

ETAP/BRANŻA:
KONSERWACJA ZABYTKÓW

DATA:
maj 2017

Zamek w Nidzicy
Program prac konserwatorskich dla remontu elewacji Podzamcza,
wybranych sal Wielkiego Domu oraz dla zagospodarowania terenu
wzgórza Zamkowego.

OŚWIADCZENIE:

Niniejszym oświadczam, że opracowana i sprawdzona przeze mnie dokumentacja, została wykonana zgodnie z obowiązującymi na dzień jej wykonania przepisami oraz zasadami wiedzy konserwatorskiej.

OPRACOWANIE KONSERWATORSKIE CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

OPRACOWANIE:

mgr Monika Jaszczak konserwator zabytków
nr dyplomu 1400/122802/2008

KARTA IDENTYFIKACYJNA DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

Przedmiot opracowania: *Opracowanie zawiera program prac konserwatorskich przygotowany na potrzeby planowanego remontu Zamku w Nidzicy - wybranych sal reprezentacyjnych zamku, elewacji zabudowań Podzamcza, montażu windy oraz prac związanych z zagospodarowaniem terenu wzgórza zamkowego.*

Adres: ul. Zamkowa 2, 13-100 Nidzica dz. nr 55/10

Nr ewidencji zabytku: nr rej.: A-102 wpisany do rejestru zabytków nieruchomości w dn. 27.06.1953r.

Właściciel obiektu: *Gmina Nidzica, ul. Plac Wolności 1, 13-100 Nidzica*

Data budowy: *Zamek XIV wiek, Przedzamcze pocz. XVI w.*

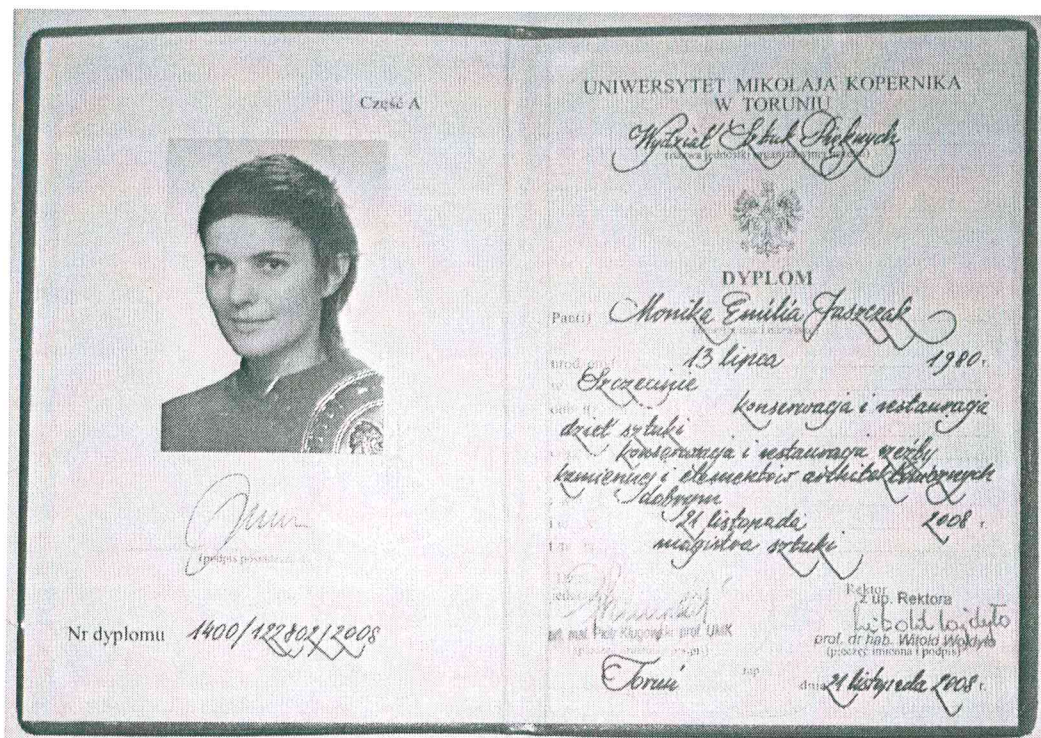
Autor opracowania: *mgr Monika Jaszczak
konserwator zabytków
nr dyplomu: 1400122802/2008
mgr Michał Witkowski*

Autorzy badań: *mgr Monika Jaszczak, dr Aleksandra Gralińska - Grubecka*

Data opracowania: *maj 2017*

Zakres opracowania:

- *rys historyczny, ikonografia;*
- *wyniki badań stratygraficznych i technologicznych;*
- *opis stanu zachowania;*
- *program prac konserwatorskich;*
- *dokumentacja fotograficzna stanu zachowania;*

Spis treści

1.0.	INFORMACJE OGÓLNE.....	4
1.1.	PRZEDMIOT I PODSTAWA OPRACOWANIA.....	4
1.2.	ZAKRES PRAC BADAWCZYCH.....	4
1.3.	ZAKRES PLANOWANEGO REMONTU.....	4
2.0.	HISTORIA OBIEKTU.....	5
3.0.	OPIS OBIEKTU.....	7
4.0.	BADANIA STRATYGRAFICZNE.....	9
5.0.	STAN ZACHOWANIA.....	24
6.0.	ZALECENIA KONSERWATORSKIE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH.....	26
7.0.	IKONOGRAFIA, DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	33

1.0. INFORMACJE OGÓLNE

1.1. PRZEDMIOT I PODSTAWA OPRACOWANIA

Przedmiotem opracowania jest sformułowanie wytycznych i programu prac konserwatorskich dla planowanego remontu Zamku w Nidzicy. Opracowanie obejmuje następujące elementy: rys historyczny obiektu, analizę stanu zachowania elewacji podzamcza, wewnątrz wybranych pomieszczeń Zamku, występującej stolarki okiennej i drzwiowej oraz otoczenia Zamku w Nidzicy. Na podstawie tej analizy przygotowano program naprawczy oraz wytyczne dla planowanych prac modernizacyjnych przedstawiony w tym dokumencie. Dokumentację wykonano na podstawie: *Opisu technicznego do koncepcji architektonicznej remontu części zamku i podzamcza oraz wzgórza zamkowego*, z sierpnia 2014 roku, oględzin obiektu, analizy dokumentacji archiwalnej, badań stratygraficznych elewacji zabudowań Podzamcza, *Badań stratygraficznych wewnątrz zamku w Nidzicy na potrzeby przeprowadzenia instalacji p-poż. Wytyczne konserwatorskie. Program prac konserwatorskich*. M. Jaszczak, z września 2014 oraz wytycznych ze strony inwestora.

1.2. ZAKRES PRAC BADAWCZYCH

Na potrzeby projektu przeprowadzono kwerendę archiwalną oraz badania konserwatorskie (wykonane w dniu 8.05.2017 roku). Przebadano: 1. tynki elewacji wschodniej, zachodniej i północnej oraz przejazdu bramnego zabudowań podzamcza oraz 2. sklepienia w pomieszczeniu przylegającym do przejazdu bramnego w skrzydle zachodnim Wielkiego Domu w kondygnacji parteru, w którym planowane jest przebicie i umieszczenie fragmentu szybu windy. Szczegółowe wyniki badań konserwatorskich zamieszczono w rozdziale 4.0. oraz załączniku do dokumentacji autorstwa Aleksandry Gralińska-Grubecka, *Dokumentacja Badawczo-Konserwatorska, Badania Konserwatorskie zapraw Zamku w Nidzicy*, Toruń 2017.

1.3. ZAKRES PLANOWANEGO REMONTU

Zakres planowanej inwestycji w zakresie architektury krajobrazu i gospodarki zielenią;

1. inwentaryzacja i uporządkowanie zieleni na wzgórzu zamkowym i opracowanie projektu gospodarki zielenią pod względem sanitarnym wraz z analizą kompozycyjną zieleni oraz jej wartościowaniem;
2. analiza krajobrazowa (powiązania widokowe z zamku i wzgórza zamkowego oraz powiązania widokowe w kierunku wzgórza zamkowego) w kontekście najkorzystniejszych rozwiązań kształtowania panoram widokowych z zamku i na zamek, opracowanie projektu nasadzeń uzupełniających wzmacniające skarpgę po wycince sanitarnej i wynikającej z analiz krajobrazowych;

Zakres planowanej inwestycji w zakresie urządzeń infrastruktury technicznej;

1. wymiana wszystkich lamp parkowych na terenie wzgórza oraz przebudowa lamp i reflektorów iluminujących zamek,
2. gruntowny remont (wymiana) głównych elementów ciągów pieszych na wzgórzu zamkowym od strony zachodniej (tj. od strony rynku miejskiego) – wykonanie nowej nawierzchni ciągów i schodów z płyt i kostki granitowej, wymiana obrzeży, wymiana lub gruntowna naprawa stalowych balustrad;
3. odtworzenie lub uzupełnienie kamiennych schodów terenowych i ciągów pieszych o nawierzchni kamiennej prowadzących ze wzgórza zamkowego na parking przy ul. Mickiewicza (od strony północnej wzgórza) oraz do grobu Gregoroviusa i do części staromiejskiej miasta Nidzicy (od strony południowej wzgórza);
4. naprawa nawierzchni i obrzeży wszystkich pozostałych ścieżek typu parkowego na wzgórzu (o nawierzchni gruntowej utwardzonej);
5. wymiana nawierzchni i rewaloryzacja ciągów pieszych i pieszo-jezdnych dziedzińca zamkowego i dziedzińca podzamcza (o nawierzchni kamiennej – granitowej); Zaaranżowanie i zaprojektowanie studni zlokalizowanej na dziedzińcu zamkowym.
6. zamontowanie na wzgórzu zamkowym obiektów tzw. „małej architektury” (ławki parkowe, śmietniki, tablice informacyjne);
7. naprawa (rewaloryzacja) ciągu jezdnego i parkingu na wzgórzu zamkowym od strony wschodniej (wymiana nawierzchni i obrzeży na kamienne);

Zakres planowanej inwestycji w zakresie remontów elewacji, pomieszczeń, stolarki otworowej i dachu;

W części głównej zamku planuje się wykonanie remontu pokrycia dachowego połaci zachodniej Wielkiego Domu, wykonanie remontu Sali Widokowej, Sali Rycerskiej i Sali Wystawienniczej – w szczególności poprzez zaprojektowanie i wykonanie systemów wentylacji mechanicznej. Projekt obejmuje także renowację zlokalizowanej w Sali Rycerskiej: stolarki okiennej z przeszkleniem witrażowym. Szczególnie istotnym elementem inwestycji jest wykonanie konserwacji malowideł ściennych, dla

których przygotowano program prac konserwatorskich objętych odrębnym opracowaniem, stanowiącym załącznik do niniejszej dokumentacji pt. *Malowidła gotyckie na zamku w Nidzicy. Program prac konserwatorskich*. autorstwa mgr Karolina Krawcewicz Kotarak, Toruń 2017. Ponadto planuje się udostępnienie obiektu dla potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo poprzez zaprojektowanie windy dla osób niepełnosprawnych w północnej wieży zamku (obsługującej 5-6 kondygnacji hotelowych oraz zapewniających dostęp do Sali Rycerskiej i Sali Wystawienniczej na II kondygnacji nadziemnej, a także do Sali Widokowej zlokalizowanej na III kondygnacji nadziemnej Wielkiego Domu. Dla obiektów wchodzących w skład podzamcza planuje się wykonanie prac remontowych i rewaloryzacyjnych, mających przede wszystkim na celu doprowadzenie tych obiektów do właściwego stanu technicznego i estetycznego (wymiana całkowita pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich, wykonanie izolacji przeciwwilgociowych cokołu, naprawa konstrukcji dachowej drewnianej, przemurowanie kominów ponad dachem, itp.) oraz remontu/wymiany istniejącej stolarki okiennej i drzwiowej, naprawy i malowania elewacji tynkowanych (po wykonaniu szczegółowych badań stratygraficznych) konserwacji i restauracji murów ceglanych (elewacje) partii nie tynkowanych podzamcza.

2.0.HISTORIA OBIEKTU

Zamek w Nidzicy wzniesiono w pruskiej Puszczy Galindzkiej nad rzeką Nidą, w miejscu osady plemienia Sasinów, początkowo jako drewniano-ziemną fortecję zabezpieczającą szlak z Mazowsza biegnący w kierunku Ostródy i Olsztyna. Pierwsze umocnienia wybudowano w latach 1266-1268.¹ Stanowiły one ochronę siedziby komornika, który podlegał pierwotnie komturii w Dzierzgoniu, a od 1341 r. komturii ostródzkiej. Niemiecka nazwa Neidenburg oznaczała „zamek nad Nidą”. Pierwsze umocnienia zlokalizowane były w miejscu późniejszego przedzamcza. Szybki rozwój osady handlowej, a jednocześnie konflikty graniczne z Litwą stały u podstaw decyzji o budowie murowanego zamku.

Budowlę wzniesiono w latach 1370-1407 na zlecenie wielkiego mistrza Winrycha von Kniprode. Jeszcze w XIV w. mury zamku prawdopodobnie były już ukończone, bowiem pod koniec lat osiemdziesiątych XIV w. odbyło się w nim spotkanie rozjemcze z udziałem wielkiego mistrza Konrada Wallenroda.²

Zamek w Nidzicy wybudowano z kamienia polnego w dolnych partiach i cegły na planie prostokąta. Od strony wschodniej fasadę zamku stanowiły dwie wieże nakryte dachami namiotowymi, połączone masywem korpusu międzywieżowego z umiejscowionym pośrodku ryzalitem wieżowym bramy wjazdowej, zwieńczonym trójkątnym szczytem - dekorowanym blendami i sterczynami.³ W tej części zamku rezydował wójt, tu znajdowały się też komnaty dla gości zakonu. Nad bramą zlokalizowana była dwukondygnacyjna kaplica, a w piwnicach wież więzienie. Za fasadą znajdował się dziedziniec otoczony od strony południowej i północnej przez przylegające do murów zewnętrznych pomieszczenia załogi o układzie jednotraktowym, od strony zachodniej wznosił się nakryty dachem dwuspadowym korpus mieszkalno-reprezentacyjny (dom główny), którego ściany szczytowe również zdobione zostały w zwieńczeniach blendami i sterczynami.⁴ Reprezentacyjne pomieszczenia tej części zamku kryte sklepieniem krzyżowym mieściły m. in. kaplicę od południa, refektarz w części środkowej i komnaty prokuratora po stronie północnej. Poniżej sklepienie kolebkowo izby przeznaczono na kuchnię, spiżarnię i browar. Elewacje murów budowli pokryto miejscami wzorem z ciemnej cegły zendrówki.⁵

Typ funkcjonalny zamku w Nidzicy, podobnie jak w Działdowie, różni się od wcześniej budowanych krzyżackich zamków klasztornych.⁶ Nacisk położony w nich został na skrzydło główne z pomieszczeniami dla zarządcy, którym nadano odpowiednio bogatą oprawę artystyczną. W kaplicy i refektarzu powstały późnogotyckie polichromie datowane na lata 1400-1480.⁷

Od roku 1409 w zamku miał siedzibę prokurator Zakonu. W czasie wojny z polską w 1410 r. zamek zajęty został 12 lipca bez walki przez wojska polskie.⁸ Po krótkotrwałym zarządzie przez księcia Janusza Mazowieckiego warownia oddana została Zakonowi. Ponownie wojska polskie zdobyły zamek po oblężeniu w roku 1414, lecz tylko na dwa miesiące. Podczas wojny

¹ L. Czubieli, *Zamki Warmii i Mazur*, 1986, s. 49.

² J. Bieszk, *Zamki państwa krzyżackiego w Polsce*, Warszawa 2010, s. 145.

³ W. Korzeniowski, *Nidzica. Z dziejów miasta i okolic*, 1976, s. 63.

⁴ B. Guerin, S. Muszyński, *Zamki w Polsce*, 1984, s. 221.

⁵ Por. M. Arsyński, *Organizacja i technika średniowiecznego budownictwa ceglanoego w Prusach w kontekście europejskim*, Malbork 2016.

⁶ Por. M. Arsyński, *Budownictwo warowne zakonu krzyżackiego w Prusach (1250-1454)*, Toruń 1995.

⁷ R. Rogiński, *Zamki i twierdze w Polsce. Historia i legendy*, 1990, s. 54.

⁸ S. Józwiak, K. Kwiatkowski, A. Szweuda, S. Szybkowski, *Wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409-1411*, Malbork 2010, s. 477.

trzynastoletniej w 1454 r. zamek opanowali powstańcy pruscy, którzy wraz z czeskimi zaciężnymi utrzymali go do podpisania pokoju toruńskiego w 1466 r. W wyniku porozumień pokojowych zamek wrócił do realności Zakonu. W 1520 r. był bezskutecznie oblegany przez wojska polskie.⁹ Dopiero po sekularyzacji Zakonu w Nidzicy utworzono starostwo książęce. W XVII wieku zamek w czasie Potopu zajęli Szwedzi, którzy obronili warownię przed zagonami tatarskimi w służbie Jana Kazimierza, przeciągającymi przez okolicę po bitwie pod Prostkami.¹⁰

Przedzamcze, istniejące zapewne od początku funkcjonowania murowanego zamku, powstało jako warowny zewnętrzny dziedziniec zamkowy w XVI w. (1517 r.). Fortyfikacja miała kształt trapezu. Zgodnie z regułami sztuki wojennej dostęp do bramy wjazdowej na dziedziniec zewnętrzny broniła okrągła baszta w południowo-wschodnim narożniku muru przedzamcza przystosowana do użycia broni palnej, z której można było prowadzić skuteczny ostrzał podejścia pod mury.¹¹ Po stronie północno-wschodniej znajdowała się klatka schodowa z wejściem do pomieszczeń na piętrze skrzydła wschodniego. Na terenie przedzamcza zlokalizowane były stajnie i mieszkała służba.

W roku 1583 wykonano dodatkowe dzieło obronne w postaci niskiego muru z narożnymi cylindrycznymi basztami tworzącego rodzaj drugiego przedzamcza. Uległo ono spaleniowi w 1784 r. w czasie pożaru Nidzicy, ale jego ślady czytelne były jeszcze na planie zamku z 1852 r. w postaci jednego z fragmentów terenu nie zajętego przez obszar wokół zamkowego parku.

Zabudowania przedzamcza i sam zamek są bardzo dobrze widoczne na drzeworycie z dzieła Caspara Hennenbergera z 1595 r., rysunku z 1602 (widok od strony północnej), oraz na rycinie z 1684 r. z edycji *Alt- und Neues Preussen* Christoph'a Hartknocha. Stan zamku udokumentowany inwentaryzacją z 1766 r. pogorszył się w XVIII w. W 1784 r. miał dodatkowo miejsce pożar miasta, jednak warownia nie doznała poważniejszych uszkodzeń. Do największej dewastacji zabytku doszło jednakże na początku XIX w., gdy w latach 1806-12 na zamku stacjonowali żołnierze napoleońscy, a w budowli mieścił się wojskowy lazaret.¹²

Podobnie jak na terenie miast innych prowincji pruskich, również w Nidzicy podjęto po zakończeniu działań wojennych odbudowę. Dzięki społecznej aktywności Ferdynanda Tymoteusza Gregoroviusa, w latach 1828-30 poddano zamek remontowi, po którym zamek stał się siedzibą sądu.¹³ Mieściło się w nim również więzienie i prywatne mieszkania. Ślady tych działań widoczne są m. in. w postaci miejsc po przekuciach wielu otworów okiennych, których kształt zmieniano w trakcie dostosowywania budowli do nowych funkcji. Jak wynika z zachowanego w postaci fotografii z planu kompleksu zamkowego z roku 1852, usunięto już wówczas częściowo zabudowę północnego skrzydła przedzamcza, widoczną jeszcze na planie z 1766 r. i część północnego muru obronnego, tworząc od tej strony dodatkowe wejście na dziedziniec przedzamcza z otaczającego zamek parku. Z tej partii budynków przedzamcza przybudowanych do muru od strony północnej pozostała wtedy jak wynika z planu prawdopodobnie jedynie klatka schodowa.

Po zniszczeniach, które dotknęły miasto i zamek w wyniku rosyjskiej ofensywy w czasie I wojny światowej przeprowadzono remont budowli. Kolejne prace miały miejsce w latach trzydziestych XX w., gdy odnowiono i wymalowano drewnianą zabudowę dziedzińca wewnętrznego oraz pobielono zachodnią ścianę budynku bramnego. Ważnym etapem w dokumentowaniu zabytkowego wyposażenia nidzickiego zamku było również wykonanie w biurze konserwatora prowincji w Królewcu dokumentacji fotograficznej gotyckich polichromii i dziewiętnastowiecznych planów budowli, tym bardziej istotne, że oryginalna dokumentacja uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej.¹⁴

W czasie II wojny światowej w 1945 r. w wyniku bombardowania zamek uległ spaleniowi i częściowemu zburzeniu. Zniszczona została wieża bramna za wyjątkiem przejazdu bramnego, spaleniowi uległy dachy i drewniane ganki dziedzińca, na przedzamczu zniszczone zostały budynki od strony południowej, górna część baszty i południowa partia budynku bramnego.

Zamek do początku lat sześćdziesiątych XX w. znajdował się w stanie ruiny. Do tego czasu w 1949 r. odgruzowano jedynie budynki kompleksu. Pierwsze prace zabezpieczające zrujnowaną warownię miały miejsce w 1952 r. W latach 1961-1965 przeprowadzono kompleksowe prace konserwatorskie i adaptacyjne.¹⁵ Odbudowa zamku zakończona została do maja 1965 r. 18 maja tego roku nastąpiło uroczyste otwarcie zamku, którego dokonał marszałek Polski Marian Spychalski.¹⁶ Projekty wnętrza

⁹ Zob. M. Biskup, „*Wojna Pruska*”, czyli wojna Polski z zakonem krzyżackim z lat 1519-1521. U źródeł sekularyzacji Prus Krzyżackich, część II, 1991, s. 124.

¹⁰ J. Bieszk, dz. cyt., 2010, s. 146.

¹¹ Tamże, s. 145.

¹² Tamże, s. 146.

¹³ Zob. E. Martuszeński, *Polscy i niepolscy Prusacy: szkice z historii Mazur i Warmii*, 1974.

¹⁴ J. Przykowski (red.), *Prusy Wschodnie – dokumentacja historycznej prowincji: zbiory fotograficzne dawnego Urzędu Konserwatora Zabytków w Królewcu*, IS PAN, Warszawa 2006

¹⁵ Konserwację malowideł ściennych przeprowadziły PKZ, zob. m. in. „Ochrona Zabytków”, t. 22 (1969).

¹⁶ Wg opisu za: <http://neidenburg-nibork-nidzica.blogspot.com/2014/05/zbliza-sie-rocznica-oddania-do-uzytku.html>, dostęp 5.05.2017 r.

zamkowych wykonali w 1964 r. gdański konserwator zabytków Z. Połuczaniński, artyści plastycy Mirosław Romańczuk z Olsztyna i Izabela Podlasińska z Nidzicy, rzeźbiarz Bogusław Marshall z Olsztyna oraz architekt Andrzej Bruszewski. Wykonawcą projektu była Pracownia Sztuk Plastycznych w Olsztynie.¹⁷

Po odbudowie w zamku znalazły się pomieszczenia instytucji kultury: Nidzickiego Ośrodka Kultury, Biblioteki Miejskiej, Muzeum Ziemi Nidzickiej, a także hotelu wraz z restauracją. Porównanie zachowanego materiału ikonograficznego sprzed wojny i z okresu po odbudowie wskazuje, że jeżeli chodzi o zewnętrzną bryłę zamku, odbudowano ją w formie znanej z wcześniejszych inwentaryzacji i przekazów ikonograficznych. M. in. otynkowano i pomalowano na biało blendy szczytów oraz pilastrów i sterczyn, a także stolarkę okienną.

Poważniejszym przekształceniom uległy budynki przedzamcza. Nie odbudowano zabudowań od strony południowej, ograniczono się do naprawy baszty oraz budynku bramnego. Zwiększono jednak przy tym ilość facjat w połaci dachowej od strony dziedzińca do dwóch, zmieniając przy tym proporcje kwater okiennych i kolor stolarki. W dachu wymurowano komin w innym miejscu niż poprzednio. Po lewej stronie bramy od strony dziedzińca wykonano otwór drzwiowy do pomieszczeń wewnątrz. W części budynku po prawej stronie przejazdu wykonano okna o innej konstrukcji, różniące się proporcjami kwater i kolorem stolarki. W samym przejeździe bramnym odsłonięto układ cegieł w łuku arkady, poprzednio niewidoczny. Zmianie uległ także w pewnym stopniu układ nawierzchni dziedzińca, który uregulowano prostując przebieg istniejącego przebiegu odpływu wód opadowych od strony bramy zamku i dodając drugi odpływ od strony południowej, co widoczne jest na zachowanych fotografiach. Uzupełnienia ubytków murów i partie rekonstruowane wykonano wówczas częściowo z cegły różniącej się kolorem i fakturą od oryginalnej, co widoczne jest nie tylko na ścianach budowli zamkowej, ale także na nie otynkowanych murach baszty przedzamcza i jego południowym murze obronnym.

3.0. OPIS OBIEKTU

- 3.0. Otoczenie Zamku: wzgórze zamkowe zagospodarowane jest obecnie ciągami pieszymi utwardzonymi, zielenią parkową i zadrzewieniem wraz z infrastrukturą towarzyszącą pochodzącą z różnych faz budowy: oświetlenie terenu, ławki parkowe, zabytkowy grób-pomnik epitafium rodziny Gregoroviusów, elementy małej architektury – n.p. pomnik Króla Władysława Jagiełły oraz zabytkowe ruiny – kamienne ściany dawnej stajni (nie objęte zakresem planowanego remontu). Na terenie wzgórza zamkowego istnieją również obiekty współczesne, zaburzające funkcję zabytkową zespołu. Do takich obiektów zaliczyć trzeba przede wszystkim budynek stacji transformatorowej 15/04 kV oraz obudowy śmietnikowe przy podzamczu zlokalizowane od strony wschodniej wzgórza zamkowego, budynek w.c. miejskiego od strony zachodniej wzgórza oraz garaże usytuowane od strony południowej, przy zabytkowym budynku mieszkalnym przy ul. Jagiełły 5. Ponadto do wzgórza zamkowego przylega parking, dostępny wjazdem z drogi wojewódzkiej – od strony ul. Mickiewicza.
- 3.1. Zabudowania Podzamcza: zabudowania podzamcza zlokalizowane są po wschodniej stronie wzgórza zamkowego na osi pn. – pd. Zabudowania założone są na planie odwróconej litery L, z Basztą zlokalizowaną w jej południowym krańcu i ryzalitem zlokalizowanym od strony pn.-zachodniej. Zabudowania składają się z czterech połączonych ze sobą brył, każda kryta jest osobnym dachem pokrytym dachówką ceramiczną. Z główną częścią zamkową zabudowania połączone są murami ceglanyymi biegnącymi od strony północnej i południowej dziedzińca podzamcza. Przez środek zabudowań podzamcza przebiega przejazd bramny zapewniający dostęp do wnętrza zamku. Dalej komunikacja odbywa się drogą biegnącą w kierunku przejazdu bramnego Wielkiego Domu.

Zabudowania podzamcza wzniesiono z cegły ceramicznej pełnej, gotyckiej, wypalanej z czerwonej gliny łączonej na zaprawę wapienną. W elewacji zachodniej Baszty występują ponadto kształtki ceramiczne szkliwione, w kolorze czarnym. Stropy i wewnętrzne klatki schodowe są wtórne, wykonane w drugiej połowie XX wieku (żelbetowe). Podziały wnętrza zabudowań również wykonano w 2 poł. XX wieku. Zabudowania z wyjątkiem baszty są pokryte tynkiem mineralnym na spoiwie wapiennym lub wapienno-cementowym z wypełniaczem z drobnego piasku kwarcowego, o ciepłym piaskowym odcieniu, nie malowane. Baszta zarówno od strony zewnętrznej podzamcza, jak i od strony dziedzińca ma odsłonięty wątek ceglany. Ceglane są również łuki w przejeździe bramnym zarówno od strony dziedzińca, jak i od strony wjazdu. W partii przyziemia zabudowań podzamcza biegnie cokół kamienny z głazów granitowych (częściowo przesłonięty obecnie przez tynk elewacyjny).

Z wyjątkiem baszty, zabudowania kryte są dachami dwuspadowymi, krytymi dachówką ceramiczną esówką w kolorze czerwonym. Szczyt ryzalitu widoczny w elewacji zachodniej wypełniony jest drewnianym szalowaniem. Dach Baszty jest wielopłaszczyznowy, od strony zewnętrznej murów będący wycinkiem stożka, od strony dziedzińca zaś płaski o dużym

¹⁷ Tamże, za: „Warmia i Mazury”, 1964.

spadku, kryty dachówką ceramiczną typu mnich-mniszka. Dach Baszty wieńczy szpica dachowa z chorągwią. Więźba dachowa jest wtórna, tradycyjna drewniana, jednak nie powtarza historycznych przekrojów belek, a widoczne w podbiciu dachu zakończenia główek krokwi są proste, bez zdobień, czytelnie współczesne. Orynowanie i opierzenia blacharskie wykonane są z blachy miedzianej.

Schody zewnętrzne od strony dziedzińca – występują schody i spoczniki betonowe oraz schody kamienne z głazów granitowych łączonych na zaprawę mineralną (wapienną lub cementową).

Stolarka okienna – występuje wtórna stolarka okienna pochodząca z I. 60-tych XX wieku w konstrukcji drewnianej dwóch typów: ościeżnicowe zdwojone oraz krosnowe, w kształcie prostokąta i prostokąta zamkniętego łukiem pełnym, o zróżnicowanych wielkościach i podziałach.

Stolarka drzwiowa – stolarka drzwiowa jest wtórna pochodząca z drugiej poł. XX wieku. Stolarka wewnętrzna o zróżnicowanych typach konstrukcji, nie spełniająca wymogów konserwatorskich. Stolarka zewnętrzna drewniana w konstrukcji deskowej z częściowym przeszkleniem, nie spełniająca wymogów konserwatorskich.

- 3.2. Sala Rycerska: zlokalizowana w zachodnim skrzydle Wielkiego Domu, w kondygnacji pierwszego piętra, założona na planie wydłużonego prostokąta, przesklepiona sklepieniami krzyżowo-żebrowymi gwiaździstymi. Do Sali od strony południowej przylega niewielka Kaplica. Ściany zachodnia i południowa oraz ściany Kaplicy o odsłoniętym historycznym wątku ceglany, pozostałe ściany oraz sklepienia tynkowane. Występujące tynki, z wyjątkiem fragmentów pokrytych malowidłami są wtórne, co potwierdza analiza fotografii archiwalnych wykonanych w I. 60tych XX wieku (na których widoczne są odsłonięte wątki ceglane we wnętrzu Sali Rycerskiej, ryc.32-38) oraz badania stratygraficzne, które wykonałam w 2014 roku.¹⁸ Podłoga Sali Rycerskiej wyłożona jest obecnie drewnianym parkietem pochodzącym z 2 poł. X wieku. Posadzka w Kaplicy z zabytkowych płytek ceramicznych. Sklepienia Kaplicy krzyżowo-żebrowe o polach pomiędzy żebrowymi pokrytych historycznymi tynkami i malowidłami o charakterze ornamentalnym. Na ścianie wschodniej Sali Rycerskiej znajduje się ponadto zabytkowe XV-wieczne malowidło ściennie z przedstawieniem św. Weroniki. Obecnie występująca stolarka okienna w Sali Rycerskiej została wykonana w 2 poł. XX wieku – są to okna drewniane tzw. zespolone z dekoracyjnym szkleniem witrażowym na ramkę ołowiową – od strony wnętrza, od strony zewnętrznej szklenie szkłem zwykłym na kit szklarski, wykończenie drewna kryjącą farbą olejną w kolorze brązowym. Są to okna w wykroju wydłużonego prostokąta zamkniętego łukiem ostrym, dwudzielne trójrzędowe, z podziałami szczeblinowymi w awersie i szkleniem witrażowym w rewersie; W Kaplicy występują ponadto trzy mniejsze okna w wykroju prostokąta zamkniętego łukiem ostrym jednodelne dwurzędowe o analogicznej konstrukcji i szkleniu.
- 3.3. Sala Wystawowa: zlokalizowana w skrzydle zachodnim Wielkiego Domu w kondygnacji 2 p., założona na planie wydłużonego prostokąta, ściany o odsłoniętym historycznym wątku ceglany (patrz fot. archiwalne z I. 60tych XX wieku, ryc. 29-40), podłogi drewniane (wtórne parkiety), między kondygnacją 2 p. i poddasza w przestrzeni Sali Wystawowej znajduje się drewniane belkowanie (współczesne).
- 3.4. Sala Widokowa: zlokalizowana w skrzydle południowym Wielkiego Domu w kondygnacji 1 p., założona na planie prostokąta, z przylegającymi: pomieszczeniem socjalnym oraz toaletami. Wewnętrzna strona ściany północnej o odsłoniętym wątku ceglany, pozostałe ściany tynkowane zaprawą mineralną na spoiwie cementowo-wapiennym z piaskiem. Stropy Sali żelbetowe, wtórne pochodzące z 2 poł. XX w. Podłoga drewniana (parkiet).

¹⁸ *Badania stratygraficzne wewnątrz zamku w Nidzicy na potrzeby przeprowadzenia instalacji p-poż. Wytyczne konserwatorskie. Program prac konserwatorskich.* M. Jaszczak, Gdańsk wrzesień 2014 r.

4.0. BADANIA STRATYGRAFICZNE

AUTOR BADAŃ: mgr Monika Jaszczak

CEL BADAŃ: Badania przeprowadzono w związku z planowanym remontem elewacji zabudowań podzamcza. Celem przeprowadzonych badań stratygraficznych była analiza występujących pokryć tynkarskich występujących na konstrukcjach murowych, co posłużyć miało dla trafnego sformułowania programu dla planowanych prac konserwatorskich. Badania miały na celu określenie następujących cech zabytku: określenie funkcji, użytych materiałów i zastosowanych technologii oraz wskazanie na przyczyny niszczenia zabytku.

METODOLOGIA BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH: Badania stratygraficzne przeprowadzono w dniu 8.05 2017 na podstawie pozwolenia nr 425/2017 z dn. 24.04.2017 r. wydanego przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie. Wykonano szereg odkrywek w partii przyziemia zabudowań (elewacje oraz przejazd bramny). Zakres badań: badaniom zostały poddane elewacje zachodnia, wschodnia i północna podzamcza oraz tynki w przejeździe bramnym. Miejsca wykonanych odkrywek zaznaczono na rys. 1. Przebadano także sklepienie kolebkowe w pomieszczeniu przylegającym do przejazdu bramnego w skrzydle zachodnim Wielkiego Domu w kondygnacji parteru, w którym planowane jest umieszczenie fragmentu szybu windy (rys.2). Przeanalizowano również fotografie archiwalne elewacji zabudowań Podzamcza (ryc. 26-31), na których widoczny jest stan przed i po konserwacji Zamku wykonanych w latach 60-tych XX wieku (na podstawie której możliwe jest określenie stanu i zakresu zachowania dawnych wypraw tynkarskich elewacji przed konserwacją).

Metodologia: wykonano odkrywki schodkowe o powierzchni ok. 30-100 cm² w celu ustalenia stratygrafii warstw pokryć murów. Usuwanie warstw/y tynków wykonano metodą skuwania (przycinak i młotek). Dodatkowo zostały pobrane niewielkie próbki tynków do laboratoryjnego badania składu (P1 i P12). Odkrywki poddano obserwacji okiem nieuzbrojonym i poddano analizie występujące materiały (ocena makroskopowa). Odkrywki sfotografowano, zdjęcia i opisy zestawiono w tabelach. Na zamieszczonych fotografiach naniesiono numery w porządku od najstarszej do najmłodszej chronologicznie. Opis odkrywki zawiera opis lokalizacji odkrywki oraz charakterystykę występujących warstw chronologicznych.

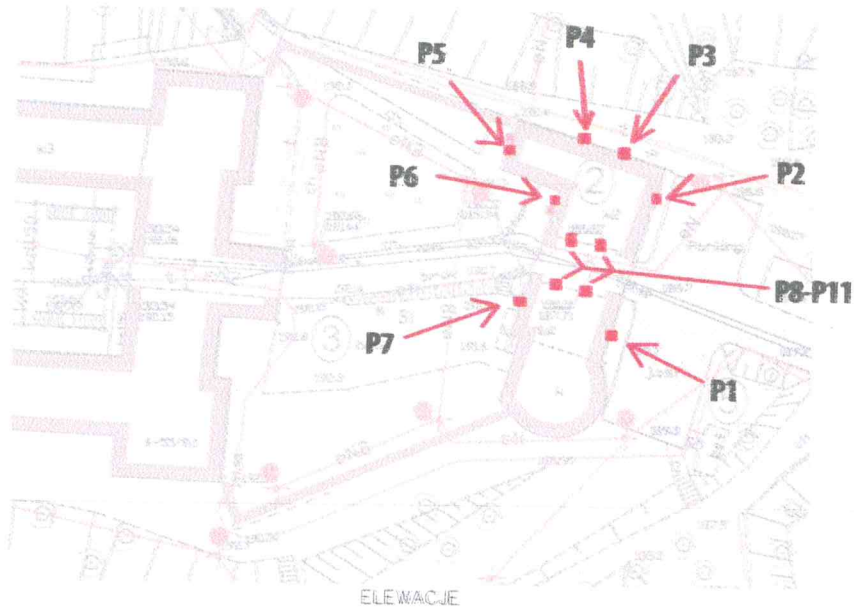
PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADAŃ:

Na podstawie analizy wykonanych obserwacji, wywiadów, analizy porównawczej dokumentów archiwalnych oraz wyników badań przeprowadzonych na obiekcie stwierdzono:

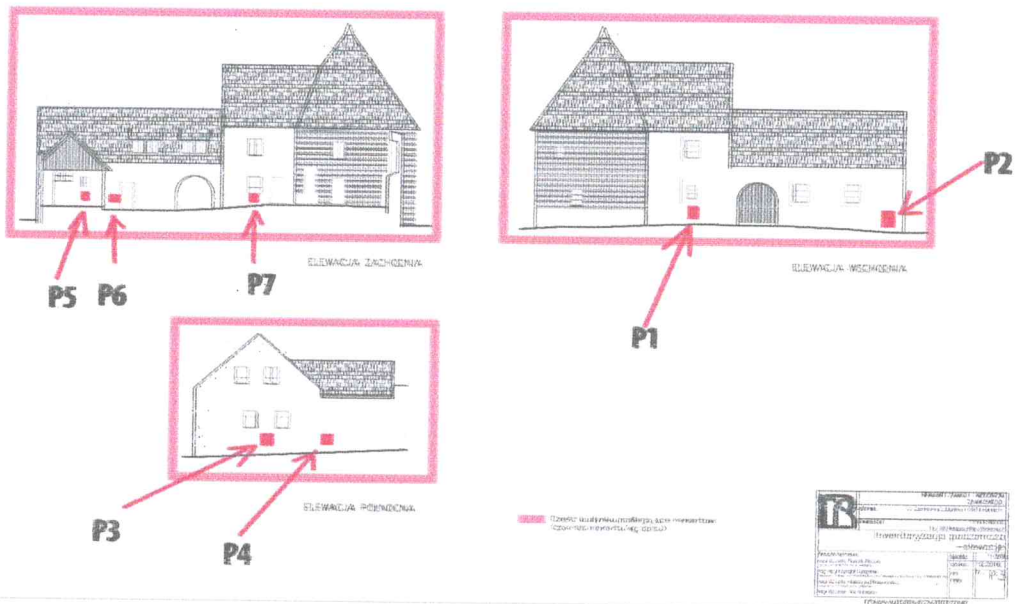
1. Obecnie wstępujące wyprawy tynkarskie na elewacjach zabudowań podzamcza są wtórne, naniesione podczas remontu wykonanego w latach 1966-68. Zaprawa tynkarska jest w kolorze jasno-beżowym na spoiwie wapienno-cementowym z wypełniaczem z piasku kwarcowego. Szczegółowy opis frakcji kruszyw znajduje się w dalszej części opracowania.¹⁹ Zaprawę naniesiono w dwóch warstwach. Cechy obu warstw są bardzo zbliżone, nie występują pomiędzy nimi warstwy pośrednie, stąd wniosek, że zostały one naniesione w jednej fazie chronologicznej. Lokalnie, pod warstwami zapraw, bezpośrednio na murze występuje dodatkowo warstwa szczepna (szpryc cementowy).
2. Wyprawy tynkarskie pokrywające ściany w przejeździe bramnym Podzamcza uznano za wtórne naniesione podczas remontu wykonanego w latach 1966-68. Zaprawa tynkarska jest w kolorze jasno-beżowym na spoiwie wapienno-cementowym z wypełniaczem z piasku kwarcowego - analogiczna, jak na elewacjach. Warstwy tynku obecnie pokryte są wtórnymi przemalowaniami szarą farbą i zaprawą cienkowarstwową. Pod warstwami tynku stwierdzono wtórne przemurowania wątków murowych współczesną cegłą maszynową.
3. Partie przyziemia są zawilgocone, struktura tynków jest zwietrzała, o zróżnicowanym stopniu dezintegracji. W złym stanie są szczególnie tynki elewacji północnej. Na skutek występującego zasolenia nastąpiły silne zniszczenia struktury materiałów budowlanych (tynków i muru ceglanego).
4. Partia cokołowa elewacji wschodniej została wymurowana z ciosów granitowych, obecnie wtórnie wytynkowana jest zaprawą wapienno-cementową.
5. Sklepienie w pomieszczeniu przylegającym do przejazdu bramnego od strony północnej w skrzydle wschodnim Zamku (P12), w którym planuje się umieszczenie szybu windy, uznano za oryginalne (wniosek na podstawie badania składu zaprawy łączącej oraz oceny makroskopowej występującej cegły).

¹⁹A. Gralińska-Grubecka, Dokumentacja Badawczo-Konserwatorska, Badania Konserwatorskie zapraw Zamku w Nidzicy.

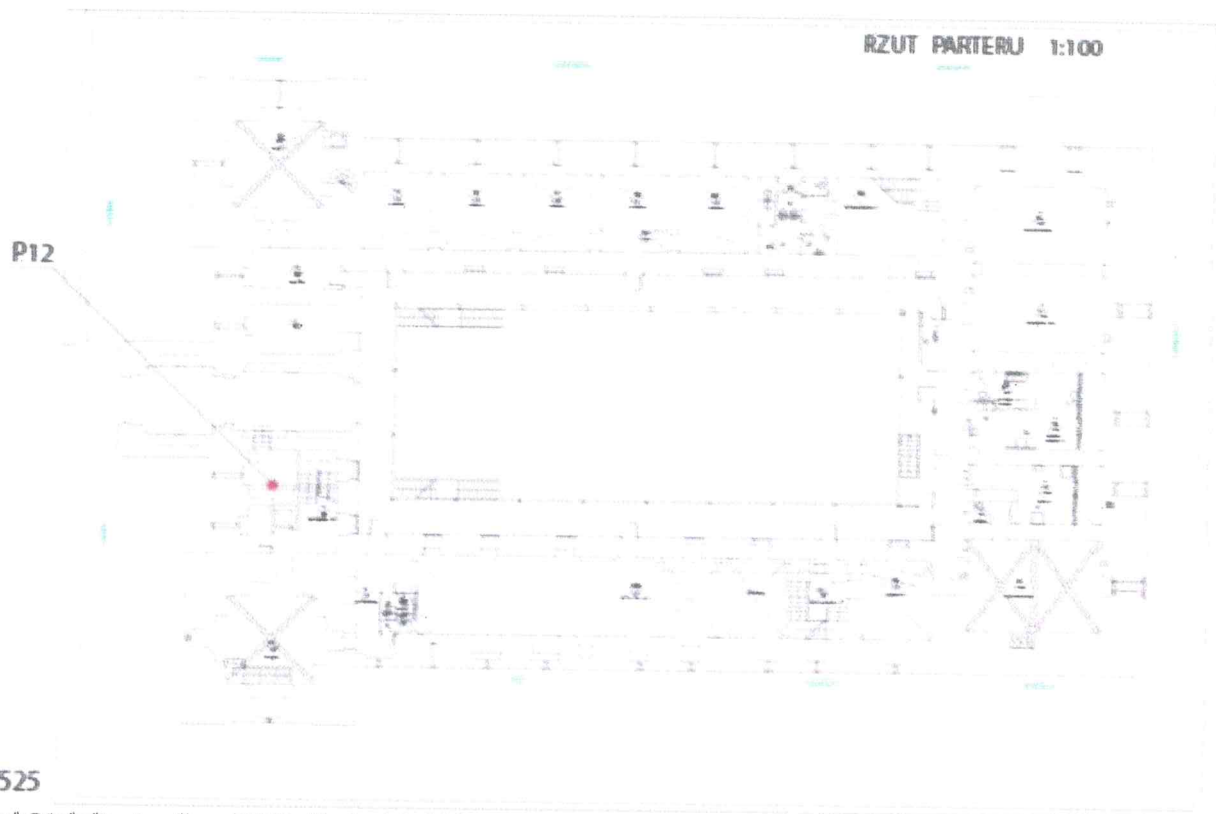
lokalizacja odkrywek

ELEWACJE

Rysunek 1. Lokalizacja odkrywek.

774*525

Rysunek 2 Lokalizacja odkrywki P12, sklepienie kolebkowe.

SZCZEGÓLOWE WYNIKI BADAŃ STRATYGRAFICZNYCH

4.1. Badanie tynków elewacji wschodniej zabudowań podzamcza.

Lokalizacja: elewacja wschodnia partia cokołowa, I oś, na wys. 40 cm od ziemi

Oznaczenie: P1

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	I	XVI w.	Podłoże: mur – cios granitowy	
1	III	II. 60-te XX w.	Wyprawa tynkarska – wapienno-cementowa z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	II. 60-te XX w.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

Tab. 1. Stratygrafia warstw na powierzchni muru w partii cokołowej elewacji wschodniej zabudowań podzamcza.

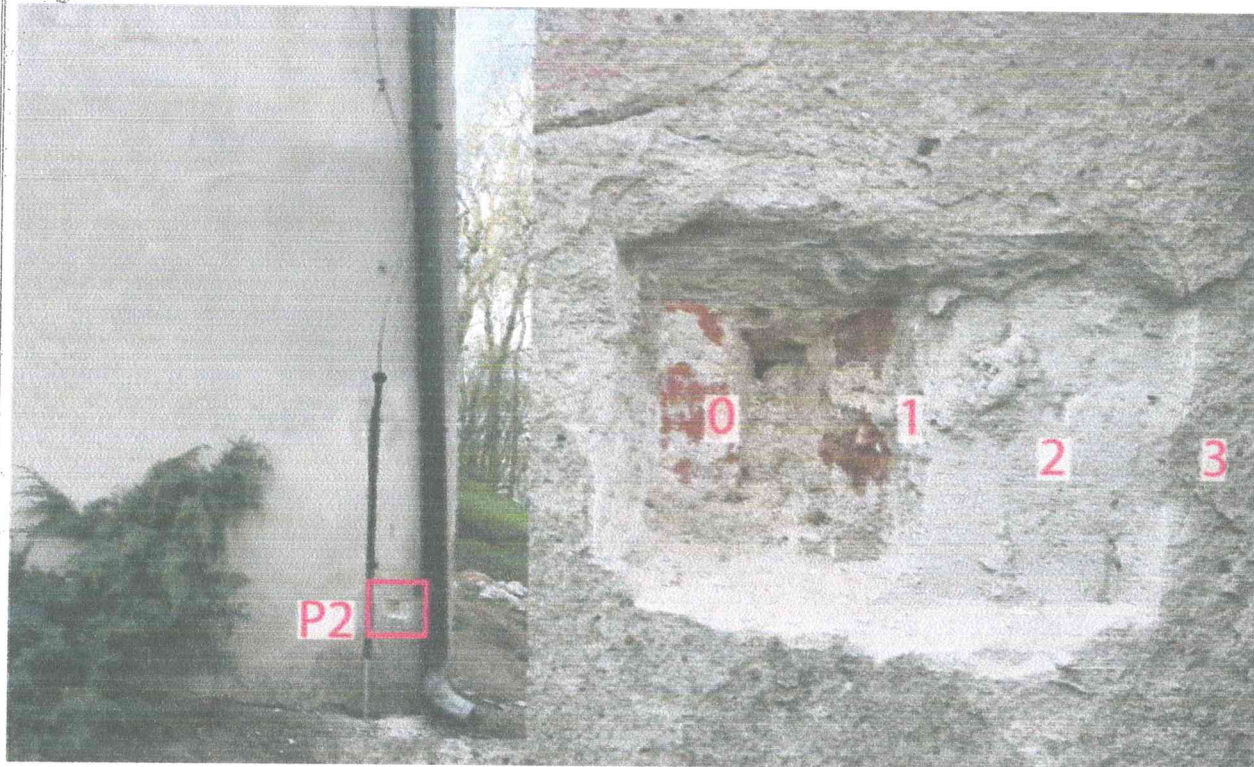
Obserwacje: W wyniku badania odsłonięto fragment ciosu granitowego (1), z którego został wykonany cokół budynku. Na murze odsłonięto dwie warstwy zaprawy (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość). Zaprawa jest twarda, i mocna, w warstwach powierzchniowych jednak zmniejszona ma skutek zasolenia. Próbki do analizy składu zaprawy. Badanie wykazało, że wyprawa tynkarska jest w kolorze jasno beżowym i zawiera spoiwo wapienno-cementowe oraz wypełniacz w przeważającej części kwarcowy. Szczegółowe wyniki badania składu zaprawy zamieszczono w dalszej części opracowania.

Wnioski: cokół murowany jest z ciosów granitowych, obecnie otynkowany dwiema warstwami zaprawy mineralnej (cementowo-wapiennej) z wypełniaczem z piasku kwarcowego, namieszanymi w jednej fazie chronologicznej na mur (II. 60-tych XX wieku).

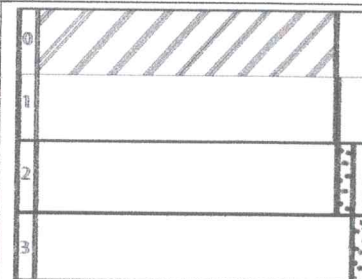
Lokalizacja: elewacja wschodnia, partia cokołowa na wys. 40 cm, w okolicy rury spustowej.

Oznacznik: P2

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XVI w.	Podłoże: mur ceglany	czerwona
1	III	1966-68	Szpryc cementowy	szara
2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska- mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
3	III	1966-68	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

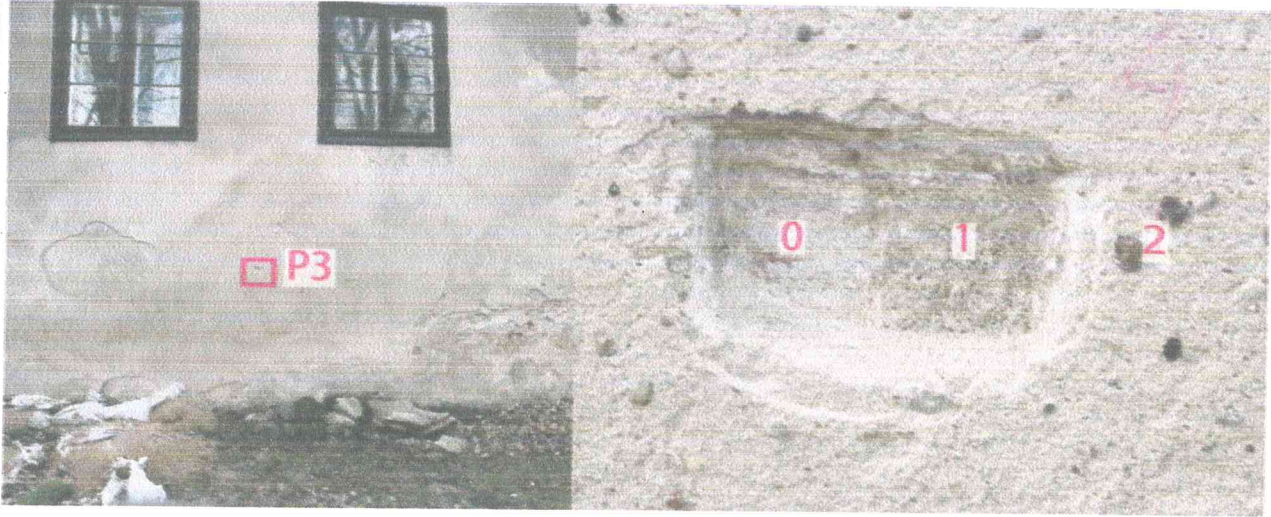
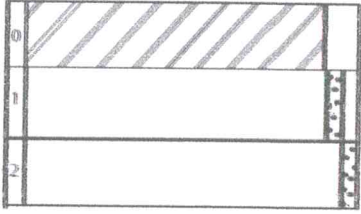

Tańb. 2 Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji wschodniej zabudowań podzamcza.

Obserwacje: Bezpośrednio na murze ceglany zidentyfikowano trzy warstwy zaprawy mineralnej. Bezpośrednio na cegle znajduje się mocna zaprawa w kolorze szarym. Na niej znajdują się dwie warstwy zaprawy (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość), amalogicznych jak w próbie P1. Zaprawa jest twarda i mocna, w warstwach powierzchniowych jednak zmieszana ma skutek zasolenia.

Wnioski: Mur ceglany obecnie wytynkowany jest zaprawą cementowo-wapienną z wypełniaczem z piasku kwarcowego, namieszany w trzech warstwach (obrzutka wstępna i dwie warstwy tynku o zbliżonym składzie) w jednej fazie chronologicznej, podczas remontu wykonanego w l. 1966-68.

4.2. Badanie tynków elewacji północnej zabudowań Podzamcza.

Lokalizacja: elewacja północna partia przyziemia, pomiędzy 1 i 2 osią, na wysokości 150 cm.		Oznaczenie: P3																			
Fotografic: 																					
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="padding: 2px;">Nr warstwy</th> <th style="padding: 2px;">faza chronologiczna</th> <th style="padding: 2px;">datowanie</th> <th style="padding: 2px;">Charakterystyka warstwy</th> <th style="padding: 2px;">barwa</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="padding: 2px;">0</td> <td style="padding: 2px;">II</td> <td style="padding: 2px;">XVII w.</td> <td style="padding: 2px;">Podłoże: mur ceglany</td> <td style="padding: 2px;">czerwona</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">1</td> <td style="padding: 2px;">III</td> <td style="padding: 2px;">1966-68</td> <td style="padding: 2px;">Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku</td> <td style="padding: 2px;">Ciepła, piaskowa</td> </tr> <tr> <td style="padding: 2px;">2</td> <td style="padding: 2px;">III</td> <td style="padding: 2px;">1966-68</td> <td style="padding: 2px;">Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku</td> <td style="padding: 2px;">Ciepła, piaskowa</td> </tr> </tbody> </table>	Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa	0	II	XVII w.	Podłoże: mur ceglany	czerwona	1	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa	2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa	
Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa																	
0	II	XVII w.	Podłoże: mur ceglany	czerwona																	
1	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa																	
2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa																	
Tab. 3. Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji północnej zabudowań podzamcza.																					
Obserwacje: Bezpośrednio na murze ceglany (0) zidentyfikowaliśmy dwie warstwy zaprawy mineralnej (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość), analogicznych jak w próbie P1. Zaprawa jest twarda, i mocna, w warstwach powierzchniowych jednak zniszczona na skutek zasolenia.																					
Wnioski: Mur ceglany obecnie wytynkowany jest zaprawą cementowo-wapienną z wypełniaczem z piasku kwarcowego, wykonany w dwóch warstwach, w jednej fazie chronologicznej, podczas remontu wykonanego w l. 1966-68.																					

Lokalizacja: elewacja północna zabudowań Podzamcza, partia przyziemia.

Oznaczenie: P4

Fotografie:

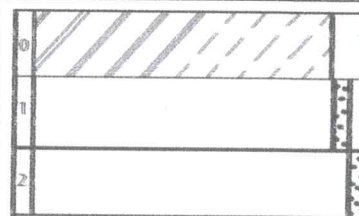
widoczny kamień granitowy wykorzystany jako budulec muru

widoczne wykwity solne i zaawansowana dezintegracja tynków elewacyjnych

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XVII w.	Podłoże: mur mieszany – cegła i ciosy granitowe łączone na zaprawę wapienną	Czerwona, szara
1	III	1966-68	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

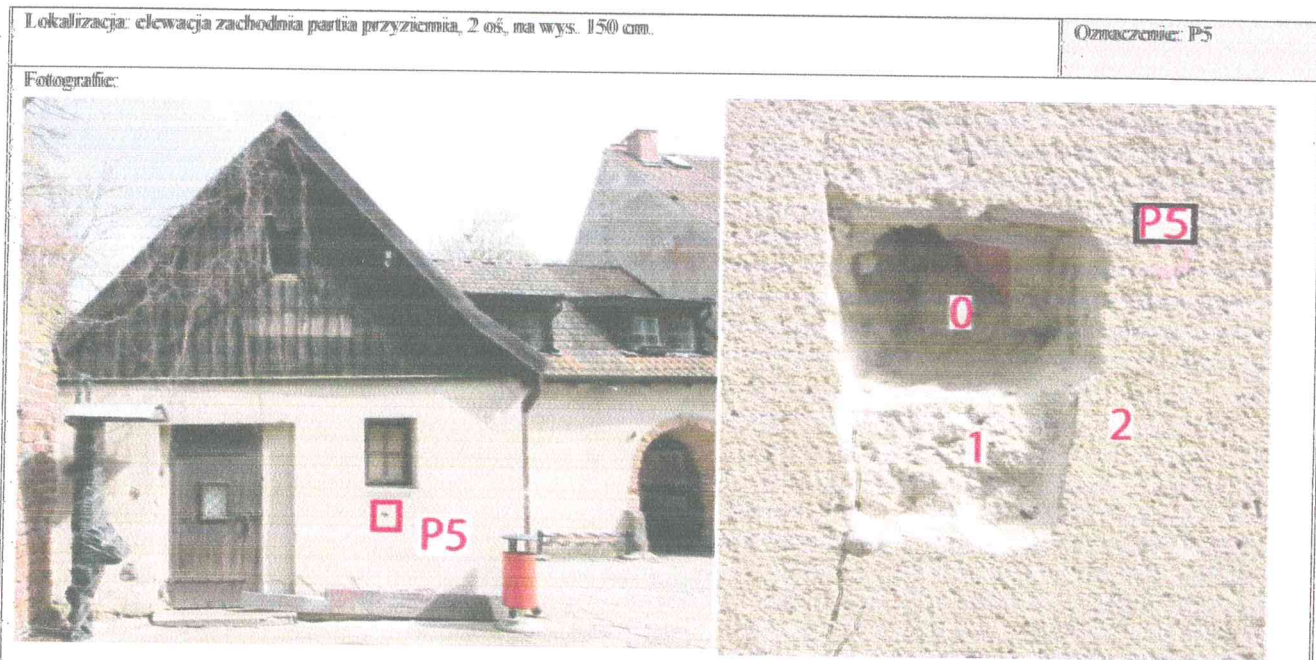

Tab. 4. Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji północnej zabudowań podzamcza.

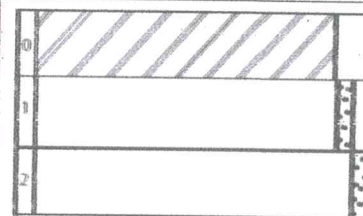
Obserwacje: Odkrywka samoistna: mur ceglany w badanej partii jest silnie zawilgocony, polkrycia tynkarskie są silnie zniszczone, osypujące się, widoczne są grube warstwy wykwitów solnych. Zaprawa tynkarska zbliżona jest do zaprawy P1 (kolor, tekstura, struktura, rodzaj użytego kruszywa itp.) Spodł zaprawy widoczny mur o węgłkach kamiennych (granit mieobrobiony) i ceglanych.

Wnioski: Konstrukcje muryowe polkryte są wtórnymi zaprawami na spoiwie wapienno-cementowym z wypełniaczem z piasku kwarcowego, mineralnego w l. 1966-68.

4.3. Badanie tynków elewacji zachodniej zabudowań Podzamcza.

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XVII w.	Podłoże: mur ceglany	czernwona
1	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

Tab. 5 Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji zachodniej (szczytowej skrzydła północno-zachł.) zabudowań podzamcza.

Obserwacje: Bezpośrednio na murze ceglany (0) zidentyfikowano dwie warstwy zaprawy mineralnej (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość), analogicznych jak w próbie P1. Zaprawa jest twarda, i mierna.

Wnioski: Mur ceglany obecnie wytykowany jest zaprawą cementowo-wapienną z wypełniaczem z piasku kwarcowego, mającymi w dwóch warstwach, w jednej fazie chronologicznej, podczas remontu wykonanego w l. 1966-68.

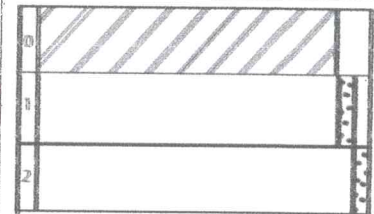
Lokalizacja: elewacja zachodnia zabudowań Podzamcza, partia przyziemia, l oś

Oznaczenie: P6

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II		Podłoże: mur ceglany	czerwona
1	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

Tań. 6 Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji zachodniej zabudowań podzamcza.

Obserwacje: Bezpośrednio na murze ceglany (0) zidentyfikowano dwie warstwy zaprawy mineralnej (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość), analogicznych jak w próbie PI. Zaprawa jest twarda, i mocna, w warstwie przy powierzchniowej jednak zwietrzała i osypująca się.

Wnioski: Mur ceglany obecnie wytynkowany jest zaprawą cementowo-wapienną z wypełniaczem z piasku kwarcowego, namieszoną podczas remontu wykonanego w l. 1966-68 w dwóch warstwach (pochodzących z jednej fazy chronologicznej).

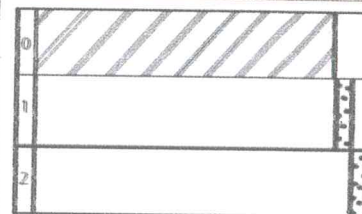
Lokalizacja: elewacja zachodnia zabudowań Podzamcza partia przyziemia.

Oznaczenie: P7

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II		Podłoże: mur ceglany	czarna
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa

Tańb. 7 Stratygrafia warstw na powierzchni muru elewacji północnej zabudowań podzamcza.

Obserwacje: Bezpośrednio na murze ceglany (0) zidentyfikowano dwie warstwy zaprawy mineralnej (1-2) o zbliżonych cechach wizualnych (kolor, tekstura, struktura, wytrzymałość), analogicznych jak w próbie P1. Zaprawa jest twarda, i mierna, w warstwach powierzchniowych jednak zniszczona na skutek zasolenia.

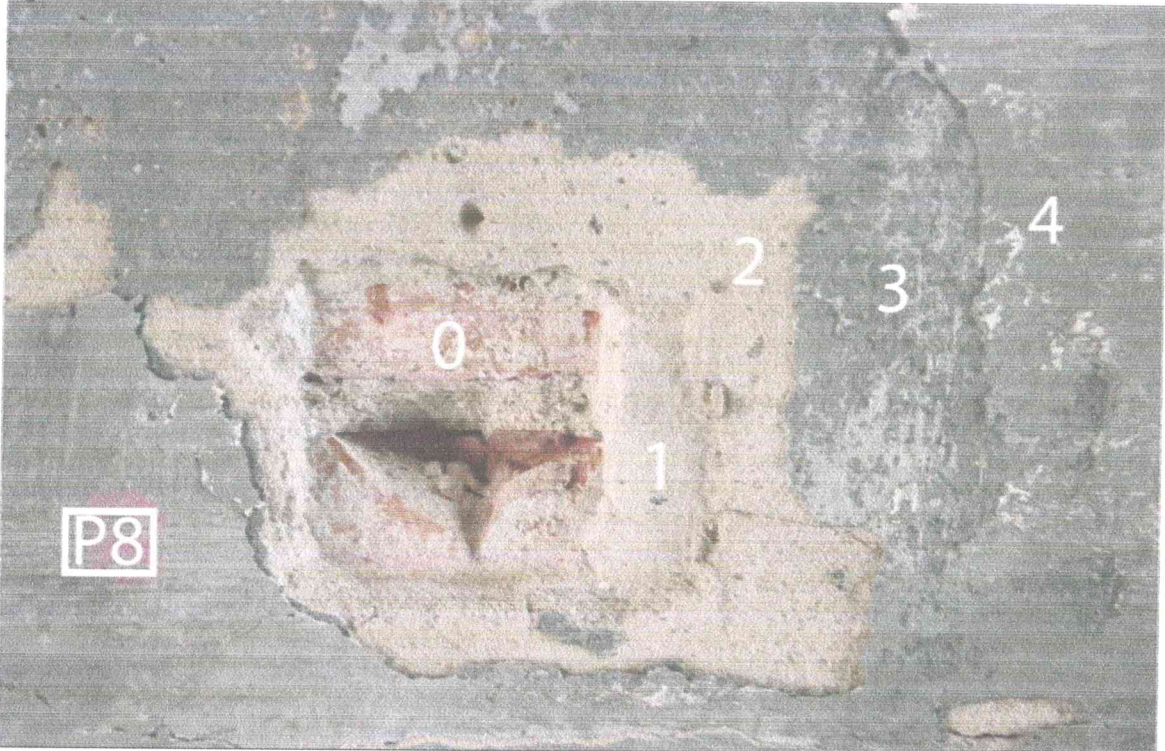
Wnioski: Mur ceglany obecnie wytykowany jest zaprawą cementowo-wapienną z wypełniaczem z piasku kwarcowego, naniesiony w dwóch warstwach, w jednej fazie chronologicznej, podczas remontu wykonanego w l. 1966-68.

4.4. Badanie tynków przejazdu bramnego.

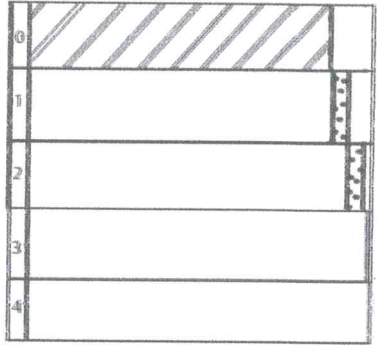
Lokalizacja: przejazd bramny w zabudowaniach Podzamcza, Ściana północna, partia przyziemia

Oznaczenie: P8

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XX w.	Podłoże: mur – mur ceglany, cegła współczesna	czermoma
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
3	III		Warstwa malarska	szara
4	IV		Szlachta cementowa/zaprawa cienkowarstwowa	szara

Talb. 8 Stratygrafia warstw na powierzchni muru przejazdu bramnego zabudowań podzamcza, ściana północna.

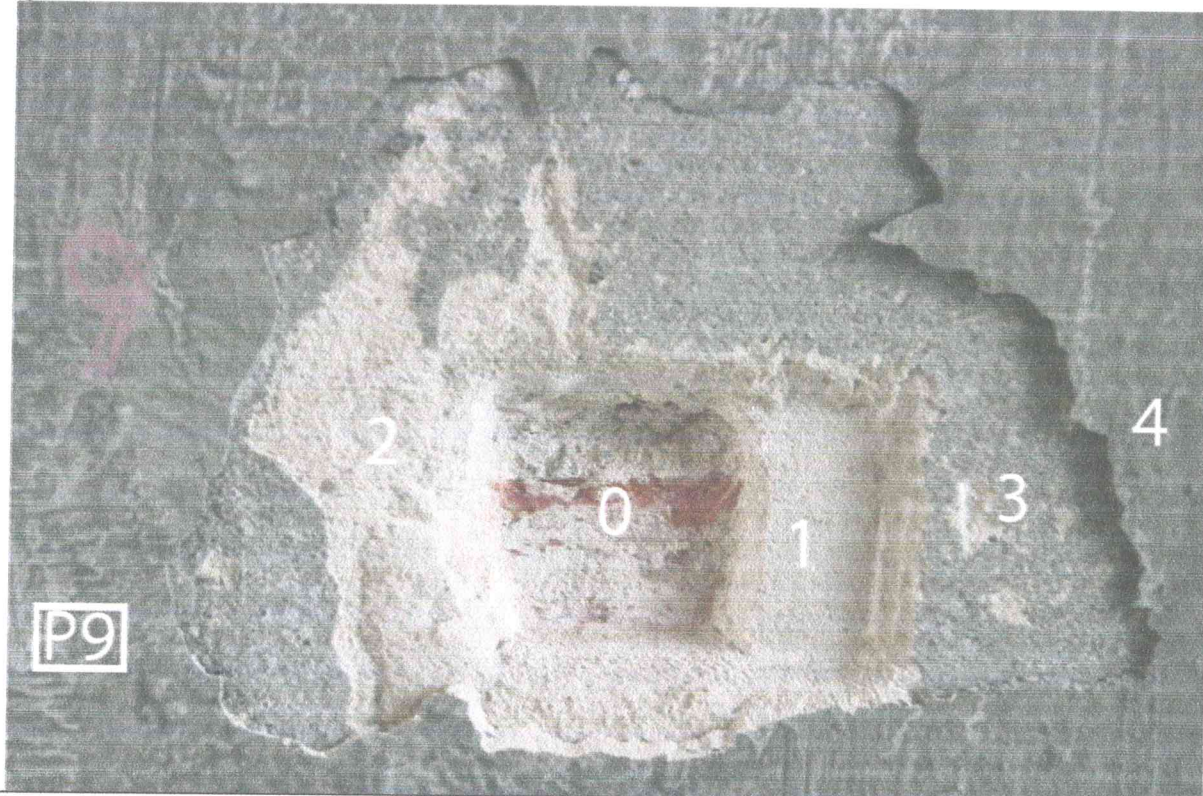
Obserwacje: W wyniku badania odsłonięto fragment muru ceglanego z cegły ceramicznej pełnej (cegła maszynowa, współczesna) łączonej ma zaprawę mineralną. Na powierzchni muru stwierdzono dwie warstwy zaprawy o zbliżonych cechach jak w próbce P.1. Na warstwach zaprawy znajduje się warstwa malarska w kolorze szarym oraz warstwa szarej zaprawy cienkowarstwowej naniesionej metodą pędzlowania. Sitan zapraw i powłoki malarskiej jest zły, substancje są zdeintegrowane, osypujące się na skutek występującego zasolenia.

Wnioski: W wyniku badania stwierdzono, że w badanym miejscu występują wtórne przemurowania cegłą ceramiczną, ma mur naniesione zostały (przypuszczalnie podczas remontu w l. 60-tych) wtórne zaprawy mineralne (1-2). W późniejszych latach przeprowadzono renowacje polegające na naniesieniu szarej warstwy malarskiej (3) oraz szarej zaprawy cienkowarstwowej (4).

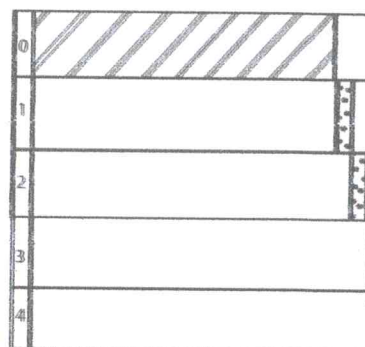
Localizacja: przejazd bramny zabudowań Podzamcza, ściana północna, partia przyziemia

Oznaczenie: P9

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II		Podłoże: mur – mur ceglany	czerwona
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
3	III		Warstwa malarska	szara
4	IV		Szlachta cementowa/zaprawa cienkowarstwowa	szara

Tab. 9 Stratygrafia warstw na powierzchni muru ściany północnej przejazdu bramnego zabudowań Podzamcza.

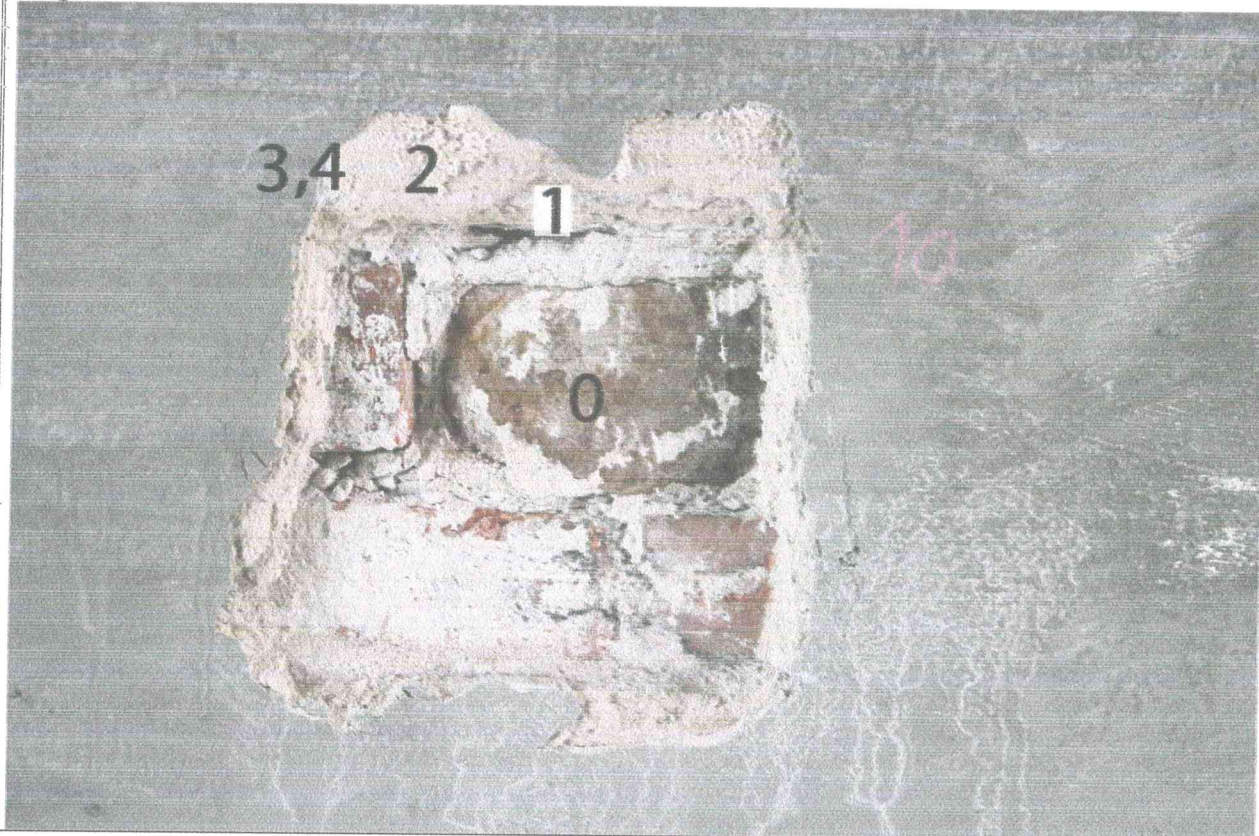
Obserwacje: W wyniku badania odtworzono fragment muru ceglany z cegły ceramicznej pełnej (cegła gotycka) łączącej ją zaprawę mineralną. Na powierzchni muru stwierdzono dwie warstwy zaprawy o zbliżonych cechach jak w próbie P1. Na warstwach zaprawy znajduje się warstwa malarska w kolorze szarym oraz warstwa szarej zaprawy cienkowarstwowej namieszonej metodą przedłożania. Stan zapraw i powłoki malarskiej jest zły, substancje są zdeintegrowane, osypujące się ma skutek występującego zasolenia.

Wnioski: W wyniku badania stwierdzono, że w badanym miejscu na konstrukcjach murowanych występują wtórne zaprawy mineralne (1-2) namieszone w l. 1966-68. W późniejszych latach przeprowadzono remonty polegające na namieszeniu szarej warstwy malarskiej (3) oraz szarej zaprawy cienkowarstwowej (4).

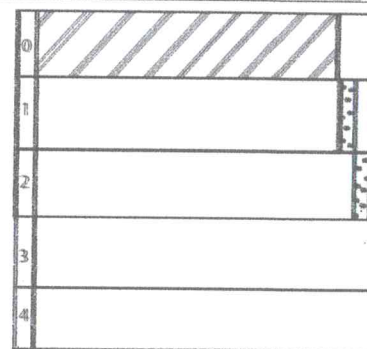
Lokalizacja: przejazd bramny zabudowań Podzamcza, ściana południowa, partia przyziemia

Oznaczenie: P10

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XIV w./XX w.	Podłoże: mur – mur ceglany, mieszany, cegła gotycka i cegła maszynowa współczesna	czerwona
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska - mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
3	IIII		Warstwa malarska	szara
4	IV	Pocz. XXII w.	Szlachta cementowa/zaprawa cienkowarstwowa	szara

Tab. 10 Stratygrafia warstw na powierzchni muru ściany południowej przejazdu bramnego zabudowań Podzamcza.

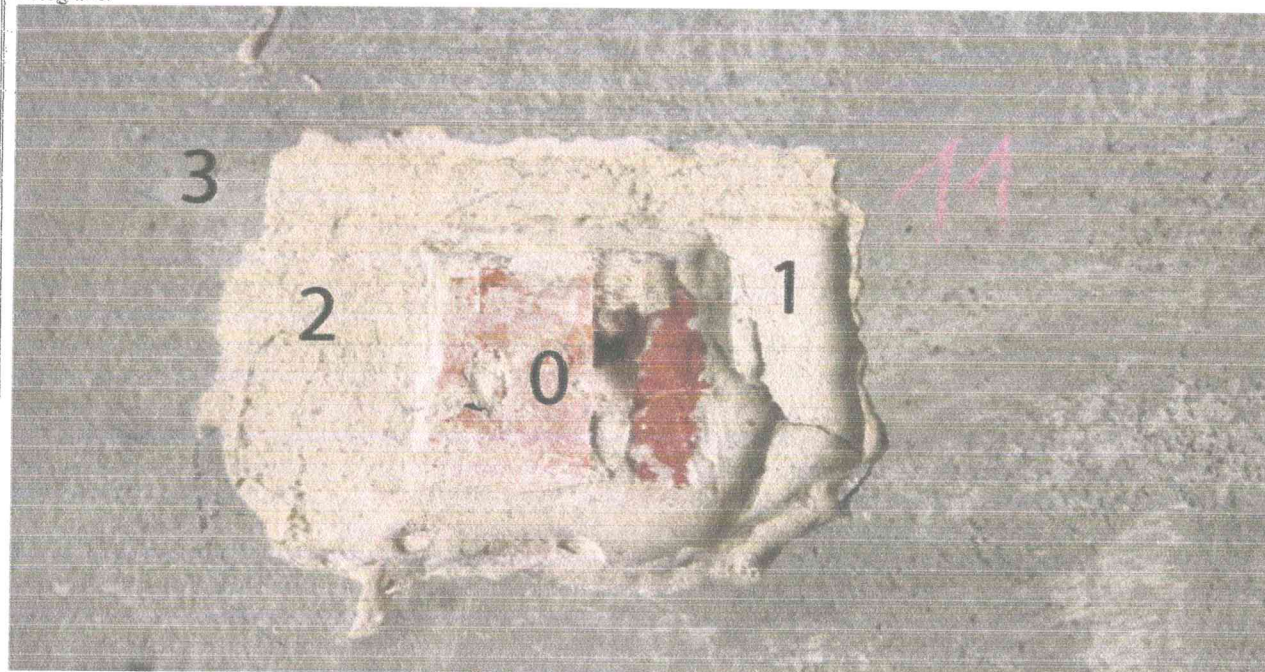
Obserwacje: W wyniku badania odsłonięto fragment muru ceglanoego z cegły ceramicznej pełnej (cegła gotycka) łączonej na zaprawę mineralną. Na powierzchni muru stwierdzono dwie warstwy zaprawy o zbliżonych cechach jak w próbie P1. Na warstwach zaprawy znajduje się warstwa malarska w kolorze szarym oraz warstwa szarej zaprawy cienkowarstwowej namiesionej metodą pedzlowania. Stan zaprawy i powłoki malarskiej jest zły, substancje są zdeintegrowane, osypujące się na skutek występującego zasolenia.

Wnioski: W wyniku badania stwierdzono, że w badanym miejscu na konstrukcjach murowanych występują wtórne zaprawy mineralne (1-2) namiesione w l. 1966-68. W późniejszych latach przeprowadzono renowacje polegające na namiesieniu szarej warstwy malarskiej (3) oraz szarej zaprawy cienkowarstwowej (4). Stan pokryć murów jest zły na skutek występującego silnego zasolenia murów.

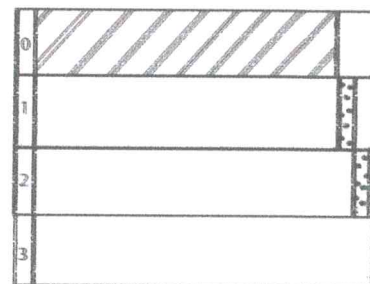
Lokalizacja: przejazd bramny zabudowań Podzamcza, ściana południowa, partia przysiężnica

Oznaczenie: P11

Fotografie:

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	I	XX w.	Podłoże: mur – mur ceglany, cegła współczesna	czerwona
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku, obrzutka wstępna	Ciepła, piaskowa
2	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku	Ciepła, piaskowa
3	III	Pocz. XXI w.	Szlachta cementowa	szara

Tab. 11 Stratygrafia warstw na powierzchni muru ściany południowej przejazdu bramnego zabudowań Podzamcza.

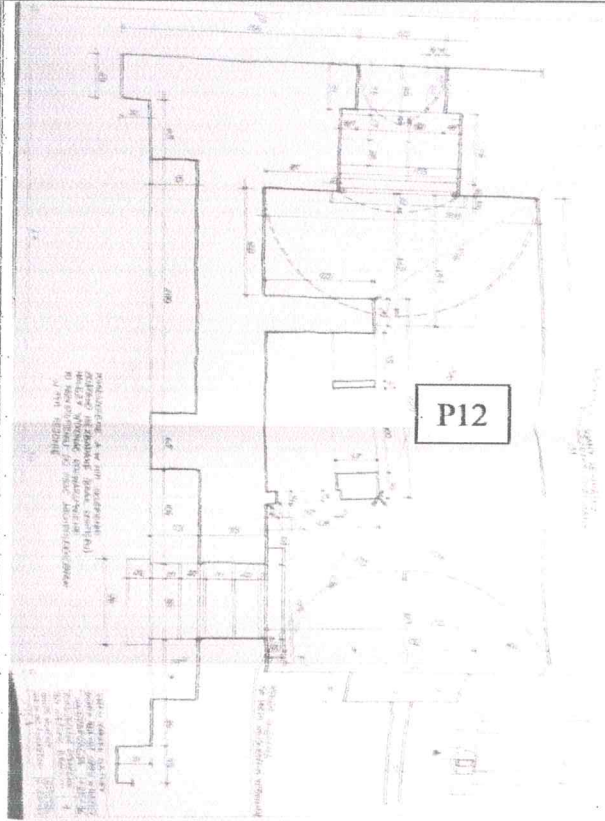
Obserwacje: W wyniku badania odsłonięto fragment muru ceglany z cegły ceramicznej pełnej łączonej na zaprawę mineralną. Na powierzchni muru stwierdzono dwie warstwy zaprawy o zbitościach cechach jak w próbce P11. Na warstwach zaprawy znajduje się warstwa szarej zaprawy cienkowarstwowej namiesionej metodą pędzlowania. Stan zapraw jest zły, substancje są zdezinintegrowane, osypujące się na skutek występującego zasolenia.

Wnioski: W wyniku badania stwierdzono, że w badanym miejscu na konstrukcjach murowych występują wtórne zaprawy mineralne (1-2) namiesione w l. 1966-68. W ostatnim okresie przeprowadzono renowację polegającą na namiesieniu szarej zaprawy cienkowarstwowej (3). Stan próbków murów jest zły na skutek występującego silnego zasolenia murów.

4.5. Badanie sklepienia kolebkowego

Lokalizacja: pomieszczenie przylegające od strony północnej do przejazdu bramnego skrzydła wschodniego Zamku, parter

Oznaczenie: P12

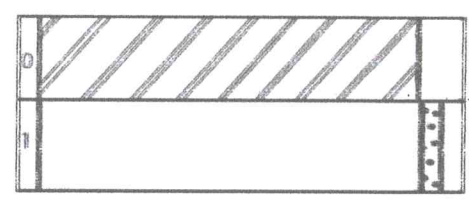

Fotografie:
P12

Rysunek 3 Inwentaryzacja pomieszczenia wykonana pod nadzorem mgr inż. arch. A.Gruszeckiego przez mgr inż. arch. Dariusza szczygła i Joannę Zajdel w październiku 1994 r. [w:] Badania architektoniczno-historyczne Zamku w Nidzicy

Nr warstwy	faza chronologiczna	datowanie	Charakterystyka warstwy	barwa
0	II	XIV w.	Podłoże: mur – mur ceglany, cegła gotycka łączona ma zaprawę wapienną	czerwona
1	III	1966-68 r.	Wyprawa tynkarska – mineralna z wypełniaczem z piasku, obrzutka wstępna	Ciepła, piaskowa

Tab. 12 Stratygrafia warstw na powierzchni sklepienia kolebkowego w pomieszczeniu przylegającym do przejazdu bramnego od strony pn. w skrzydle wschodnim.

Obserwacje: W wyniku badania odsłonięto fragment sklepienia murowanego z gotyckiej cegły ceramicznej pełnej łączonej ma zaprawę o jasnej cieplej barwie. Pobrano próbkę zaprawy do wykonania badania składu. W wyniku badania stwierdzono, że jest to zaprawa ma spoiwie wapiennym, główny składnik wypełniacza to różnicowany granulometrycznie bezbarwny kwarc drobno i średnioziarnisty, również kwarc barwy mlecznej, żółtej i w odcieniu pomarańczowym. Występuje ponadto duża ilość różowych i biało-różowych skaleni, pojedyncze fragmenty tkaniny drzewnej oraz minerały czarne. Szczegółowe wyniki badania zamieszczono w dalszej części opracowania. Na powierzchni muru sklepienia występuje warstwa zaprawy tynkarskiej o zbliżonych cechach jak w próbce P11.

Wnioski: W wyniku badania stwierdzono, że w badanych miejscach sklepienie murowane jest z cegły gotyckiej ceramicznej pełnej łączonej ma zaprawę wapienną z wypełniaczem z piasku i domieszkami organicznymi. Zarówno cegły, jak i zaprawę łączącą uznano za wartościowe historycznie. Na powierzchni sklepienia stwierdzono obecność wyprawy tynkarskiej wapienno-cementowej z wypełniaczem z piasku, żarzalikowanej ręcznie namieszanej w l. 1966-68. Należy zaznaczyć, że badanie miało charakter sondażowy (sprawdzono jedno miejsce w środkowej części sklepienia).

5.0. STAN ZACHOWANIA

5.1. Stan zachowania elementów małej architektury i zagospodarowania terenu wzgórza zamkowego:

Wzgórze zamkowe, zagospodarowane jest ciągami pieszymi, zielenią parkową i zadrzewieniem wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Stan zachowania tej infrastruktury pochodzącej z drugiej połowy XX wieku wykazuje duże zużycie eksploatacyjne (oświetlenie terenu, ławki parkowe nawierzchnie i ciągi piesze wykonane z betonowych elementów prefabrykowanych). Nawierzchnie brukowane i kamienne schody wymagają naprawy lub przełożenia.

Zabytkowy grób-pomnik epitafium rodziny Gregoroviusów oraz elementy małej architektury – n.p. pomnik Króla Władysława Jagiełły w stanie dopuszczalnym, stwierdzono zabrudzenia powierzchni, lokalne niewielkie uszkodzenia materiału budowlanego oraz zniszczenia i ubytki spoin. Istniejące a terenie wzgórza zamkowego obiekty współczesne, takie jak budynek stacji transformatorowej 15/04 kV oraz obudowy śmietnikowe przy podzamczu od strony wschodniej wzgórza zamkowego, budynek w.c. miejskiego od strony zachodniej wzgórza w stanie złym, zaburzają ogólną estetykę zespołu. Przylegający do wzgórza zamkowego parking dostępny wjazdem z drogi wojewódzkiej – ul. Mickiewicza w stanie dobrym.

5.2. Stan zachowania zabudowań podzamcza

- 5.2.1. **Konstrukcje murowe/wątki kamienne/wątki ceglane:** nie stwierdzono widocznych gołym okiem oznak naruszenia konstrukcji murów. Oceniono stan zachowania wątków ceglanych – stwierdzono zabrudzenia powierzchniowe murów (czarne naloty pochodzenia atmosferycznego), zniszczenia cegły gotyckiej (dezintegracja struktury, ubytki i uszkodzenia lica cegły oraz znaczne zniszczenia i wykruszenia spoin muru, lokalnie występują wtórne uzupełnienia spoiny zaprawami niekoniecznie spełniającymi wymagania konserwatorskie, takie jak skład zaprawy, nasiąkliwość, wytrzymałość, struktura i kolor (powinny być zbliżone do uzupełnianej spoiny). Partie cokółowe z gładów granitowych – stwierdzono zabrudzenia powierzchni oraz zniszczenia spoin obejmujące dezintegrację struktury zapraw, spękania i ubytki.
- 5.2.2. **Tynki elewacji** w stanie dopuszczalnym, jednak w partii przyziemia oraz tynki elewacji północnej w stanie złym. Stwierdzono zniszczenia tynków w partii przyziemia związane z niszczącym wpływem krystalizacji soli rozpuszczalnych w wodzie w porach materiału budowlanego - obejmujące uszkodzenia tynków, lokalne odspojenia i osypywanie się zdeintegrowanej zaprawy. Elewacja północna – stwierdzono długotrwałe zawilgocenie tynków szczególnie w partii szczytowej objawiające się obecnością na powierzchni tynku zielonych nalotów glonów. W pozostałych partiach tynki w stanie dobrym, jedynie powierzchniowo zabrudzone, lokalnie niewielkie uszkodzenia i spękania. W przejeździe bramnym wykonano w ostatnim czasie renowację tynków polegającą na uzupełnieniu ubytków w tynkach i pokrycie ich powierzchni (100%) szlichtą cementową. Jest to działanie niewłaściwe ze względów konserwatorskich.
- 5.2.3. **Detal architektoniczny elewacji:** elementami ozdobnymi elewacji baszty są kształtki szklawione ułożone we wzór zygzaku (ornament ciągły w formie linii łamanej pod kątem ostrym; charakterystyczny dla stylu romańskiego i gotyckiego), obecnie niekompletny. Kształtki są w stanie złym, powierzchnia szklawa zwietrzała, spękana, występują liczne drobne uszkodzenia.
- 5.2.4. **Elementy drewniane elewacji:** szalowanie ściany szczytowej ryzalitu (elewacja zachodnia) w stanie złym. Stwierdzono wietrzenie drewna, korozję biologiczną drewna oraz zniszczenia powłok zabezpieczających. Lukarny dachowe – drewno zwietrzałe, powłoki zabezpieczające drewno spękane, i odspojone, lokalnie występuje korozja biologiczna drewna. Zalecana wymiana elementów drewnianych.
- 5.2.5. **Stolarka okienna i drzwiowa:** a) stolarka drzwiowa w stanie złym – stwierdzono zniszczenia powłok zabezpieczających, wietrzenie drewna, rozluźnienie złączy stolarskich, lokalnie zaś korozję biologiczną drewna występującą w miejscach długotrwałego zawilgocenia (partie przyziemia). Okucia – kute klamki i zawiasy w stanie dobrym, możliwe do ponownego wykorzystania; okratowanie – w stanie dopuszczalnym, stwierdzono zniszczenia powłok zabezpieczających i korozję powierzchniową. b) stolarka okienna w stanie zróżnicowanym, drewno pokryte jest kilkoma warstwami przemalowań, stwierdzono nieszczelności, zniszczenia okapników, lokalnie rozluźnienia złączy stolarskich, uszkodzenia mechanizmów i okuć okiennych oraz zniszczenia i ubytki powłok zabezpieczających od strony awersu, związane z niszczącym wpływem czynników atmosferycznych na materiały budowlane i wykończeniowe. Okratowanie okien baszty w stanie dopuszczalnym, stwierdzono zniszczenia powłok zabezpieczających i korozję powierzchniową metalu.
- 5.2.6. **Opierzenia blacharskie** – zaleca się wykonać przegląd drożności systemu odprowadzania wody opadowej.
- 5.2.7. **Dach i pokrycie dachu:** nie stwierdzono zniszczeń więźby dachowej, jedynie drewno w zakończeniach krokwi widoczne w podbiciu dachu jest w stanie złym, zwietrzałe, spękane i zagrzybione, powłoki malarskie są zniszczone i wykruszone. Dachówka w stanie zróżnicowanym, pokryta zabrudzeniami wymaga przeglądu szczegółowego.
- 5.2.8. **Elementy metalowe:** na elewacjach wstępują kute lampy ścienne (kinkiety), łańcuch, okratowanie okien oraz kuta brama w przejeździe bramnym. Ocena stanu zachowania elementów wskazuje na możliwość ich dalszej eksploatacji. Stwierdzono znaczne zniszczenia powłok zabezpieczających i korozję powierzchniową metalu z lokalnie występującą

korozją wżerową. Warstwy zabezpieczające naniesione są nieestetycznie, wpływając negatywnie na ogólny odbiór obiektu.

- 5.2.9. **Kamienne schody/spoczniki betonowe:** kamienne schody przed wejściem do budynku od strony zachodniej w stanie złym – ciosy kamienne wymagają ponownego przełożenia i zespojenia zaprawą mineralną. Spoczniki betonowe występujące przed pozostałymi wejściami o zabudowań podzamcza w elewacji zachodniej w stanie dopuszczalnym, jednak nie spełniają wymagań estetycznych – zalecana wymiana lub wykonanie okładzin.
- 5.2.10. **Komin ceglany:** wymaga szczegółowego przeglądu technicznego. Z poziomu ulicy widoczne zniszczenia spoin i cegły oraz wtórne przemurowania przypadkowymi zaprawami.
- 5.2.11. **Inne** – współczesne tablice, elementy oznakowania. Wykazują średnie zużycie eksploatacyjne.

5.3. Stan zachowania elementów wewnątrz Sali Rycerskiej, Sali Wystawowej i Sali Widokowej:

- 5.3.1. Okładziny podłogowe w stanie dopuszczalnym, powłoki lakiernicze lokalnie uszkodzone, zółkłe, wykazują oznaki starzenia. Klepki drewniane parkietów lokalnie rozsunięte.
- 5.3.2. Tynki – a) wyprawy zabytkowe i pokrywające je wymalowania w Kaplicy w stanie złym. Wymagają pilnych działań konserwatorskich. Stwierdzono dezintegrację struktury tynków, uszkodzenia i spękania. b) tynki w pozostałych partiach w stanie dopuszczalnym, jednak są nierówne, powierzchnie wymalowań tynków zabrudzone, lokalne uszkodzenia powierzchni powłok malarskich i zapraw, lokalnie możliwe pustki i odspojenia.
- 5.3.3. Ogólny stan zachowania wątków ceglanych jest dobry, stwierdzono natomiast lokalne uzupełnienia i naprawy spoin nieprawidłowo dobranymi zaprawami, nie spełniającymi wymogów konserwatorskich.
- 5.3.4. Stolarka okienna w Sali Rycerskiej – w stanie złym. Powierzchnia drewna pokryta zabrudzeniami, powłoki malarskie od strony zewnętrznej okna są zniszczone, powierzchnia drewna lokalnie zwiędła, nastąpiło rozluźnienie złączy stolarskich; śruby, zawiasy i klamki wymagają oczyszczenia i regulacji. Witraż jest mocno zabrudzony, występują ubytki szklenia, brakuje również części laskowania ołowiowego, w wielu miejscach ramka ołowiowa jest zdeformowana. Dokładna analiza stanu zachowania poszczególnych fragmentów witraży wymaga oględzin in situ z bliskiej odległości.

6.0. ZALECENIA KONSERWATORSKIE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Zamek w Nidzicy przedstawia wysoką wartość dla dziedzictwa kulturowego i jako taki podlega ochronie prawnej zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków w Polsce z 2003 roku. Podczas tworzenia programu prac konserwatorskich szczególnie brano pod uwagę konieczność zachowania i konserwacji oryginalnej substancji zabytkowej jako nośnika wiedzy o dawnych technologiach i materiałach. Postulat ten wymaga szczególnej uwagi podczas wszystkich prowadzonych prac na terenie budowli i jego historycznego otoczenia. Prace przy konserwacji cegły oraz elementów kamiennych i tynków powinny być wykonywane pod kierunkiem dyplomowanych konserwatorów dzieł sztuki w specjalnościach rzeźby kamiennej i detalu architektonicznego, prace przy rekonstrukcji stolarki okiennej i drzwiowej zaś firma stolarska wykazująca się realizacjami w obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków. Zakres planowanych prac remontowych może wpływać na zachowanie oryginalnej substancji zabytkowej, w związku z tym prace prowadzone na obiekcie należy wykonywać pod ścisłym nadzorem konserwatorskim. Planowane działania przy obiekcie:

- 6.1. **Sala rycerska, widokowa i wystawowa**, remont obejmujący ściany i stropy, konserwację średniowiecznych malowideł, podłogi, oświetlenia i instalacji elektrycznej, stolarki okiennej i drzwiowej, oraz przebudowa sceny.
 - 6.1.1. Remont ścian tynkowanych - polegający na wykonaniu lokalnych napraw tynków z zastosowaniem tynku wapiennego, naniesieniu warstwy szpachlówki cienkowarstwowej jako warstwy scalającej i wyrównującej oraz gruntowaniu i dwukrotnym malowaniu na kolor szary farbą wapienną lub krzemianową. Ostateczny odcień farby należy ustalić z nadzorem konserwatorskim, na podstawie próbnym wymalowań.
 - 6.1.2. Konserwacja i restauracja muru ceglano (dotyczy ścian z odsłoniętym wątkiem kamiennym) zgodnie z następującą technologią: Ubytki w ceglach należy uzupełnić zaprawą barwioną w masie o cechach zbliżonych do uzupełnianej cegły. Doboru cech zaprawy należy dokonać na podstawie wyników badania cech fizykomechanicznych oryginalnej cegły. Dopuszcza się zastosowanie gotowych, dostępnych na rynku zapraw przeznaczonych do uzupełniania ubytków w ceglach, np. Restauriermörtel firmy Remmers. Dopuszcza się także przygotowania własnej mieszanki do uzupełniania, w oparciu o spoiwo trasowe, po zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski. Do zbrojenia wypełnień dużych ubytków należy stosować drut ze stali nierdzewnej. Po zabiegu uzupełniania ubytków należy przystąpić do scalania kolorystycznego opracowanych fragmentów. Farby do scalania kolorystycznego należy dopasować w zależności od zastosowanej zaprawy. Możliwe do zastosowania są gotowe farby laserunkowe albo pigmenty ze spoiwami tych farb.
Spoinowanie muru - W pierwszej kolejności należy usunąć metodami mechanicznymi wtórne spoiny niespełniające wymagań konserwatorskich (nieprawidłowy skład, nieestetyczne lub niestarannie zaaplikowane zaprawy). Następnie spoinę uzupełnić zaprawą mineralną opartą o spoiwo wapienno-trasowe o kolorze, składzie i strukturze zbliżonej do występującej obecnie na obiekcie. Proponuje się zastosowanie zaprawy do spoinowania w oparciu o spoiwa wapienne np. Remmers Fügenmortel ZF. Ostateczny dobór spoiny należy konsultować z nadzorem konserwatorskim. Spoin nie malujemy.
 - 6.1.3. Sklepienia w Kaplicy oraz przedstawienie św. Weroniki w Sali Rycerskiej - Konserwacja i restauracja średniowiecznych malowideł zgodnie z technologią opisaną w: *Malowidła gotyckie na zamku w Nidzicy. Program prac konserwatorskich.* autorstwa mgr Karolina Krawcewicz Kotarak, Toruń 2017.
Uwaga! Prace konserwatorskie przy zabytkowych sklepieniach Kaplicy powinny być wykonywane przez zespół dyplomowanych konserwatorów dzieł sztuki w specjalności konserwacja malarstwa i drewna polichromowanego.
 - 6.1.4. Renowacja istniejących podłóg drewnianych lub ich wymiana na nowe współgrające z charakterem obiektu. Proponowane okładziny podłogowe: podłogi drewniane układane wzdłużnie z szerokiej deski (22-30 cm) lub tradycyjnie produkowane płytki ceramiczne w kolorze ceglasto-czerwonym, kwadratowe np. <http://www.murpruski.pl/podlogi/plytki-koscielne/>, fuga trasowa FM T (Quick Mix) w kolorze dobranym odpowiednio do koloru płytki (podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski), szerokość spoiny 2-3 mm. Zabytkowa posadzka w Kaplicy – należy poddać konserwacji i restauracji obejmującej oczyszczenie i odtłuszczenie powierzchni, impregnację wzmacniającą, uzupełnienie ubytków zaprawami mineralnymi barwionymi w masie o cechach zbliżonych do uzupełnianego materiału (i spełniającymi priorytety konserwatorskie dot. składu zapraw), naprawę spoin oraz hydrofobizację.
 - 6.1.5. Konserwacja i restauracja stolarki okiennej w Sali Rycerskiej zgodnie z technologią opisaną w punkcie 6.5.2.
 - 6.1.6. Przebudowa sceny – nowa scena powinna być wykonana z materiałów naturalnych, współgrających z charakterem wnętrza historycznego a jej montaż nie może naruszać substancji zabytkowej obiektu. Projekt wykonawczy sceny należy przedstawić do zatwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
 - 6.1.7. Wykonanie nowego systemu oświetlenia i instalacji elektrycznej – instalacje prowadzić należy w ścianach, w listwach przypodłogowych oraz stropach. Wyjątkiem jest Sala Rycerska, gdzie zabrania się prowadzenia

przewodów w partii sklepień. O ile to możliwe należy prowadzić instalację w istniejących trasach prowadzenia przewodów. Montaż urządzeń, np. lamp, osprzętu, kabli należy wykonać z największą starannością tak, aby jak najmniej ingerować w substancję muru: dobór mocowań o możliwie małych przekrojach, a w przypadku cegieł należy mocowanie wykonać w spoinie (zabrania się wiercenia w cegle). W miejscach, gdzie jest niemożliwe poprowadzenie instalacji po starych trasach, należy wykonać nowe, możliwie jak najmniejsze bruzdy. **Podczas prac należy zwracać szczególną uwagę, czy spod warstw wtórnych tynków, lokalnie nie odsłaniają się wyprawy wapienne o cieplejszym zabarwieniu w stosunku do współczesnych wypraw cementowych i cementowo-wapiennych. W przypadku odnalezienia takich tynków należy przerwać prace i niezwłocznie poinformować o tym nadzór konserwatorski lub kierownika prac konserwatorskich.** Po zainstalowaniu w bruzdach elementów nowych instalacji należy wypełnić spoinę zaprawą wapienno-trasową z wypełniaczem z piasku. Następnie powierzchnię ściany (z pominięciem fragmentu z malowidłem) należy wykończyć poprzez naniesienie cienkowarstwowej szpachlówki wapiennej, następnie powierzchnię sfilcować na mokro. Po odpowiednim czasie sezonowania wyprawy cienkowarstwowej należy ścianę pomalować farbą wapienną na kolor szary (ostateczny odcień wymalowania do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski). Ściany z odsłoniętym wątkiem ceglany - należy ukryć okablowanie w spoinie. Spoinę należy w takim przypadku wykuć na gł. 2 cm, zamontować okablowanie, a następnie uzupełnić zaprawą opartą o spoiwa wapienno-trasowe z linii konserwatorskich (np. Remmers, Mapei itp.) o odpowiednio dobranych parametrach (wytrzymałość, nasiąkliwość, porowatość), kolor i uziarnienie spoiny należy dobrać odpowiednio do występującej. Dobór spoiny podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski. Rozmieszczenie i dobór lamp należy zaplanować w taki sposób aby ograniczyć ilość i wielkość opraw świetlnych, proponuje się dobór elementów o współczesnej formie - listew ledowych, oświetlenia montowanego w podłodze, podłużne oprawy montowane na żyłkach itp. Dobór opraw i ich ilość i rozmieszczenie podlega zatwierdzeniu na drodze ustaleń komisji konserwatorskiej.

- 6.2. **Remont toalet do obsługi Sali wraz z holem i garderobą** – brak przeciwskażeń konserwatorskich dla wymiany okładzin i wyposażenia wraz z wykonaniem wentylacji mechanicznej. Dopuszczone jest usunięcie/przesunięcie wtórnych ścianek działowych lub wykucie w nich nowych otworów. Ściana nośna przylegająca do pomieszczenia Sali wystawowej – możliwość przekucia otworu pod warunkiem stwierdzenia w drodze badania stratygrafii muru, że jest to ściana wtórna. Na obecnym etapie i na podstawie stanu wiedzy nie zaleca się ingerencji w mur nośny. Remont toalet restauracyjnych - brak przeciwskażeń konserwatorskich dla wymiany okładzin i wyposażenia wraz z wykonaniem wentylacji mechanicznej, jednak montaż instalacji nie może naruszać wartościowej historycznej tkanki obiektu zabytkowego.
- 6.3. **Wentylacja/klimatyzacja/centralne ogrzewanie/monitoring**: zalecenia ogólne – montaż urządzeń należy zaplanować w taki sposób aby nie naruszyć substancji zabytkowej obiektu, elementy powinny być dobrane w taki sposób aby współgrały z zabytkowym charakterem obiektu, o ile to możliwe należy zaplanować ich lokalizację w miejscach ukrytych lub mało widocznych, a jeśli to nie jest możliwe zaplanować wykonanie zabudowy, która pozwoli je ukryć (skrzynki lub panele pasujące stylistycznie do obiektu, tj. w tradycyjnych materiałach, o formie i kolorystyce dobranej do miejsca - projekt takich przesłon należy przedstawić do zatwierdzenia przez odpowiedni organ konserwatorski). Instalacje powinny w jak największym stopniu wykorzystywać istniejące drogi, otwory i wyjścia. Nowe przekucia w murach należy ograniczyć do minimum, w lokalizacjach, gdzie przekucia takie byłyby jednak konieczne należy wykonać odkrywki (badania stratygraficzne) w celu stwierdzenia takiej możliwości przez uprawnionego konserwatora zabytków. Dopuszcza się poszerzenie otworów lub wykonanie nowych we wtórnych stropach żelbetowych w lokalizacjach wskazanych w projekcie architektonicznym (zabudowania podzamcza, sale widokowa i wystawowa), zabrania się takich ingerencji natomiast w stropy Sali rycerskiej i Baszty. Czerpnie i wyrzutnie powietrza – zaproponowane lokalizacje w istniejących otworach okiennych zamkniętych żaluzjami w szczycie północnym skrzydła zachodniego Zamku uznaje się za możliwe do wykonania. Należy przygotować rysunki szczegółowe takiego rozwiązania i dołączenie do projektu. Zaproponowane w Sali rycerskiej ujście systemu wentylacji w istniejącym otworze nad sceną (patrz fot. 33) oraz mechanizmy nawiewne w istniejących przestrzeniach pod oknami (tamże, patrz fot. 48) uznaje się za możliwe do wykonania, o ile ich montaż nie ingeruje w historyczny mur ceglany. Należy jednak wykonać konieczne odkrywki (demontaż istniejących paneli) w celu doprecyzowania możliwości realizacji, konieczne jest także przygotowanie rysunków szczegółowych takich rozwiązań na etapie tworzenia projektu architektoniczno-budowlanego. Dopuszcza się także możliwość zlokalizowania kanałów wentylacyjnych w warstwie podposadzkowej sali Rycerskiej (przy ścianach podłużnych) z nawiewami liniowymi lub punktowymi umieszczonymi w posadzkach (kanał nawiewny do centrali wentylującej salę rycerską umieszczony byłby przy istniejącym kominie kotłowni, przy ścianie szczytowej północnej Wielkiego Domu, a połączenia odcinków poziomych podposadzkowych i odcinka pionowego znajdowałby się wtedy pod sceną, konieczne byłoby nieznaczne powiększenie istniejącego współczesnego komina kotłowni – bez ingerencji w substancję zabytkową. Wywiew wentylacji w tym rozwiązaniu zlokalizowany byłby również w istniejącym otworze nad sceną.

ROZWIĄZANIA MATERIAŁOWE: Do wypełniania wykonanych podczas prac bruzd we wtórnych tynkach należy używać zapraw z linii konserwatorskich w oparciu o spoiwa wapienno-trasowe o odpowiednio dobranych parametrach np. TKM Trass Kalk Mörtel (Tubag). Powierzchnie uzupełnienia należy scalić szpachlówką wapienną np. KFP Wapienna zaprawa szpachlowa (Tubag). Powierzchnię należy scalić kolorystycznie farbą do wnętrz o wysokich parametrach dyfuzyjności – paroprzepuszczalne powłoki malarskie (np. wapienne lub silikatowe), w kolorach występujących w danym pomieszczeniu. Montaż instalacji w spoinach – usunięcie spoiny na głębokość ok. 2 cm, a następnie montaż okablowania. Kolejnym zabiegiem jest uzupełnienie spoiny zaprawą renowacyjną, opartą o zaprawy trasowe np. TWM Trass Werksteinmörtel lub TKM Trass Kalk Mörtel (Tubag). Dopuszcza się zastosowanie zamiennych materiałów o zbliżonych właściwościach, na podstawie pisemnej zgody nadzoru konserwatorskiego.

6.4. **Windy:** konieczne jest uzyskanie zgody na wykonanie szybów windy we wskazanych lokalizacjach przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Odradza się wykonanie windy dla niepełnosprawnych w reprezentacyjnej klatce schodowej przy Sali Rycerskiej, ze względu na niekorzystną ingerencję w jej przestrzeń.

6.5. **Stolarka okienna** – Ze względu na zużycie eksploatacyjne obecnie występującej wtórnej stolarki okiennej w zabudowaniach podzamcza, proponuje się jej wymianę na nową s. drewnianą (100%). Nowe okna należy zaprojektować w nawiązaniu do istniejących rozwiązań (kształt, konstrukcja) z modyfikacjami określonymi poniżej. Należy przygotować projekty wykonawcze stolarki okiennej na etapie tworzenia projektu architektonicznego i przedstawić do zatwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wytyczne do projektowania:

6.5.1. Nowe okna należy wykonać z powtórzeniem obecnie występujących konstrukcji (o. ościeżnicowe tzw. „polskie” zdwojone tępe - to znaczy skrzydła wchodzi całą grubością w oboknie oraz o. krosnowe²⁰) z powtórzeniem obecnie występujących podziałów i typów szklenia (szkło pojedyncze na kit szklarski). Na każdym oknie należy nanieść oznaczenie z datą wykonania okna. Okna ościeżnicowe – wytyczne odnośnie szklenia j.w., jednak dopuszcza się zastosowanie w skrzydłach wewnętrznych szklenia szybą zespoloną dla zwiększenia ich termoizolacyjności. Skrzydła zewnętrzne otwierane na zewnątrz (awers okna) powinny mieć zastosowane podziały szczebliną konstrukcyjną, jak w obecnie występujących oknach. Słupek powinien być stały, dekoracyjnie profilowany w rewersie w nawiązaniu do wzorów historycznych, jednak o czytelnie współczesnej formie. Skrzydła zewnętrzne zamykane za pomocą haczyka okiennego składającego się z tulejki zakończonej oczkiem przymocowanej do skrzydła okiennego za pomocą skobla oraz haka z trzpieniem wbitym w oboknie. Skrzydła wewnętrzne w przypadku zastosowania szyby zespolonej powinny być pozbawione podziałów szczeblinowych. Profil przyszybowy ramy oraz profil szczebliny powinien być ścięty ukośnie jak w przykładach historycznych. Okucia okienne w skrzydłach wewnętrznych (klamki, zawiasy, odbojniki) powinny być czytelnie współczesne, jednak nawiązujące formą do rozwiązań historycznych. Nie dopuszcza się zastosowania elementów plastikowych: w skrzydłach wewnętrznych projektuje się klamki okienne typu OK-32 firmy Klamex w wersji mosiądz patynowany – stare złoto (dostępne na stronie www.klamex.pl); skrzydła wewnętrzne szklone szybą zespoloną (opcja) - zawiasy okienne metalowe, współczesne o prostej formie malowane w kolorze okna; narożniki okienne proste; skrzydła zewnętrzne - zawiasy kątowe z hakiem (proste, bez ozdób); przytrzymywacze okienne przeciwwiatrowe - blokada do okna BLK-2 (Klamex). Okna krosnowe – wytyczne do projektowania – należy zaprojektować okna na podstawie analogii z Zamku Krzyżackiego w Kwidzynie (patrz fot. 59- fot. 61). W konstrukcji drewnianej, profil przyszybowy ukośnie ścięty, szczebliny konstrukcyjne, zawiasy kątowe z hakiem, zakrętki, gałki, oboknie montowane do ościeża za pomocą haków do ościeżnic. Należy wykonać projekty wykonawcze okien w skali 1:10, detal w skali 1:1 i przedstawić je do zatwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Okna należy pomalować dwukrotnie w kolorze ciemnobrunatnym farbą kryjącą opartą na czystym oleju lnianym np. Allback oststeczny odcień wymalowania podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski po przedstawieniu próbek kolorystycznych.

6.5.2. Stolarka okienna w Sali Rycerskiej – ze względu na dekoracyjne szklenie witrażowe należy wykonać konserwację i restaurację okien i szklenia zgodnie z programem prac konserwatorskich zamieszczonym poniżej. Wykończenie barwne okien – ciemnobrunatne, malowanie dwukrotnie farbą kryjącą opartą na oleju lnianym np. Allback. Od strony zewnętrznej należy wymienić zabezpieczenia okien wykonane z siatek na nowe.

Renowacja okien w Sali Rycerskiej powinna obejmować:

²⁰ Okna krosnowe oraz ościeżnicowe pojedyncze i podwójne występowały w budownictwie od średniowiecza do wieku XX, obecnie występujące okna reprezentują taki sam typ konstrukcji. Postanowiono zatem o kontynuacji obranego w 2 poł. XX wieku kierunku rekonstrukcji stolarki okiennej z pewnymi zmianami, wynikającymi z analizy historycznej stolarki okiennej.

a) konserwację konstrukcji drewnianej okien - oczyszczenie powierzchni drewna z powłok malarskich metodami mechanicznymi i chemicznymi – należy uważać, żeby przy oczyszczaniu nie uszkodzić szklenia witrażowego – w związku z tym zabrania się stosowania metod termicznych (nagrzewnica, opalarka). W przypadku gdy szklenie witrażowe udałoby się w całości zdemontować do konserwacji, wówczas oczyszczanie drewna z zastosowaniem opalarki jest opcją dopuszczalną. Drewno należy poddać dezynfekcji np. preparatem Biotin R lub innym o zbliżonych właściwościach. Należy wykonać konieczne naprawy stolarskie metodą flekowania. Dopuszcza się wymianę bardzo zniszczonych fragmentów ramiaków lub całych skrzydeł (wówczas należy przełożyć istniejący witraż i zamontować na rekonstruowany ramiak okienny). Drobne ubytki w drewnie należy uzupełnić szpachlówką do drewna np. na spoiwie z żywicy epoksydowej lub akrylowej. Powierzchnię drewna należy zagruntować i pomalować dwukrotnie farbą kryjącą przeznaczoną do drewna w ekspozycji zewnętrznej, w kolorze brunatnym. Ostateczny odcień wymalowania podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski;

b) wymianę szklenia od strony awersu okna szkłem zwykłym 4 mm (100% powierzchni) oraz

c) konserwację i restaurację szklenia witrażowego w rewersie okna – w pierwszej kolejności należy wykonać próby oczyszczania powierzchni elementów szklanych oraz laskowania ołowiowego metodami mechanicznymi oraz chemicznymi, wybór odpowiedniej metody oczyszczania na podstawie prób. Następnie należy usunąć spękane, zdeintegrowane oraz nieestetyczne spoiny pomiędzy częścią witrażową i ramą drewnianą. Następnie należy delikatnie oczyścić laskowanie ołowiowe z zabrudzeń z zachowaniem warstwy patyny tlenkowej chroniącej metal przed korozją. Kolejne zabiegi naprawcze to: usunięcie depozytów w postaci siarczanu wapnia i innych zabrudzeń z powierzchni szkielek; miejscowe oczyszczenie szkielek z produktów korozji metodami chemicznymi; oczyszczenie szczelin i przełomów w popękanych fragmentach szkielek; miejscowe naprostowywanie i doginanie laskowania ołowiowego do pierwotnego kształtu; uzupełnienie dużych ubytków w partii siatki ołowiowej, przy użyciu dwuteowników o rozmiarach odpowiadających oryginałowi; wymiana uszkodzonych lutów cynowo ołowiowych po dokładnym oczyszczeniu powierzchni ołowiu w miejscu napraw; uzupełnienie drobnych ubytków w partii siatki ołowiowej, przy użyciu kitów na bazie żywicy syntetycznej, o kolorze i fakturze odpowiadających oryginałowi; uzupełnienie brakujących fragmentów w partii przeszkleń, przy użyciu dociętego do wybranego kształtu szkła witrażowego o odpowiedniej barwie; uzupełnienie drobnych ubytków w szkłe nieżółknącymi żywicami, podbarwionymi na odpowiedni kolor; zapuszczenie spękań w partii szkielek nisko lepкими żywicami; zabezpieczenie powierzchni wybranych, nieodpornych chemicznie działaniem wilgoci; wypętnienie szczelin pomiędzy fragmentami szkła i dwuteownikami ołowiowymi elastyczną zaprawą podbarwianą na odpowiedni kolor;

6.5.3. Okno piwniczne Baszty podzamcza – ze względu na brak dostępu do pomieszczeń piwnic Baszty proponuje się wykonanie okna w konstrukcji drewnianej ościeżnicowo-krosnowe szklone szkłem pojedynczym w kształcie występującego wykroju okiennego, jednoskrzydłowe, dzielone szczebliną krzyżową konstrukcyjną. Należy zapewnić odpowiednią infiltrację powietrza do wnętrza piwnic. Alternatywnie proponuje się zamontowanie blachy ażurowej malowanej w kolorze szarym lub ceglanym – projekt przesłony należy przedstawić do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski.

6.5.4. Okratowanie okien – postuluje się pozostawienie obecnie występującego okratowania otworów okiennych pochodzących z 2 poł. XX wieku i poddanie ich renowacji polegającej na oczyszczeniu powierzchni z powłok zabezpieczających metodą mechaniczną i/lub chemiczną, naniesieniu inhibitora korozji oraz naniesieniu nowych powłok malarskich odpornych na czynniki zewnętrzne w kolorze ciemnoszarym RAL 7022, półpołysk. Malowanie należy poprzedzić próbą kolorystyczną do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski.

6.6. **Stolarka drzwiowa**

6.6.1. Zewnętrzna stolarka drzwiowa podzamcza – należy zdemontować występujące klamki drzwiowe i mechanizmy zamykające, następnie stolarkę drzwiową należy zutylizować. W jej miejsce należy zaprojektować drzwi drewniane w konstrukcji deskowej na kutyh zawiasach pasowych, kontynuując kierunek wyznaczony podczas wymiany stolarki drzwiowej podczas prac modernizacyjnych w 2016 roku (patrz fot. 56, fot. 58). Proponuje się ponowne zamontowanie na nowych drzwiach zdemontowanych okuć drzwiowych. Należy wykonać projekty wykonawcze drzwi w skali 1:5 lub 1:10, detal w skali 1:1 i przedstawić je do zatwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykończenie barwne drzwi: lakierobejcą w kolorze ciemnobrunatnym. Malowanie należy poprzedzić próbą kolorystyczną do zatwierdzenia przez nadzór konserwatorski. Klamki – należy poddać renowacji zdemontowane kute klamki a następnie zamontować na nowych drzwiach drewnianych. Renowacja elementów kutyh powinna obejmować oczyszczenie powierzchni metodami mechanicznymi i/lub chemicznymi, naprawy mechanizmów oraz naniesienie nowych powłok zabezpieczających. Sposób wykończenia metalu – czarna patyna.

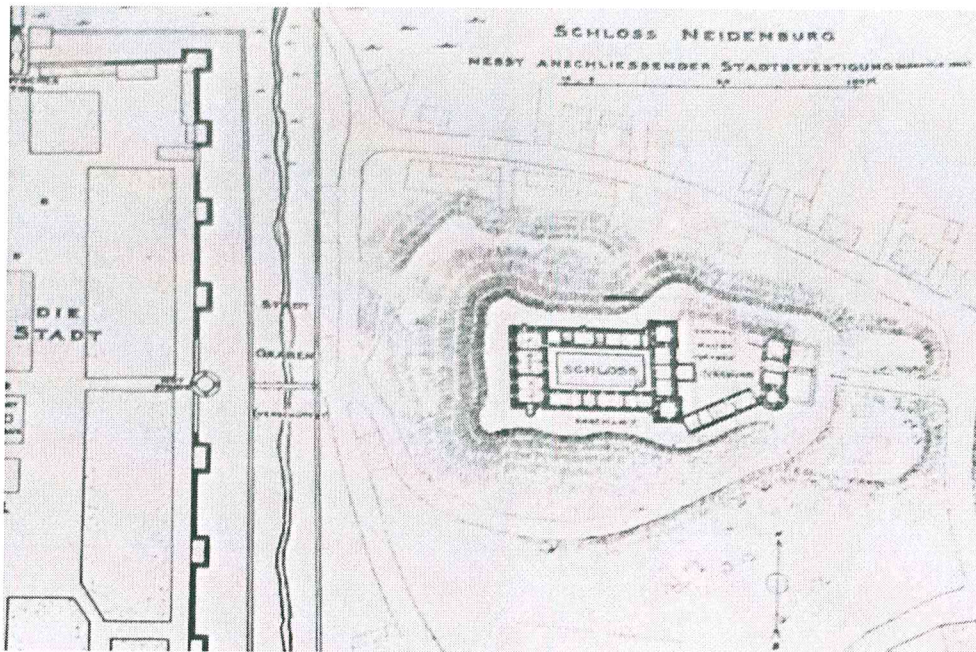
- 6.6.2. Wewnętrzna stolarka drzwiowa podzamcza i Wielkiego Domu – należy kontynuować wymianę wewnętrznej stolarki drzwiowej zapoczątkowanej w 2016 roku. Drzwi powinny być drewniane, z dekoracją z kutych zawiasów pasowych, klamki metalowe zgodnie z wybranym wzorem, wykończenie okuć czarne, wykończenie drewna ciemno-brunatne.
- 6.7. **Dach i pokrycie dachu** – połączyć zachodnia Wielkiego Domu oraz dachy Baszty i zabudowań podzamcza. Odtworzenie pokrycia Baszty z powtórzeniem rodzaju i układu dachówki. Wymiana dachówki pozostałych zabudowań podzamcza – nowa dachówka powinna być analogiczna jak w częściach już wyremontowanych Wielkiego Domu (dachówka ceramiczna esówka, w kolorze czerwonym). Zaleca się wymianę więźby dachowej - w takim przypadku należy zwiększyć przekroje krokwi zgodnie z wzorami historycznymi, zakończenia belek widoczne w podbiciu dachu należy zaprojektować o współczesnej formie, ale nawiązującej do dawnych rozwiązań. Należy przygotować rysunki szczegółowe takich elementów na etapie tworzenia projektu architektoniczno-budowanego. Opierzenia blacharskie, rynny i rury spustowe należy wykonać z blachy miedzianej. Opierzenia facjatek należy wykonać w taki sposób, aby były możliwie jak najmniej widoczne.
- 6.8. **Elewacje – podzamcze.** Zabiegi konserwatorskie i restauratorskie będą obejmować prace naprawcze elewacji ceglanych Baszty, naprawy tynków elewacyjnych zabudowań podzamcza oraz renowację wątków kamiennych w partiach cokółowych.
- 6.8.1. Odsolenie murów ceglanych – Podstawowym warunkiem wykonania zabiegu odsalania jest prawidłowe wykonanie izolacji. Przed przystąpieniem do odsalania należy skuć fragmenty zniszczonych tynków z partii przyziemia do granicy 80 cm powyżej występujących zniszczeń i przeprowadzić dezynfekcję muru. Następnie należy wykonać odsolenie murów ceglanych Baszty do wysokości 2 m metodą migracji soli do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem okładów z ligniny. Opis metody: na powierzchnie muru nakładamy ligninę (watę celulozową), uprzednio zwilżoną wodą destylowaną, ligninę nakładamy w 6-8 warstwach i dociskamy mocno do powierzchni za pomocą pędzla. Okład pozostawiamy do wyschnięcia, suchy okład usuwamy i zabieg powtarzamy do uzyskania zadowalającego efektu odsolenia muru.
- 6.8.2. Dezynfekcja murów ceglanych – elewacje podzamcza (100% powierzchni murów) należy poddać dezynfekcji metodą chemiczną z zastosowaniem preparatów o przedłużonym działaniu np. Biotin R (aplikacja dwukrotna).
- 6.8.3. Oczyszczanie muru ceglanego - Po rozstawieniu rusztowań należy dokonać szczegółowego przeglądu muru ceglanego elewacji Baszty i wykonać szczegółową dokumentację fotograficzną stanu istniejącego. Następnie należy dokonać mechanicznego oczyszczenia powierzchni murów z luźnych nawarstwień organicznych, brudu i kurzu za pomocą szpachelek oraz miękkich szczotek. Metodami mechanicznymi należy usunąć wszystkie wtórne uzupełnienia wykonane zaprawami niespełniającymi wymogów konserwatorskich (zaprawy o wysokiej wytrzymałości, niskiej porowatości i nasiąkliwości). Następnie przewiduje się delikatne oczyszczenie elewacji techniką rotacyjnego strumienia z niskociśnieniowego agregatu piaskującego z zastosowaniem mączki szklanej Rotec Glaspudermehl o drobnej granulacji (metoda Rotec Remmers). Metoda jest bardzo delikatna wobec czyszczonego podłoża dzięki płaskiemu kątowi uderzenia, ścierania po linii stycznej, doborowi odpowiedniego granulatu i płynnej regulacji ciśnienia między 0,1 a 10 bar. Dobór ciśnienia i stopnia rozdrobnienia ścierniwa należy dostosować do stanu zachowania czyszczonego podłoża, na podstawie próbnego piaskowania na obiekcie. Po wykonaniu próbnego oczyszczenia fragmentu elewacji ostateczne parametry metody podlegają zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski. Podczas czyszczenia należy uważać, żeby nie „przeciścić” cegły i elementów kamiennych, należy pozostawić warstewkę patyny na elementach elewacji.
W miejscach silnych zabrudzeń dopuszcza się zastosowanie metody chemicznej: miejscowo, w partiach silnych zabrudzeń pochodzenia atmosferycznego można zastosować kwas fluorowodorowy (HF w stężeniu 1-3 %), który należy pozostawiać na obiekcie na czas 10 min., a następnie obficie spłukać wodą. Dopuszcza się także oczyszczanie za pomocą przegrzanej pary wodnej o temperaturze powyżej 120°C podawanej z agregatu o ciśnieniu ok. 3 - 5 barów wspomaganie czyszczeniem miękkimi szczotkami z tworzywa sztucznego (działanie fizykomechaniczne).
- 6.8.4. Wzmocnienie cegły (100 % powierzchni): Osłabione cegły (szczególnie cegły pozbawione naturalnego spieku chroniącego cegłę przed czynnikami atmosferycznymi) należy poddać zabiegom wzmocnienia z użyciem preparatu hydrofilnego opartego na estrach kwasu ortokrzemowego - mieszaniny KSE 100 i KSE 300 (Remmers). Preparaty te wprowadza się tam, gdzie struktura materiałów jest osłabiona, ma tendencję do osypywania się i łuszczenia. Zabieg należy przeprowadzać w okresie od kwietnia do września, temperatura powietrza nie powinna w tym czasie spadać poniżej 10°C. Optymalnymi warunkami dla prawidłowego przebiegu reakcji jest wilgotność względna powietrza w granicach 80 – 90 %. W celu utrzymania takich parametrów preparaty należy wprowadzać w materiał osuszony, a następnie przetrzymywać je w atmosferze ochronnej – osłonięcie przed bezpośrednim działaniem

- wody opadowej na czas kilku dni. W pierwszym okresie sezonowania, zanim przebiegnie proces właściwego sieciowania związków krzemoorganicznych, wprowadzana substancja ma właściwości hydrofobowe, ważne jest więc aby przed wykonywaniem kolejnych zabiegów zrobić przerwę technologiczną.
- 6.8.5. Przemurowania i prace murarskie - należy wykonywać tradycyjnymi metodami murarskimi na zaprawach wapienno-trasowych. Należy szczególną uwagę zwrócić na okolice otworów okiennych, kształty węgarów i parapetów okiennych. W miejscach zidentyfikowanego znacznego osłabienia struktury muru (spękania muru) zaleca się wykonanie przemurowań i tzw. szycia murów, prace należy wykonać zgodnie z zaleceniami konstruktora stosując zaprawy spełniające wymagania konserwatorskie: zaprawy wapienne lub wapienno-trasowe z atestem WTA. O ile to możliwe zastosowane kotwy należy ukryć w spoinie. Szczeliny i pustki w murze należy wypełnić masą iniekcyjną opartą na spoiwie wapiennym np. Ledan TB1. W partiach, gdzie cegły będą częściowo obluzowane lub znacznie zdeintegrowane, należy dokonać ich miejscowych przemurowań. Do przemurowań należy zastosować materiały o podobnych parametrach fizykomechanicznych do zastanych w obiekcie: należy zastosować cegłę gotycką (rozbiórkową) lub współczesną kopię cegły gotyckiej o takich samych wymiarach, kolorze i zbliżonej strukturze, o cechach fizykomechanicznych zbliżonych do oryginalnej cegły (wytrzymałość mechaniczna, porowatość, nasiąkliwość). Dobór cegły podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski. Wykonując przemurowania należy powtórzyć pierwotny wążek muru. Do murowania należy użyć zaprawy w oparciu o spoiwo wapienne, z atestem WTA, np. NHL-M Historyczna, wapienna zaprawa murarska. Uwaga! Zabrania się stosowania zapraw cementowych na obiekcie, jako, że mają one negatywny wpływ na substancję zabytkową.
- 6.8.6. Uzupełnianie ubytków w cegle – dotyczy fragmentów elewacji z odsłoniętym wążkiem ceglany. Ubytki w ceglach należy uzupełnić zaprawą barwioną w masie o cechach zbliżonych do uzupełnianej cegły. Doboru cech zaprawy należy dokonać na podstawie wyników badania cech fizykomechanicznych oryginalnej cegły. Dopuszcza się zastosowanie gotowych, dostępnych na rynku zapraw przeznaczonych do uzupełniania ubytków w ceglach, np. Restauro top firmy Keim lub Restauriermörtel firmy Remmers. Dopuszcza się także przygotowania własnej mieszanki do uzupełniania, w oparciu o spoiwo trasowe, po zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski. Do zbrojenia wypełnień ubytków należy stosować drut ze stali nierdzewnej. Po zabiegu uzupełniania ubytków należy przystąpić do scalania kolorystycznego opracowanych fragmentów. Farby do scalania kolorystycznego należy dopasować w zależności od zastosowanej zaprawy. Możliwe do zastosowania są gotowe farby laserunkowe albo pigmenty ze spoiwami tych farb .
- 6.8.7. Spoinowanie muru – dotyczy fragmentów elewacji z odsłoniętym wążku ceglany: Należy oczyścić spoiny z zabrudzeń i z osypujących się fragmentów starych zapraw. Spoinę uzupełnić zaprawą mineralną opartą o spoiwo wapienno-trasowe o kolorze i strukturze zbliżonej do występującej obecnie na obiekcie, zaprawę dobieramy na podstawie oczyszczonych fragmentów oryginalnej fugi. Dobór spoiny należy konsultować z nadzorem konserwatorskim. Proponuje się zastosowanie zaprawy do spoinowania w oparciu o spoiwa wapienno-trasowe odpornej na siarczany np. Tubag TKF lub Remmers Fügenmörtel TK, lub w oparciu o spoiwa wapienne np. Remmers Fügenmörtel ZF. Spoin nie malujemy.
- 6.8.8. Konserwacja wążków kamiennych – dotyczy fragmentów partii cokołowych z ciosów kamiennych (elewacje i przejazd bramny). Wążki kamienne należy pozostawić odsłonięte. Przewiduje się oczyszczenie powierzchni ciosów granitowych metodami fizykomechanicznymi i/lub chemicznymi na podstawie prób (mycie z zastosowaniem środków jonowo-czynnych, delikatne piaskowanie). W dalszej kolejności należy przeprowadzić konserwację spoin muru polegającą na usunięciu fragmentów spoin silnie zniszczonych oraz fragmentów wykonanych nieprawidłowymi zaprawami cementowymi na głębokość 2 cm, oczyszczeniu powierzchni spoiny oraz uzupełnienie spoiny zaprawą opartą o spoiwa trasowe, o cechach zbliżonych do występującej spoiny.
- 6.8.9. Renowacja występujących tynków zewnętrznych – Należy skuć tynki elewacji w partii przyziemia w miejscach silnie zdeintegrowanych na podstawie oceny stanu zachowania. Skuwanie należy przeprowadzić z najwyższą ostrożnością w taki sposób aby nie uszkodzić muru ceglanoego, ręcznie z wykorzystaniem przycinaków i młotków. W pierwszej kolejności po rozstawieniu rusztowań należy poddać tynki dezynfekcji metodą chemiczną z zastosowaniem preparatów o przedłużonym działaniu np. Biotin R (aplikacja dwukrotna). Następnie należy tynki opukać w celu lokalizacji pustek i odspojeń od muru ceglanoego. Na tej podstawie należy przystąpić do wypełnienia pustek i spękań tynków - odspojenia należy wypełnić masą iniekcyjną Ledan TB1 metodą zastrzyków. Następnie należy uzupełnić ubytki w tynkach zaprawą mineralną o składzie zbliżonym do obecnie występujących tynków. Mieszankę należy przygotować na podstawie badania składu występujących tynków – badanie składu jakościowego i ilościowego spoiwa i wypełniacza. Należy dążyć do uzyskania zaprawy o właściwościach mechanicznych oraz wyglądzie zbliżonym do występującego tynku. Podczas uzupełniania tynków należy odtworzyć ze wszystkimi szczegółami sposób opracowania występującego na elewacjach tynku (grubość, sposób

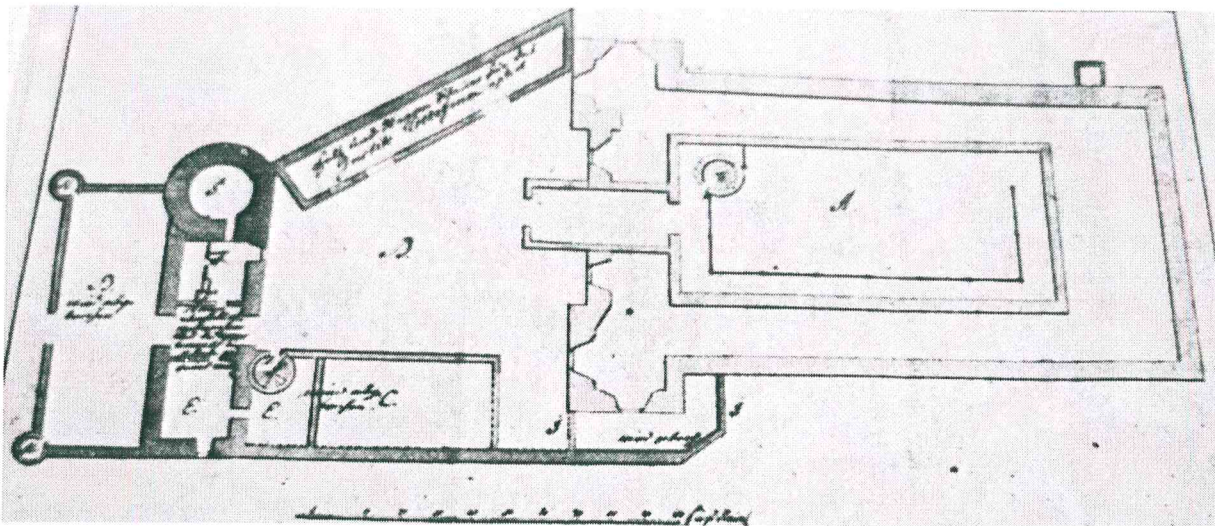
aplikacji, zacierania). Uzupełnienia należy scalić zaprawą cienkowarstwową o ziarnistości i kolorze zbliżonym do występującego tynku. Proponuje się zastosowanie wyprawy cienkowarstwowej na spoiwie wapienno-cementowym z zastosowaniem białego cementu wysokiej klasy z wypełniaczem z drobnoziarnistego piasku kwarcowego i zbrojonej włóknami polimerowymi barwioną w masie. Tynków nie malujemy. Zabrania się stosowania zapraw czysto cementowych, systemu siatka-klej oraz produktów z nim powiązanych.

- 6.9. **Remont nawierzchni dziedzińca wraz z odwodnieniem i remontem studni.** Proponuje się wykonanie remontu występującej nawierzchni brukowej, wtórne płyty cementowe należy usunąć i w ich miejsce zaprojektować nowe nawierzchnie współgrające z charakterem nawierzchni brukowej. Wszystkie elementy uzupełniające, takie jak kratki ściekowe, koryta powinny być czytelnie współczesne, o prostej formie, jednak należy dobrać materiały dobrze komponujące się z zabytkowym charakterem zamku – odlewy żeliwne, kamień, sztuczny kamień etc. Elementy powinny być neutralne kolorystycznie i nie rzucające się w oczy.
- 6.10. **Remont szyi bramnej (przejazdu bramnego)** – należy usunąć występujące tynki do wysokości 2 m oraz szlichtę cementową na pozostałych partiach tynków w przejeździe bramnym. Następnie należy dokonać przeglądu murów odsłoniętych po skuciu tynków i podjąć na tej podstawie stosowne działania naprawcze (przeprowadzenie dezynfekcji murów, wykonanie koniecznych przemurowań, wypełnień pustek, naprawa spękań itp. – patrz punkty 6.8.3. i 6.8.6.). Wątki kamienne należy poddać renowacji zgodnie z technologią opisaną w punkcie 6.8.9. Następnie powyżej partii cokołowej należy nanieść nowe tynki renowacyjne z linii konserwatorskich:
- Naniesienie warstwy szczepnej z obrzutki renowacyjnej SAN-V (Quick Mix);
 - w kolejnym kroku nakłada się tynk renowacyjny podkładowy o gr. ok 2,0 cm z tynku podkładowego SAN-A (Quick Mix);
 - na tynk podkładowy nakłada się tynk renowacyjny nawierzchniowy o gr. min. 1,0 cm z Tynku renowacyjnego SAN-1;
 - Naniesienie warstwy scalającej z zaprawy cienkowarstwowej o ziarnistości i kolorze zbliżonym do występującego tynku na elewacjach podzamcza. Proponuje się zastosowanie wyprawy cienkowarstwowej na spoiwie wapienno-cementowym z zastosowaniem białego cementu wysokiej klasy z wypełniaczem z drobnoziarnistego piasku kwarcowego i zbrojonej włóknami polimerowymi barwioną w masie analogicznie do zaprawy występującej na elewacjach;
- 6.11. **Remont schodów zewnętrznych zabudowań podzamcza:** a) schody z głazów kamiennych – należy przemurować z powtórzeniem obecnie występującego układu. Do murowania należy użyć zapraw cementowo-trasowych wysokiej wytrzymałości. Dobór zaprawy podlega zatwierdzeniu przez nadzór konserwatorski; b) Schody (spoczniki) betonowe – proponuje się wykonanie analogicznych schodów układanych z kamieni granitowych łączonych na zaprawę z opartą na cemencie trasowym lub wykonanie okładzin z szarego piaskowca (płyty kamienne, nie okładziny z płytek).
- 6.12. **Remont głównych schodów w otoczeniu Zamku wraz z budową oświetlenia** – wykonanie nowych stopni i nawierzchni schodów w materiałach współgrających z zabytkowym charakterem obiektu – dopuszcza się okładziny kamienne w neutralnych kolorach, kompozyty betonowe, sztuczny kamień itp. Balustrady poddać renowacji lub wymienić na nowe, wówczas b. powinny mieć prostą, czytelnie współczesną formę, kolorystyka powinna być neutralna.

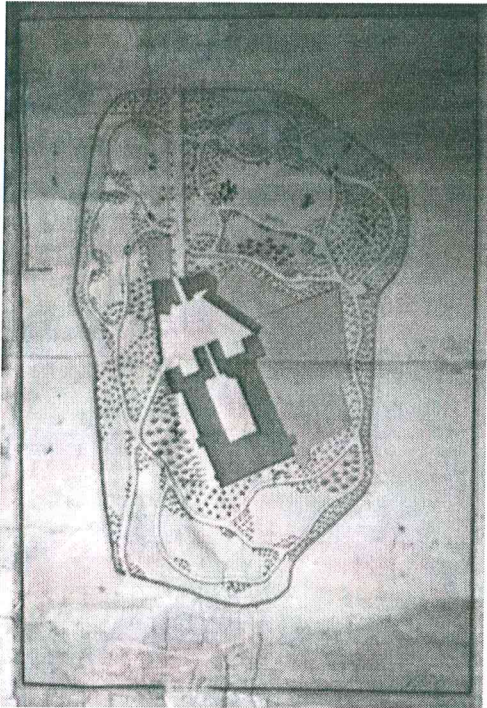
7.0. IKONOGRAFIA, DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

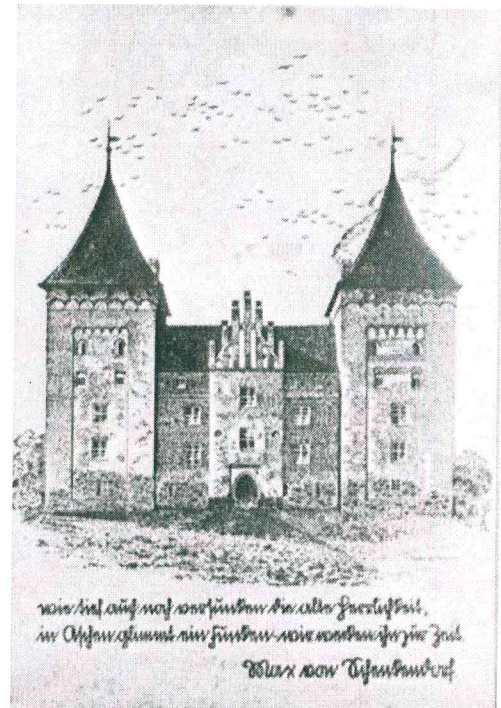
Ryc. 1 Zamek w Nidzicy, usytuowanie zamku i zabudowań przedzamcza względem miasta wg Konrada Steinbrechta, z zaznaczeniem umocnień istniejących w różnych okresach historycznych. Przed bramą zamku widoczny rekonstruowany przebieg fosy z mostem zwodzonym, po stronie północnej fragment muru obronnego istniejący jeszcze w początku XX w., za: K. Steinbrecht, *Die Baukunst des Deutschen Ritterordens in Preussen 4: Die Ordensburgen der Hochmeisterzeit in Preussen*, Berlin 1920, fot. 126

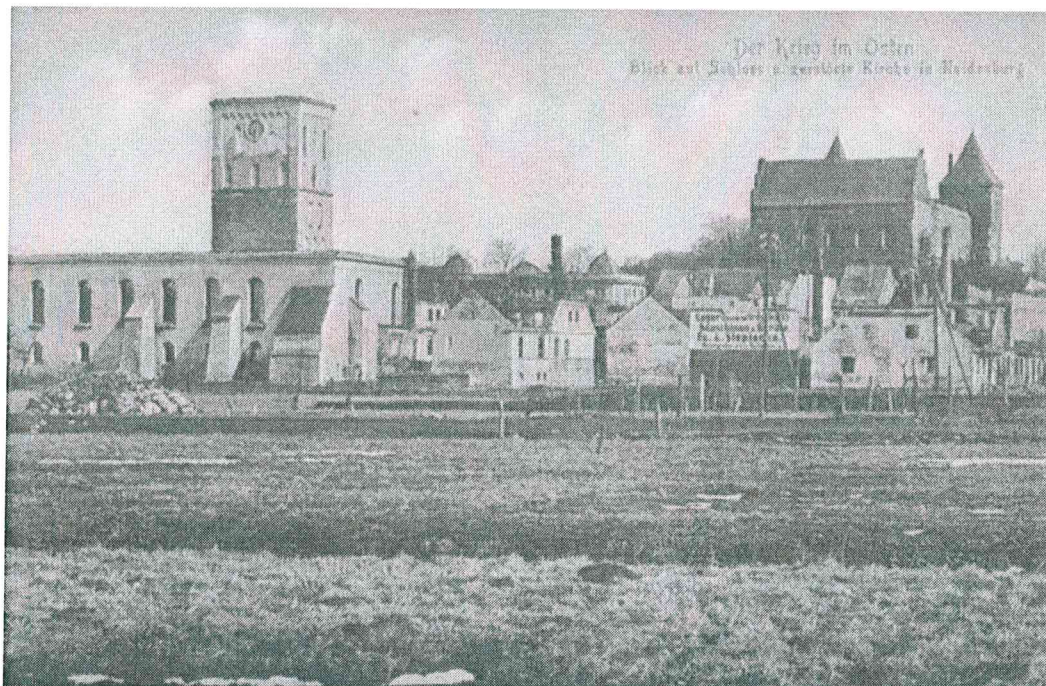
Ryc. 2 Zamek w Nidzicy, plan zamku i przedzamcza, 1766, orientacja planu południowa, wg K. H. Clasen, *Die mittelalterliche Kunst im Gebiete des Deutschenordensstaates Preussen 1: Die Burgbauten*, Königsberg 1927, fot. 62

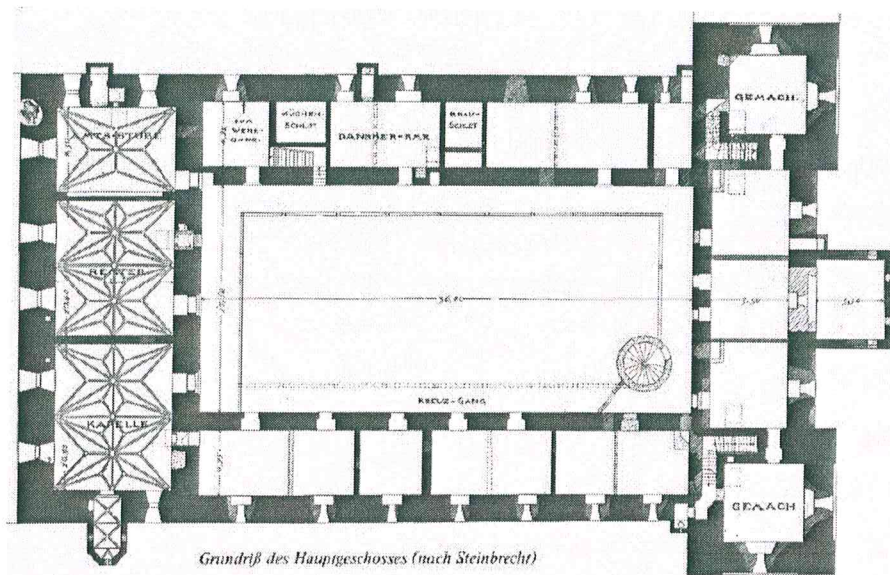
Ryc. 3 Zamek w Nidzicy, plan zamku i przedzamcza oraz parku wokół zamku wg Kerckhoffa, orientacja północno-wschodnia, 1852, fot. Carl Wunsch, 1932, wg J. Przykowski (red.), *Prusy Wschodnie – dokumentacja historycznej prowincji: zbiory fotograficzne dawnego Urzędu Konserwatora Zabytków w Królewcu*, IS PAN, Warszawa 2006, [dokument elektroniczny], za: www.bildarchiv-ostpreussen.de

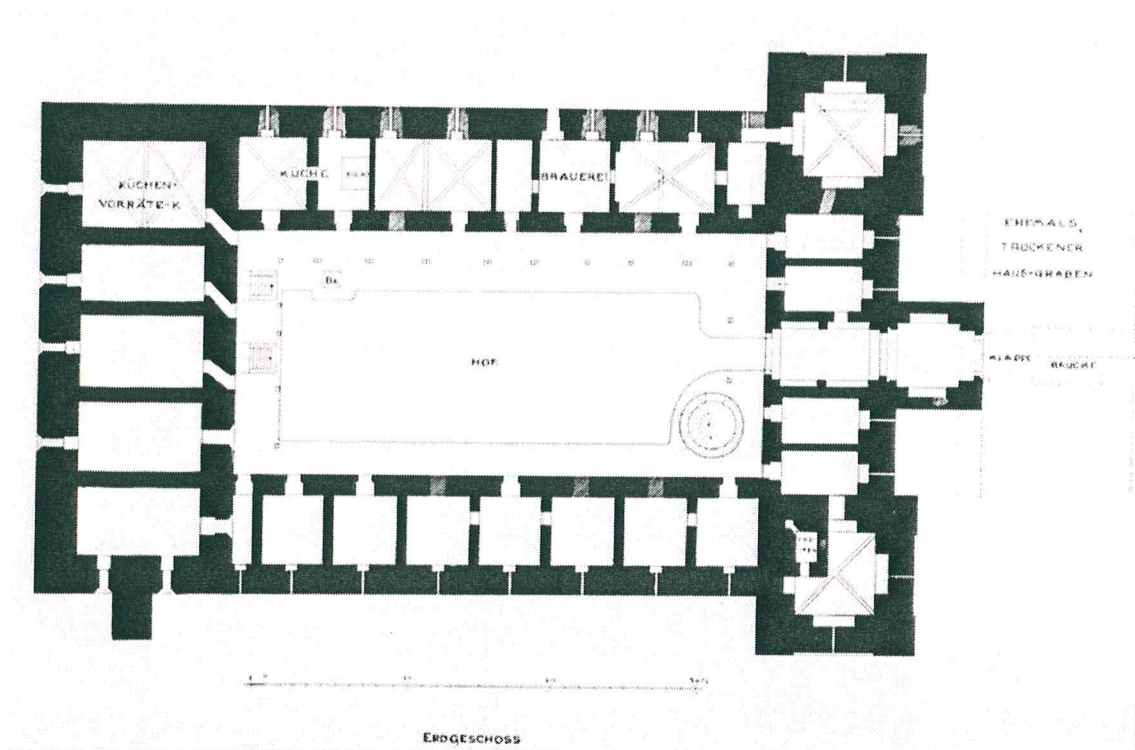
Ryc. 4 Zamek w Nidzicy, ryc. z 1890-1910 r.

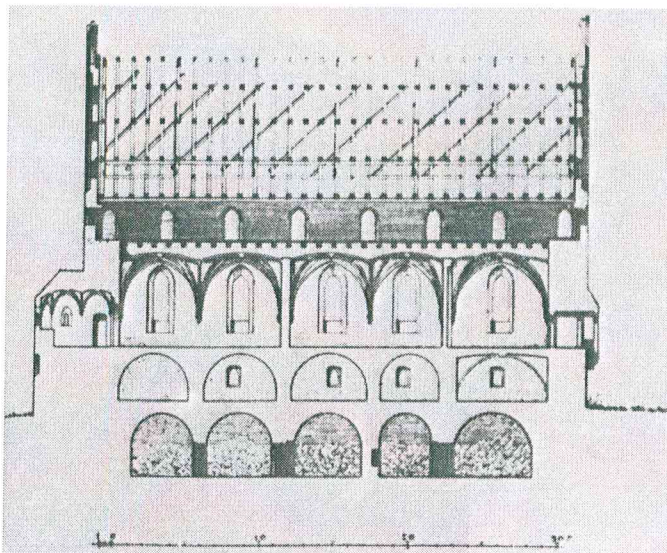
Ryc. 5 Zamek w Nidzicy, widok od strony południowej, pocztówka, wyd. Stengel, Dresden, 1915 r., za: www.bidarchiv-ostpreussen.de

Ryc. 6 Plan zamku , plan piętra sprzed drugiej wojny światowej, rysunek Konrada Steinbrechta.

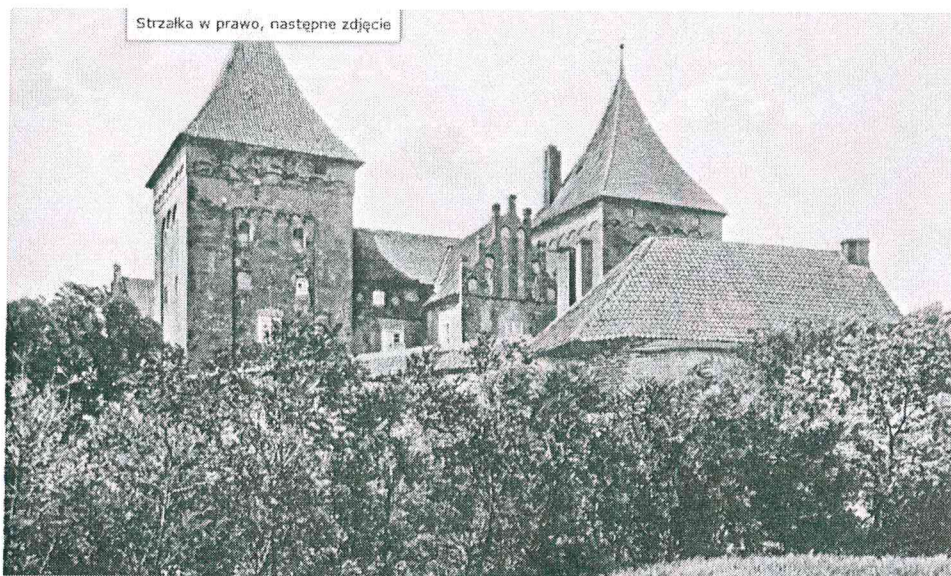
Ryc. 7 Plan parteru przed druga wojną światową, rys. Konrada Steinbrechta.

Ryc. 8 Przekrój zachodniego skrzydła zamku, rysunek Konrada Steinbrechta.

Ryc. 9 Zamek w Nidzicy, widok miasta i zamku w Nidzicy w edycji dzieła Hartknocha, 1684, za: <http://www.neidenburg.de/bildarchiv/neidenburg/neidenburg-ansichten/>

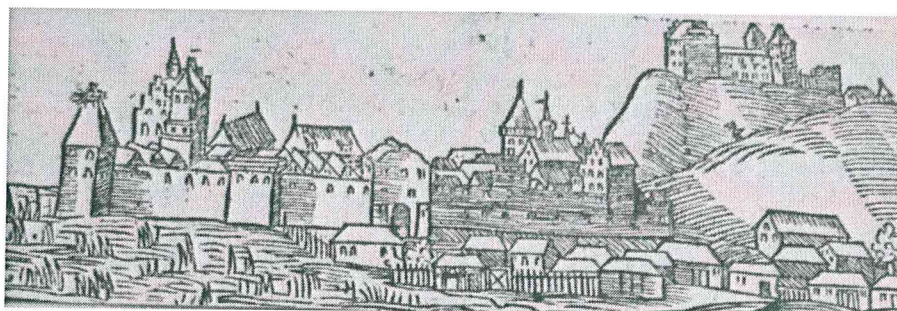

www.Bildarchiv-Ostpreussen.de 021553

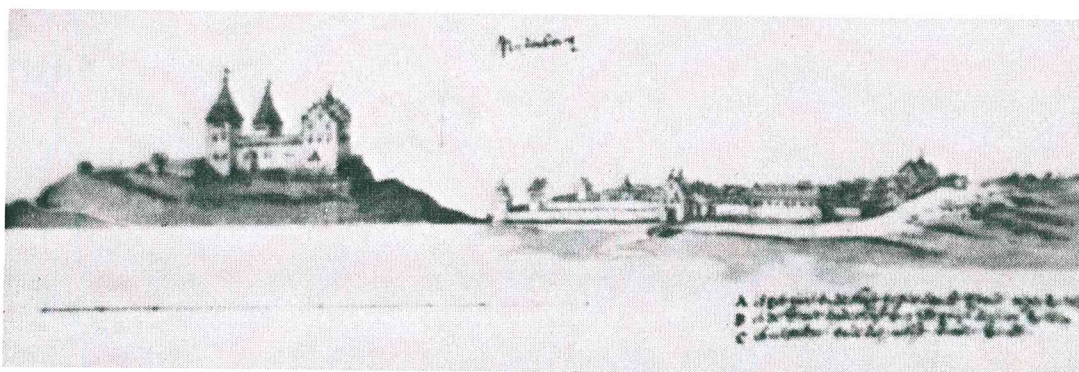
Ryc. 10 Zamek w Nidzicy (Neidenburg, Stadt, Kreis neidenburg, Am Schloß III), fot. 1905-1915 r., źródło: www.Bildarchiv-Ostpreussen.de

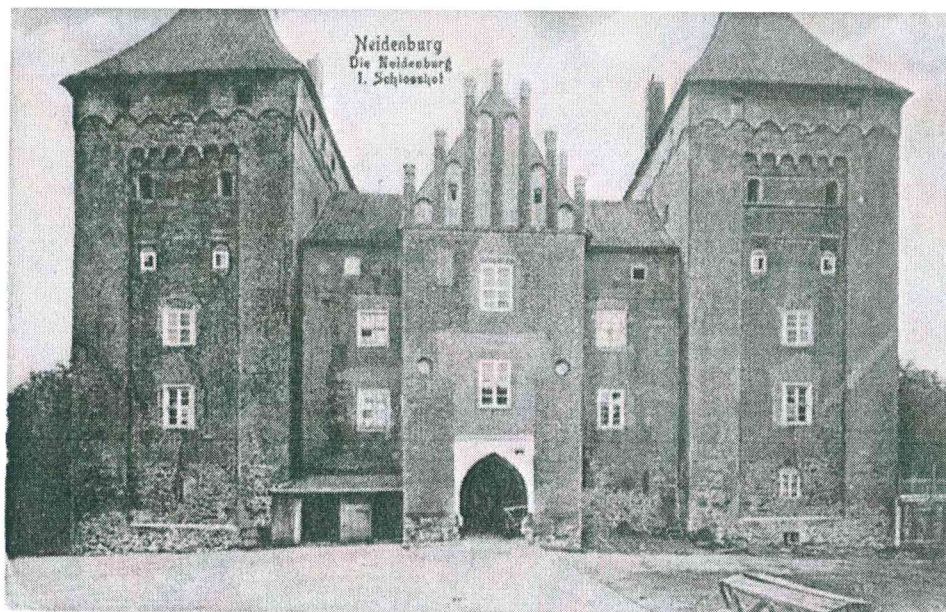
Ryc. 11 Zamek w Nidzicy (Neidenburg Anlagen und Schloß, Landsmannschaft Ostpreußen e.V.), pocztówka z 1925-35 r.,
źródło: www.Bildarchiv-Ostpreussien.de

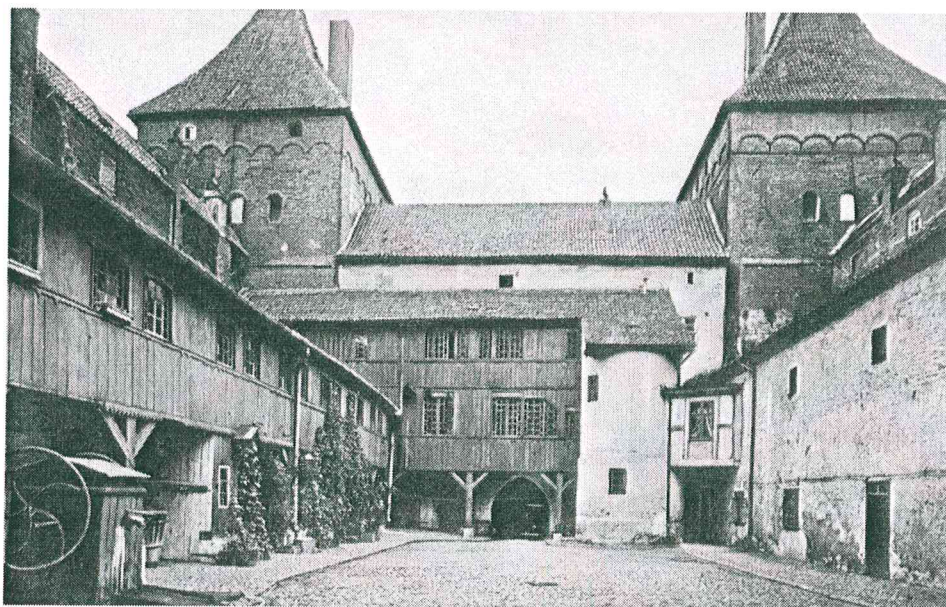
Ryc. 12 Zamek w Nidzicy, widok miasta i zamku w Nidzicy wraz z przedzamczem w dziele Caspara Hennebergera Erclerung der
Preussischen groessern Landtaffel oder Mappen, Königsberg 1595, za:
<http://www.neidenburg.de/bildarchiv/neidenburg/neidenburg-ansichten/>

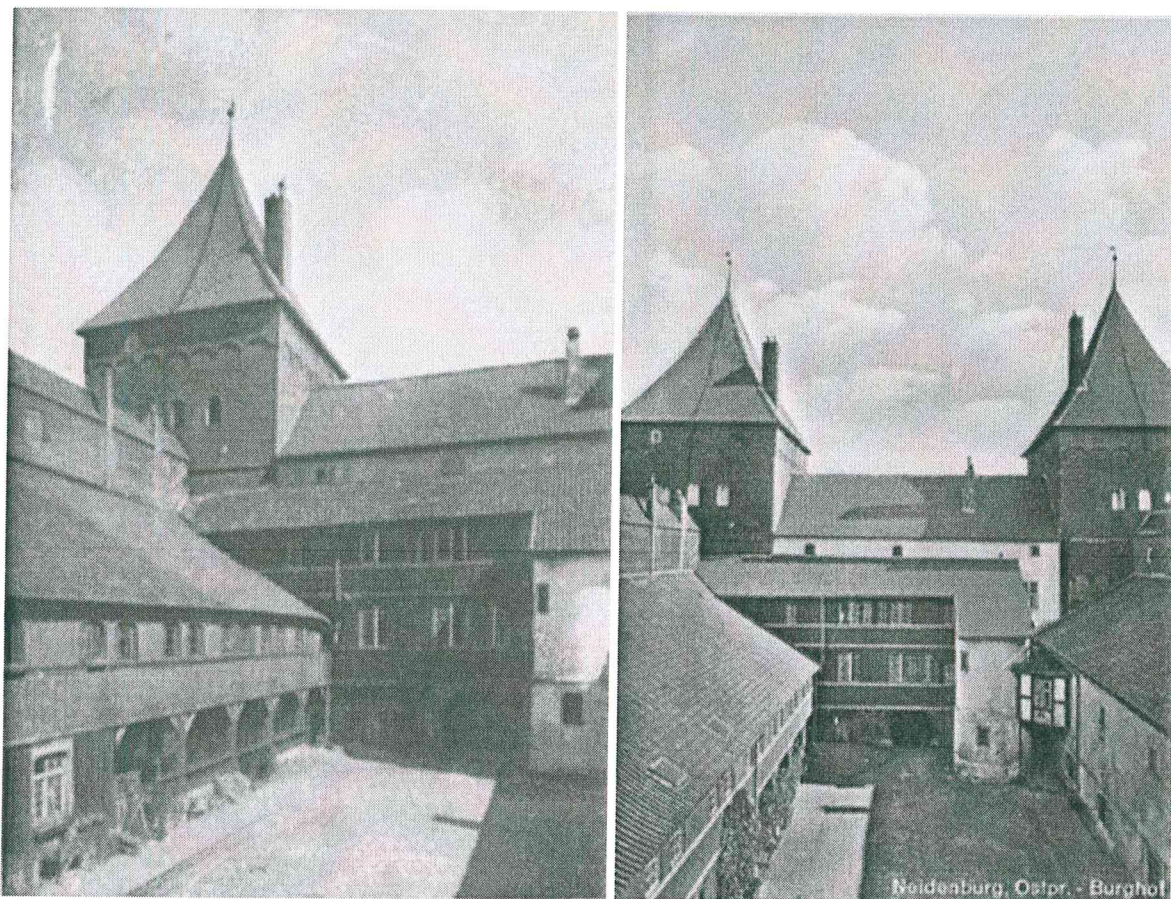
Ryc. 13 Zamek w Nidzicy, widok zamku, przedzamcza i miasta od strony północnej, 1602, za:
<http://www.neidenburg.de/bildarchiv/neidenburg/neidenburg-ansichten/>

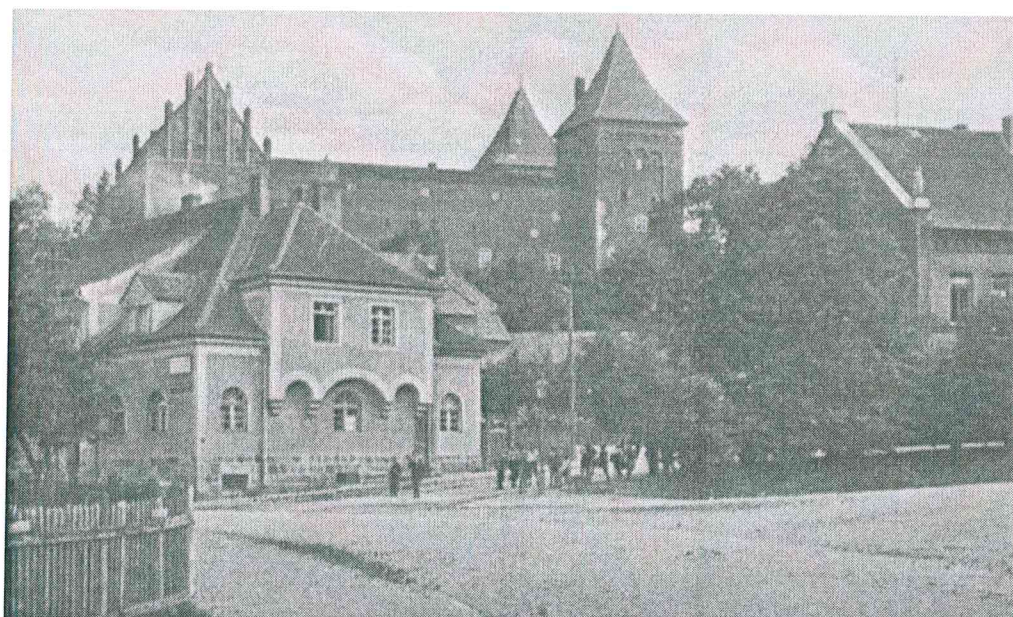
Ryc. 14 Zamek w Nidzicy (Neidenburg Schloß), fot. z 1920-30 r., źródło: www.Bildarchiv-Ostpreussien.de

Ryc. 15 Dziedziniec zamku w Nidzicy, fot. z l. 1920-30, źródło: www.Bildarchiv-Ostpreussien.de

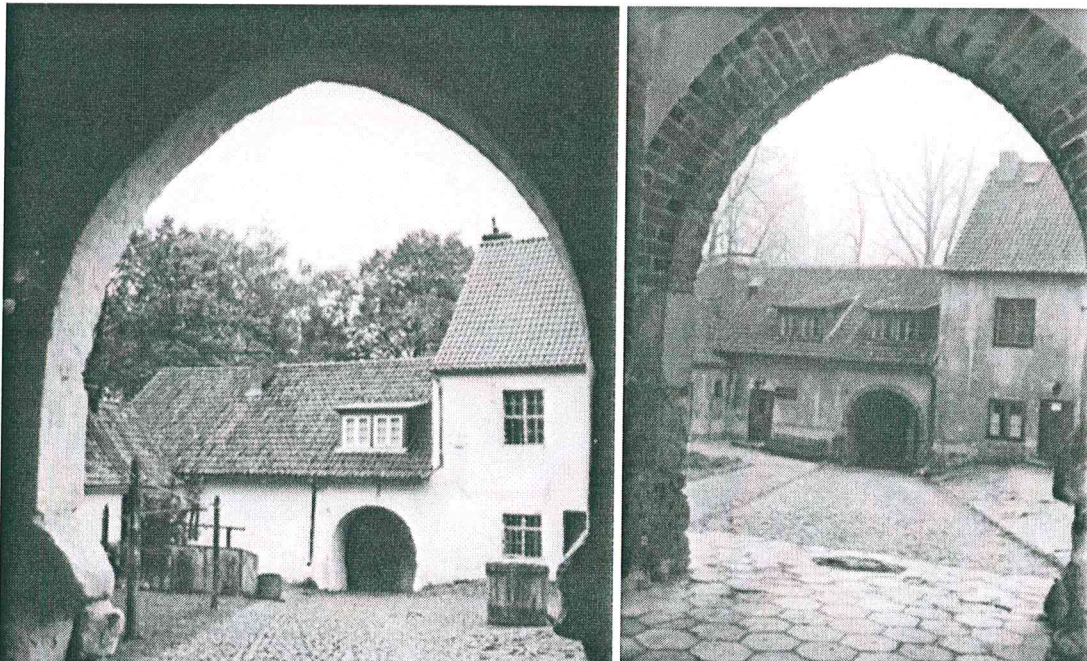
Ryc. 16 Zamek w Nidzicy, widok dziedzińca, pocztówka, fragment, ok. 1920-1930, za: www.bildarchiv-ostpreussen.de; po prawej widok dziedzińca po odnowieniu, lata 1930-1940, pocztówka, fragment, fot. Stengel, Dresden, wyd. Otto Knieß, Neidenburg, za: www.bildarchiv-ostpreusse.de

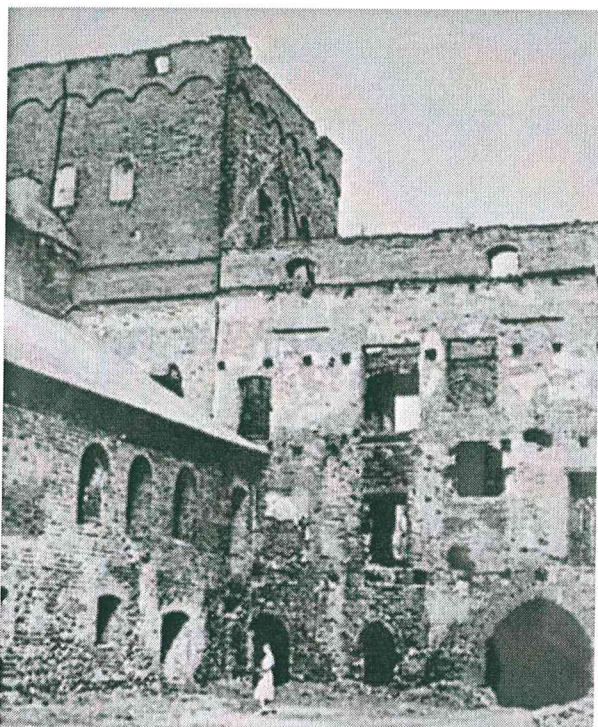
Ryc. 17 Zamek w Nidzicy, widok zamku od strony zabudowań początku dawnej ulicy Am Schloss (Zamkowej, obecnie róg ul. Juliusza Słowackiego i Władysława Jagiełły), pocztówka wyd. Stengel, Dresden, fragment, ok. 1925-1930, za: www.bildarchiv-ostpreussen.de

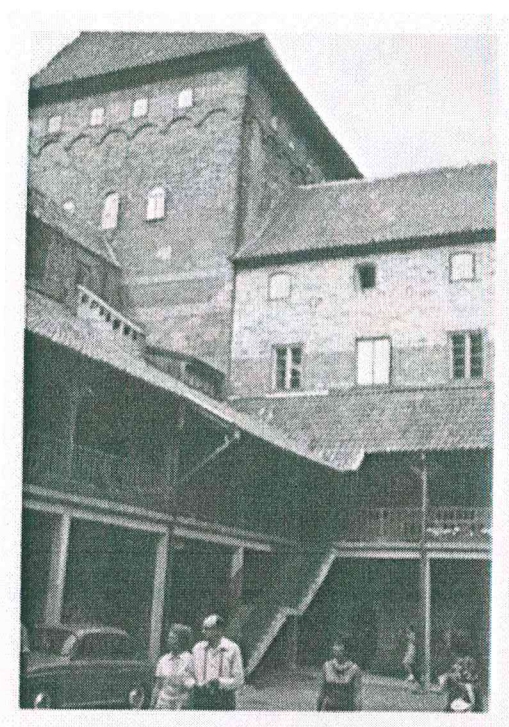
Ryc. 18 Zamek w Nidzicy, widok od strony południowej, 1965, za: www.bildarchiv-ostpreussen.de

Ryc. 19 a, b Zamek w Nidzicy, widok dziedzińca przedzamcza z przejazdu bramnego bramy zamkowej, 1930-1940, fot. Schöning, Lübeck, za: www.bidarchiv-ostpreussen.de; po prawej widok dziedzińca przedzamcza w roku 1981, fot. Irmgard Romey, Hagen, za: www.bildarchiv-ostpreussen.de

Ryc. 20 Dziedziniec Zamku w Nidzicy – zniszczenia w wyniku działań wojennych w 1945 roku.

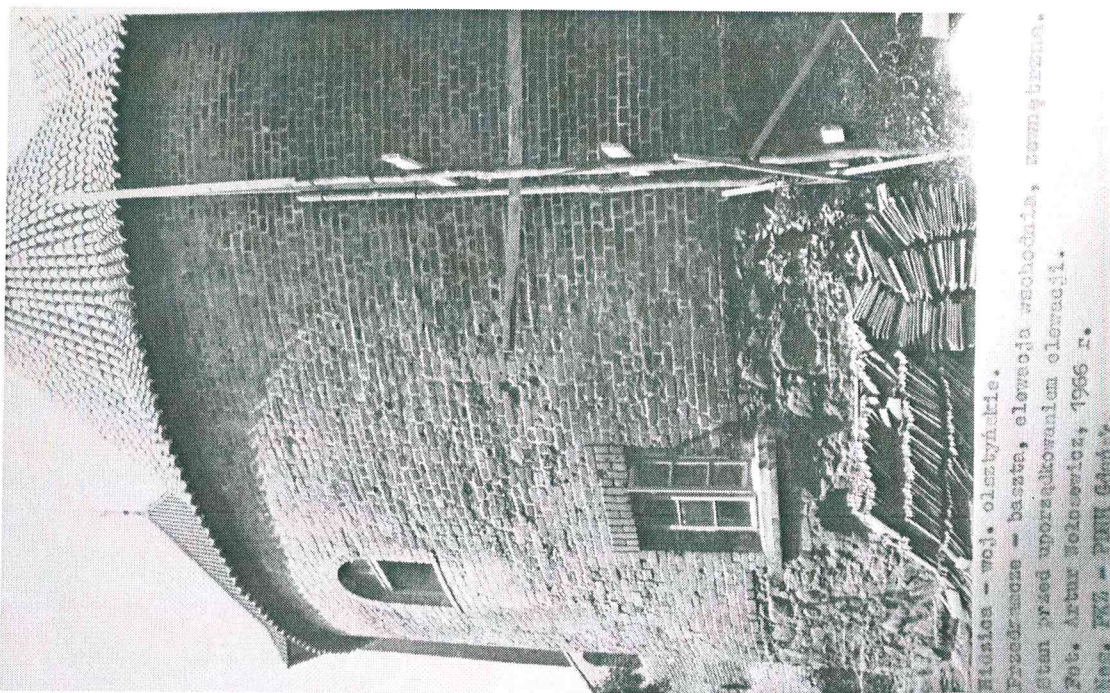
Ryc. 21 Zamek w Nidzicy, fot. 1975-85, źródło: www.Bildarchiv-Ostpreussien.de

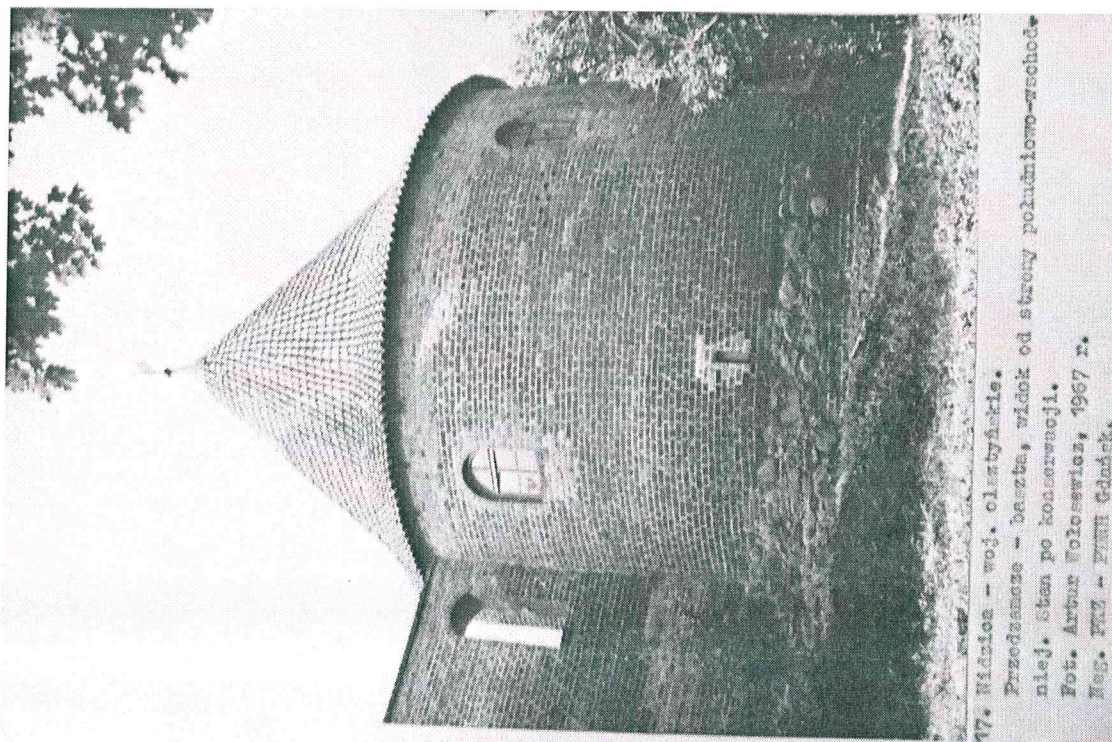
Ryc. 22 Zdjęcie wykonane podczas prac remontowych w l. 60-tych XX w kaplicy Refektarza. Źródło fotografii: www.neidenburg-nibork-nidzica.blogspot.com2014/05/zbliza-sie-rocznica-oddania-do-uzytku.html

Ryc. 23 Prace remontowe na zamku w l. 60-tych XX w. Źródło fotografii: www.neidenburg-nibork-nidzica.blogspot.com2014/05/zbliza-sie-rocznica-oddania-do-uzytku.html

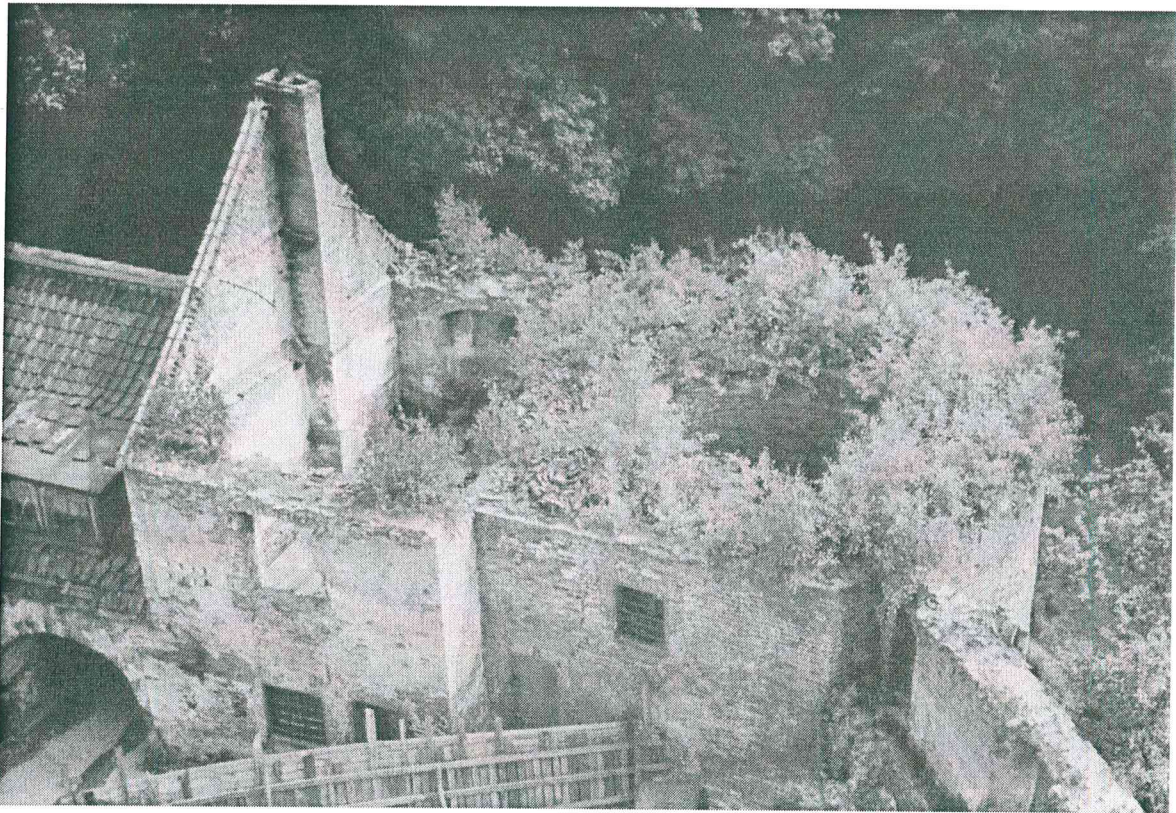
Ryc. 24 Przedzamcze – zespół zabudowań podzamcza, Baszta, elewacja wsch. Stan przed uporządkowaniem elewacji, 1966 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

Ryc. 25 Przedzamcze – zespół zabudowań podzamcza, widok od str. pd.-wsch. Stan po konserwacji w 1967 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

Ryc. 26 Dom z Przejazdem Bramnym prowadzącym na podzamcze, elewacja wschodnia. Stan w XI 1960 r. Fot. Z. Szymoniak, źródło: Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej.

Ryc. 27 Przedzamcze – budynek Bramny, elewacja zach. Stan przed konserwacją w 1965 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

Ryc. 28 Przedzamcze – budynek Bramny, elewacja zach. Stan przed konserwacją w 1965 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

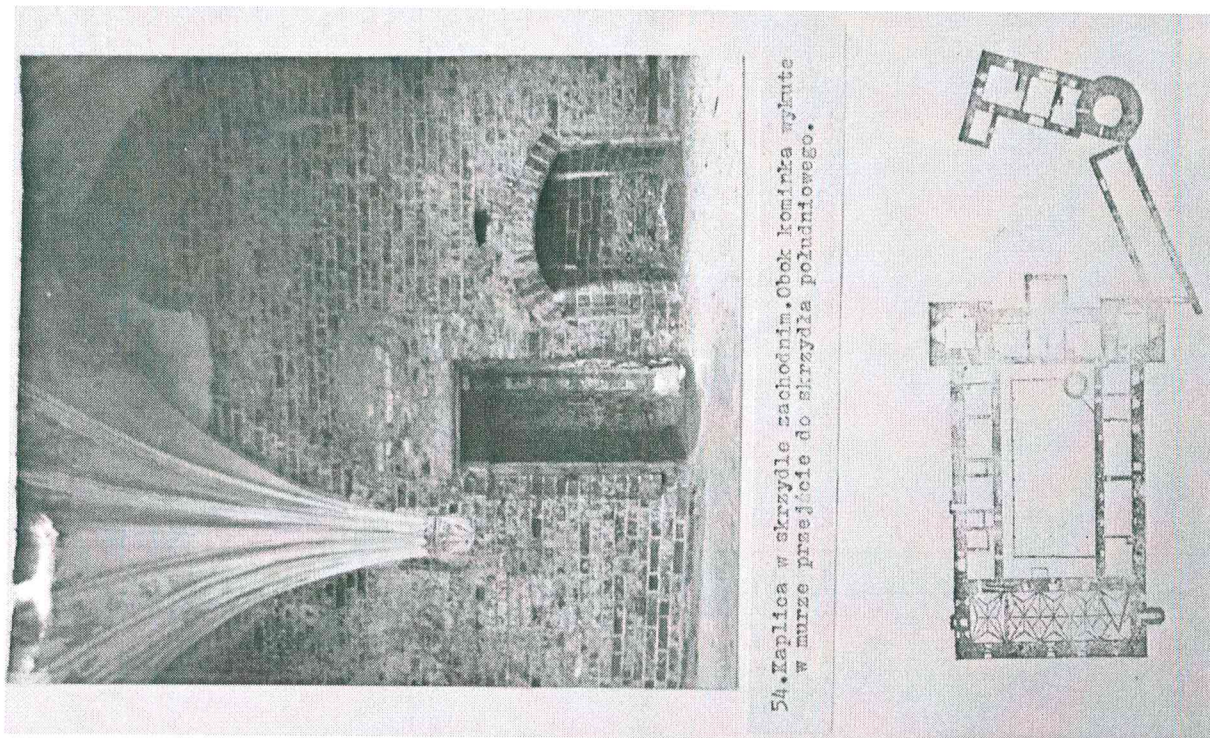
Ryc. 29 Przedzamcze, widok na elewację zachodnią, stan z 1967 r. Źródło fotografii: Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej

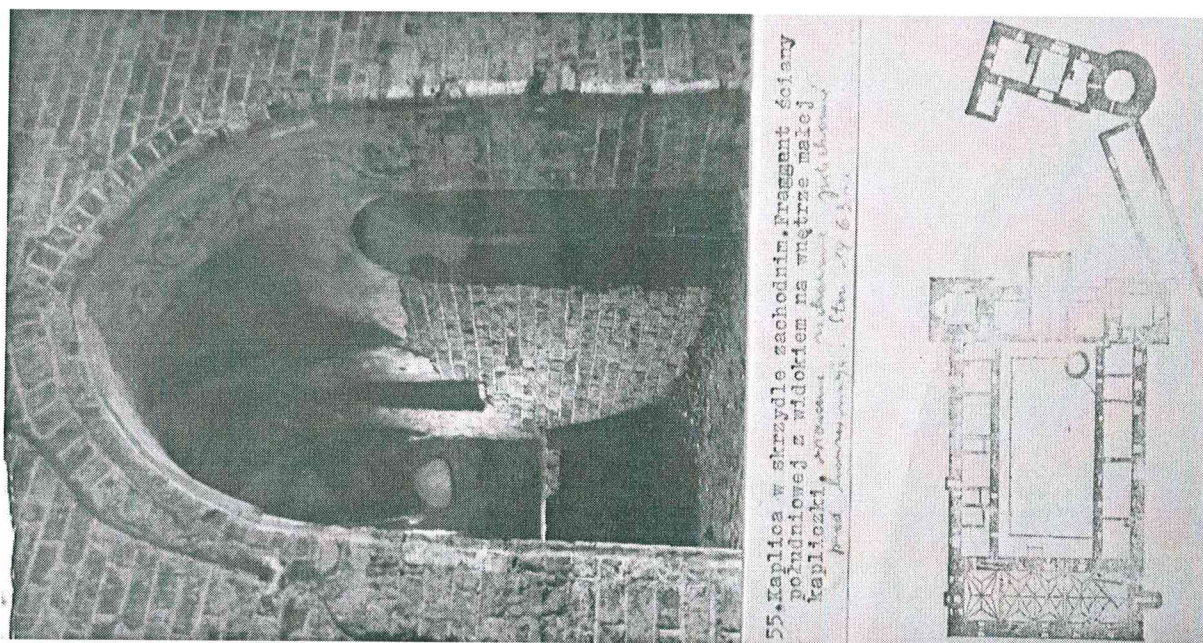
Ryc. 30 Przedzamcze – zespół zabudowań podzamcza, elewacja wsch. Stan po konserwacji w 1967 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

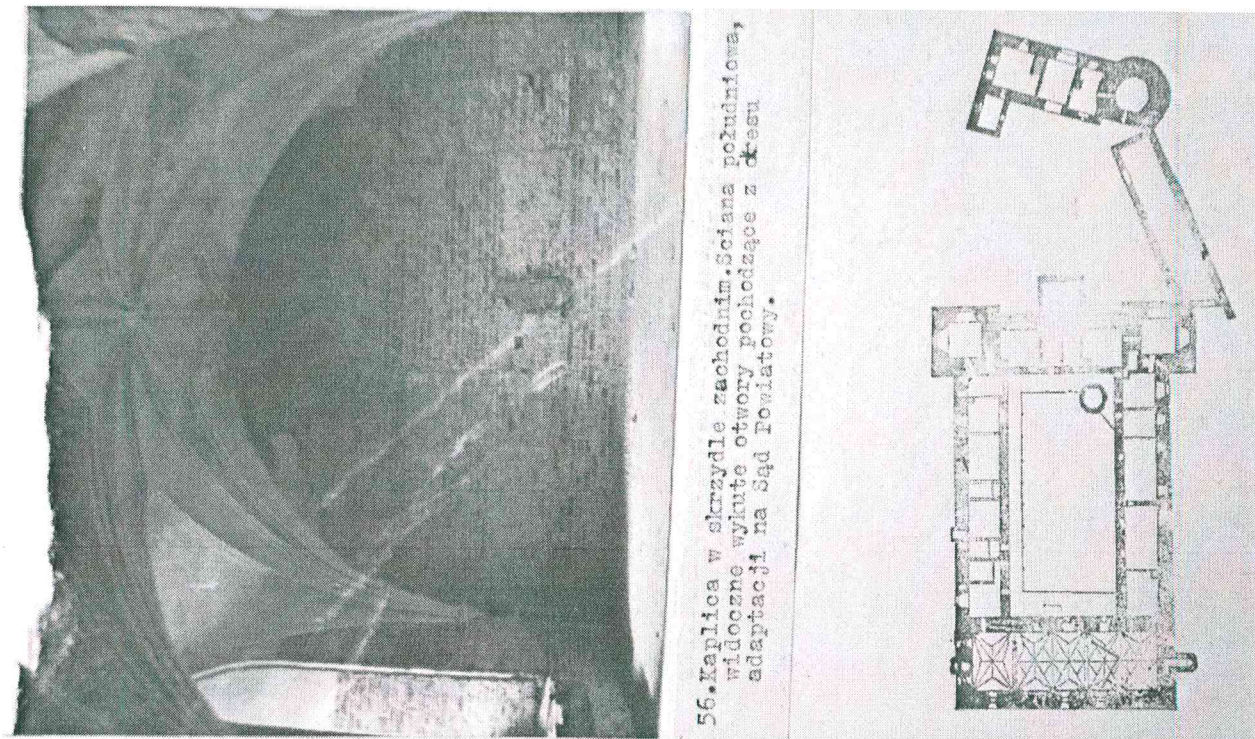
Ryc. 31 Przedzamcze – zespół zabudowań podzamcza, elewacja wsch. Stan po konserwacji w 1967 r., Fot. Artur Wołosowicz, źródło fotografii; Dokumentacja konserwatorska z prac budowlano-konserwatorskich za okres 1966-68, mgr Sława Mojzych, Dokumentacja P.P. PPKZ Oddział w Gdańsku, Pracownia Dokumentacji Naukowo-Historycznej, Olsztyn 1970 r.

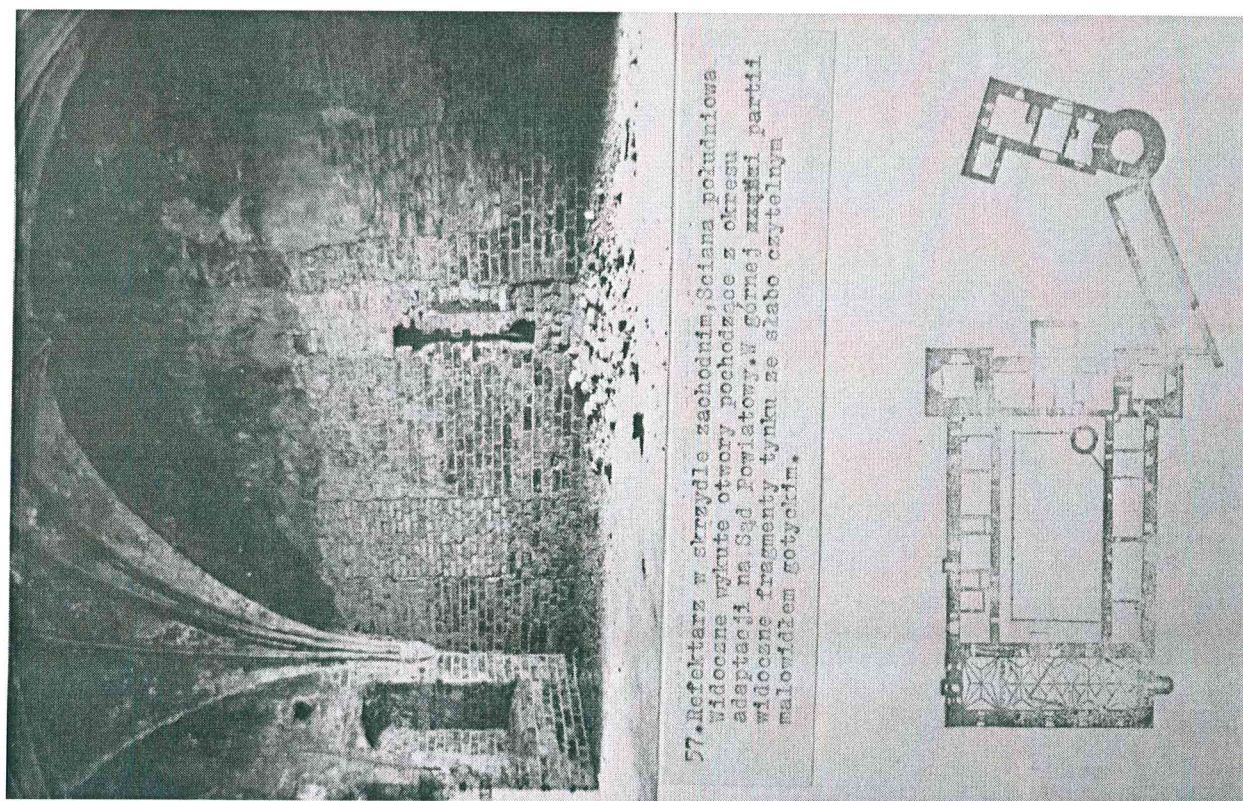
Ryc. 32

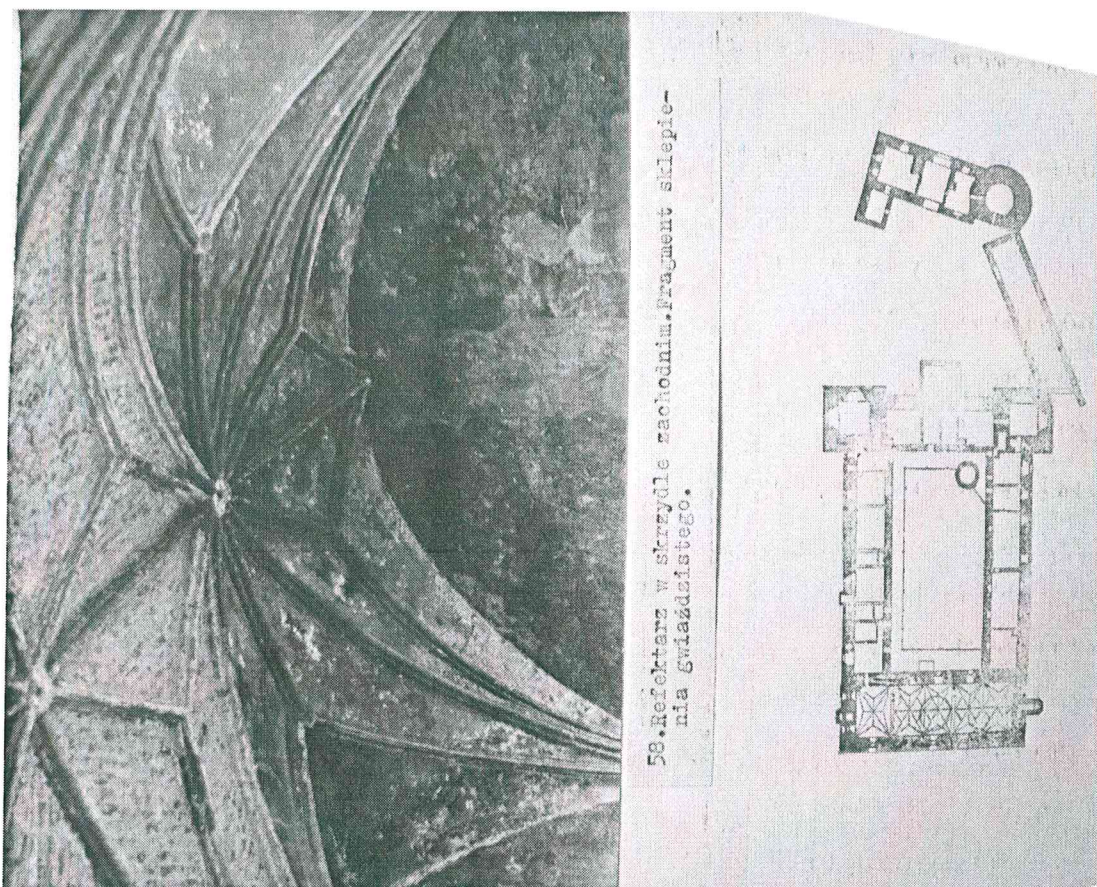
Ryc. 33

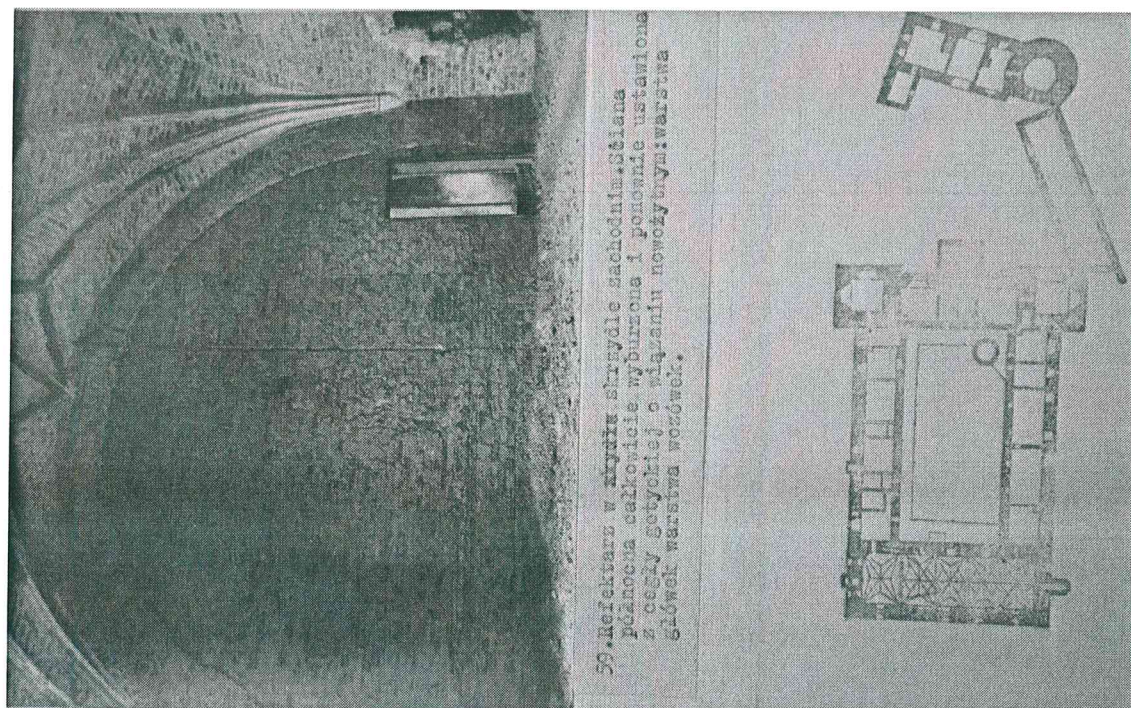
Ryc. 34

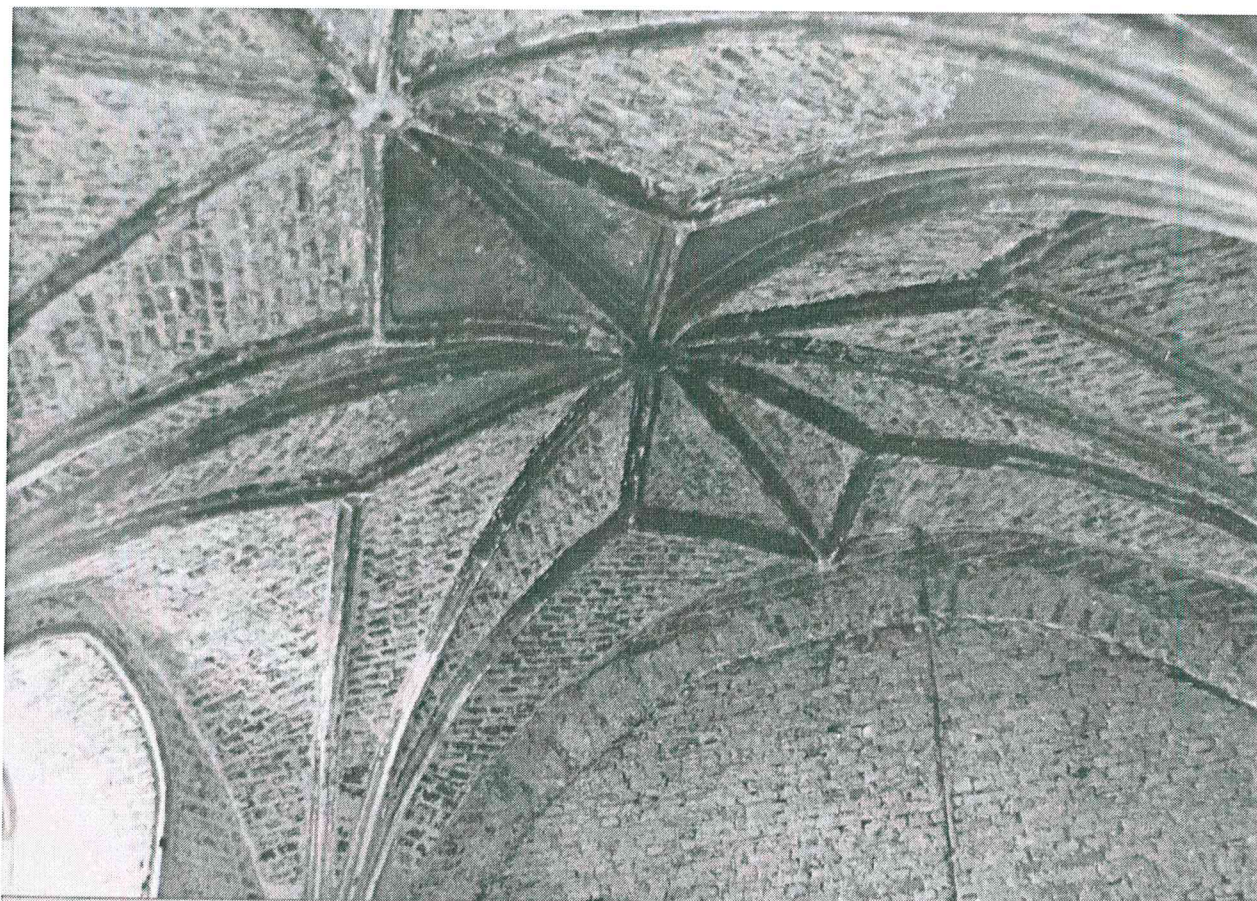
Ryc. 35

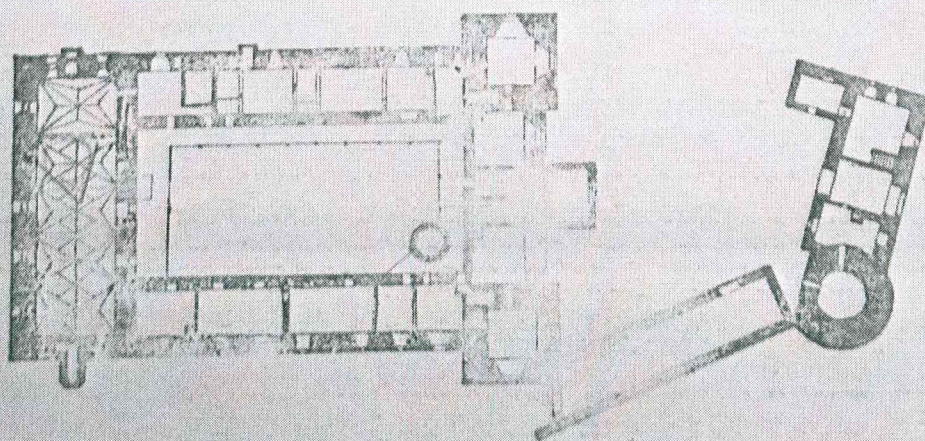
Ryc. 36

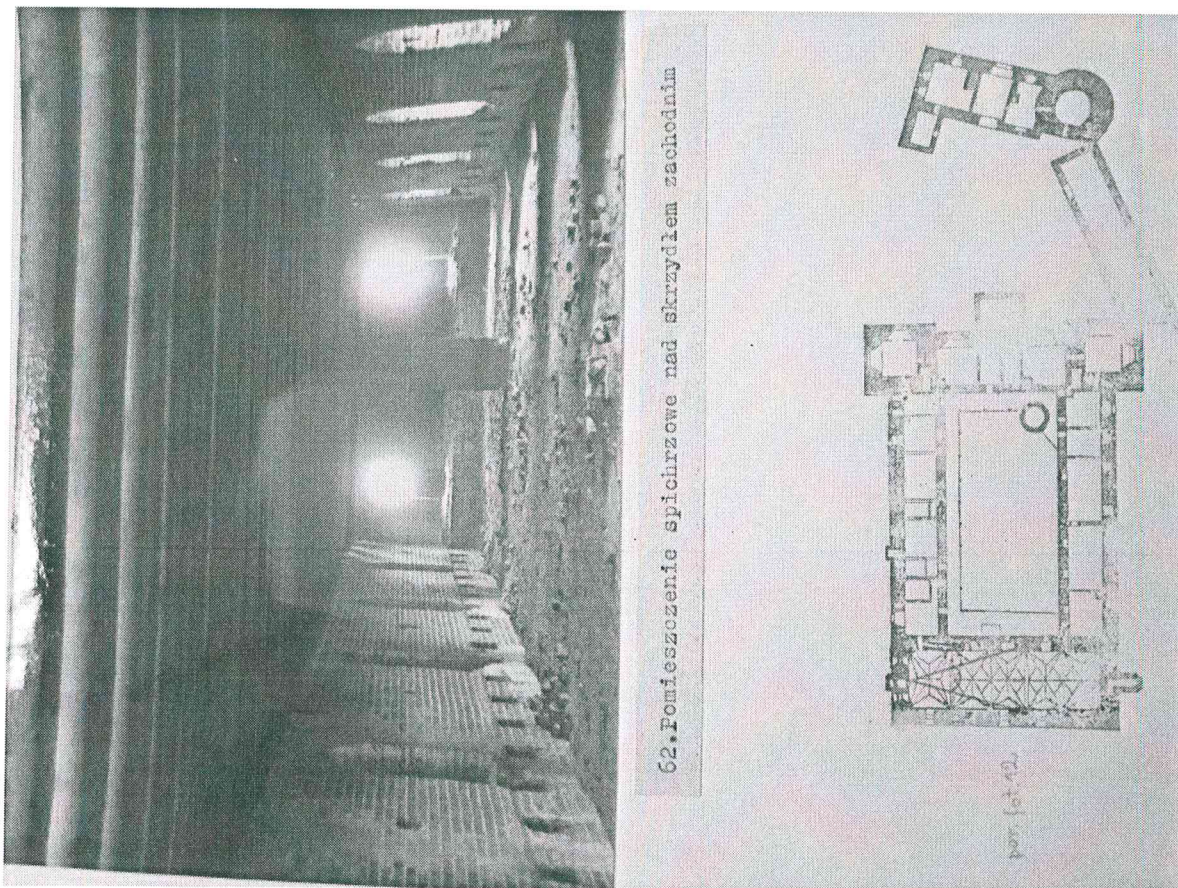
Ryc. 37

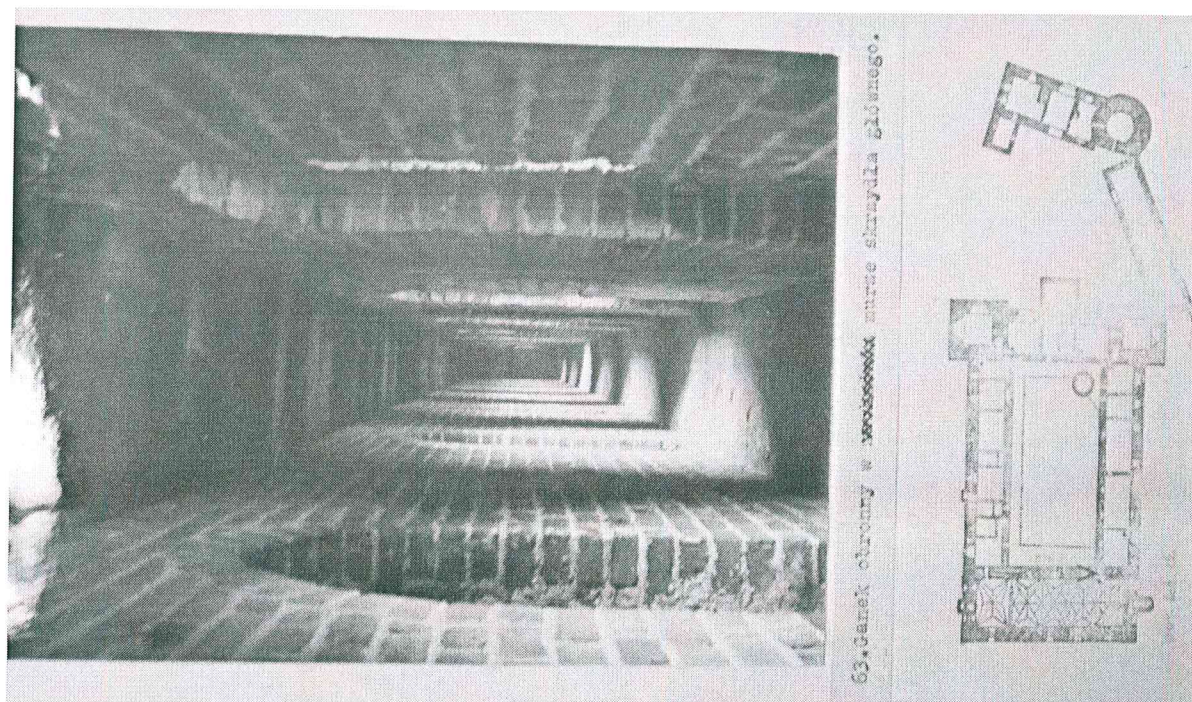
60. Refektarz w skrzydle zachodnim. Fragment sklepienia z widokiem na wykrój okna.

Ryc. 38

Ryc. 39

Ryc. 40

fot. 1 Podzamcze, widok na elewację zachodnią, stan obecny.

fot. 2 Podzamcze, widok na elewację zachodnią, fragment południowy, stan obecny.

fot. 3 Podzamcze, widok na elewację wschodnią od strony południowo-wschodniej, stan obecny.

fot. 4 Podzamcze, widok na elewację północną od strony północno-wschodniej.

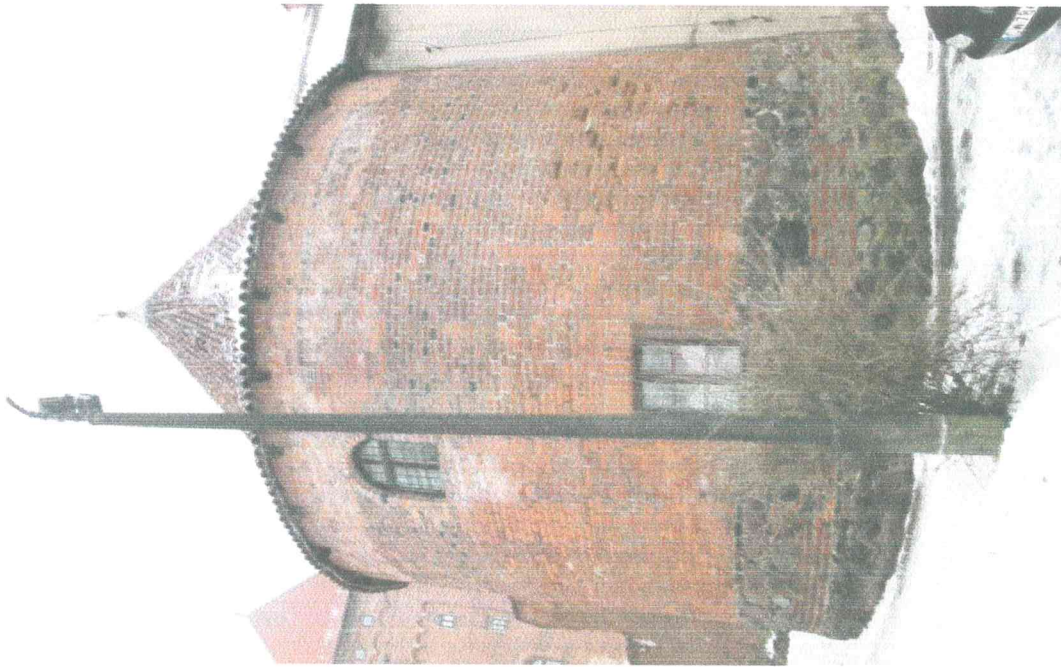

foto. 5 Baszta zlokalizowana w poludniowo- wschodniej czesci podzamecz, stan obecny, widok od strony poludniowo-wschodniej.

foto. 6 Widok na Baszta od strony dziedzińca podzamecz.

foto. 7 Otwór okienny w Baszcie wychodzący na stronę poludniową.

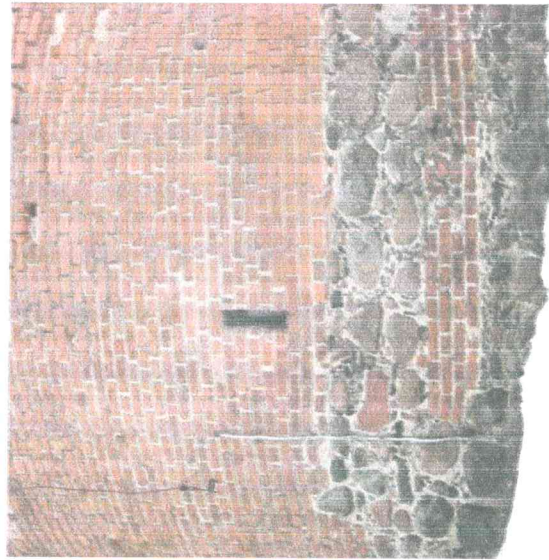
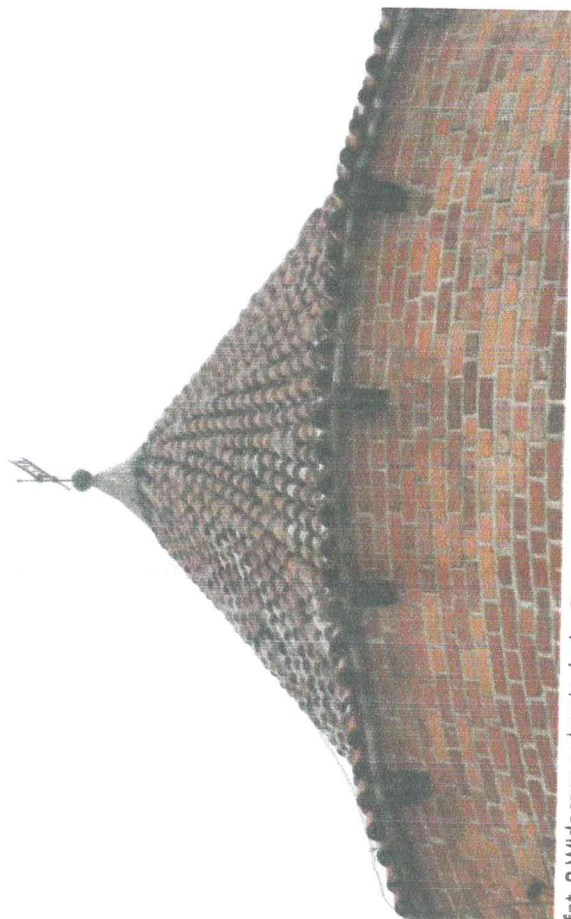

foto. 8 Mury Baszty, fragment, stan obecny.

fot. 9 Widoczne pokrycie dachu Baszty, stan obecny.

fot. 10 Podzamcze, widok na elewację zachodnią, fragment północny, stan obecny.

fot. 11 Podzamcze, widok na elewację południową zabudowań.

fot. 12 podzamcze, fragment, stan obecny.

fol. 13 Podzamcze, elewacja zachodnia, fragment muru ceglanoego z odsłoniętym wątkiem ceglanoym. Widoczny wzór utożony ze szklawionych cegiel.

fol. 14 Widoczne schody kamienne z ciosów granitowych, podzamcze, elewacja zachodnia. Stan obecny.

fol. 15 Stan tynków w partii przyziemia, elewacja zachodnia zabudowań podzamcza.

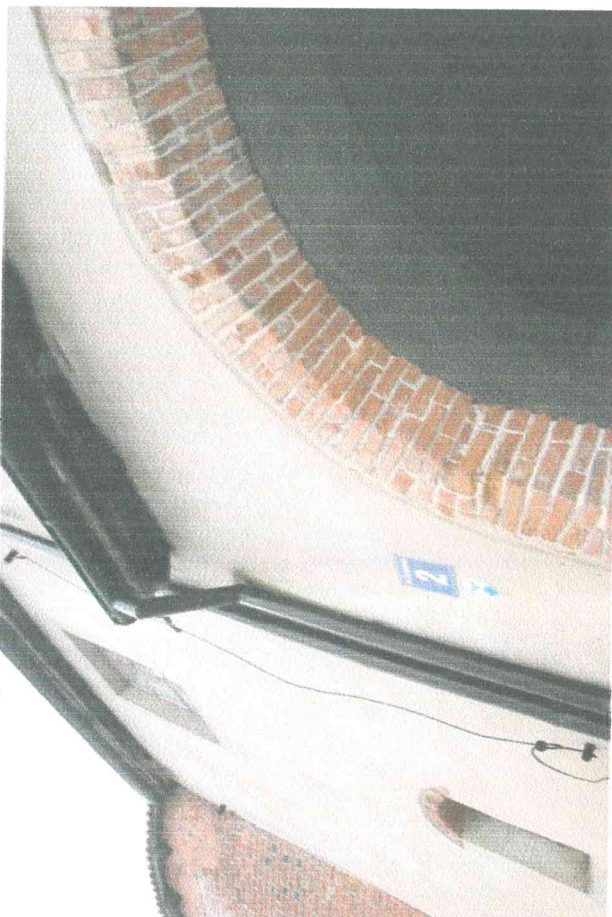
fol. 16 Widoczne betonowe schody i nawierzchnia z płyt betonowych, skrzydło pn.-zach. zabudowań podzamcza.

fot. 17 Przejazd bramny do podzamcza, stan obecny.

fot. 18 Przejazd bramny do podzamcza, stan obecny.

fot. 19 Elewacja wschodnia zabudowań podzamcza, fragment.

fot. 20 Przejazd bramny do podzamcza, stan obecny. Widoczna szlichta cementowa na powierzchni tynków.

foto. 21 Stolarzka okienna i drzwiowa zabudowań podzamcza.

foto. 23 Stolarzka okienna zabudowań podzamcza.

foto. 24 Zewnętrzna stolarzka drzwiowa zabudowań podzamcza

foto. 22 Wideczna facjatka w polaci dachowej zabudowań podzamcza.

foto. 25 Rewers okna facjatki w polaci dachowej zabudowań podzamcza, stan obecny.

fot. 26 Okno skrzynkowe zabudowań podzamcza w awersie.

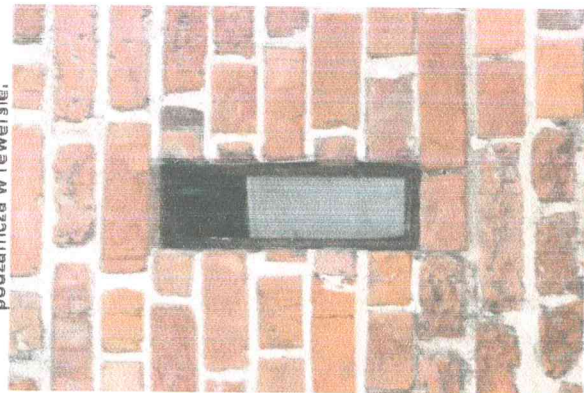
fot. 27 Okno skrzynkowe zabudowań podzamcza w rewersie.

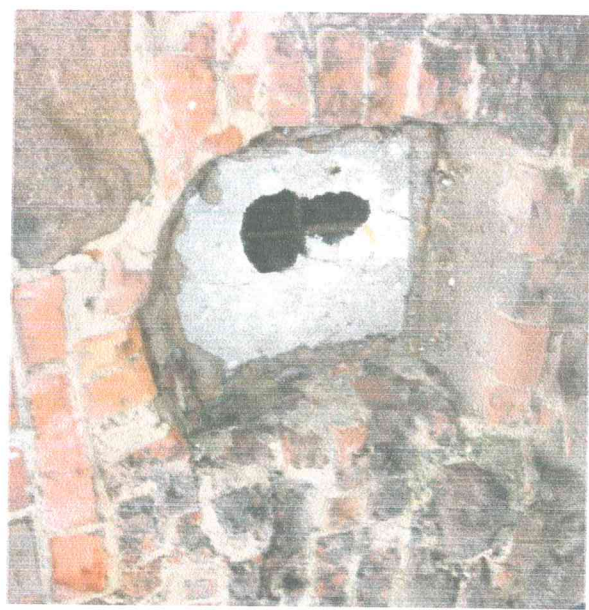
fot. 28 Okno skrzynkowe Baszty w awersie.

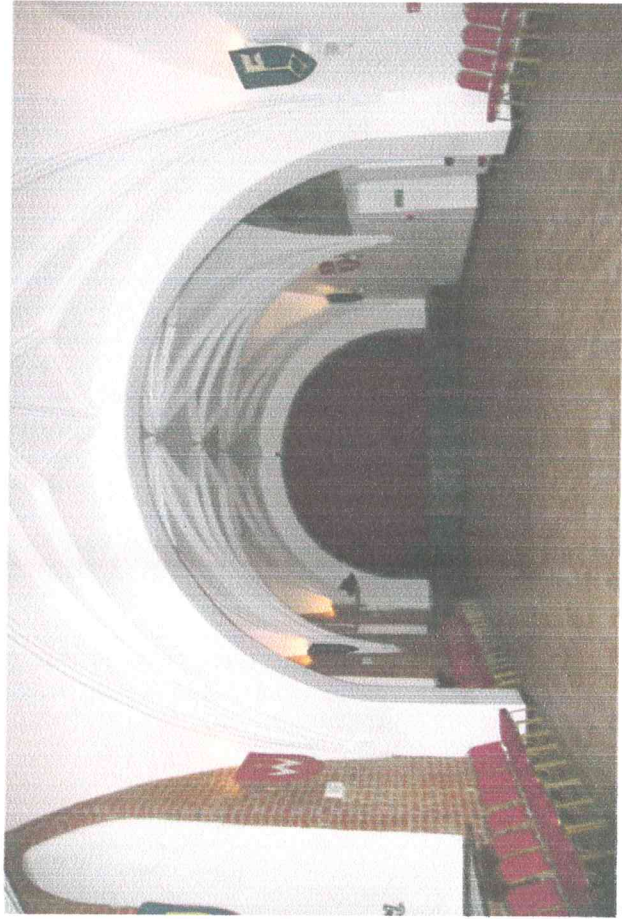
fot. 29 Okno skrzynkowe Baszty w rewersie.

fot. 30 Okno krosnowe Baszty w awersie.

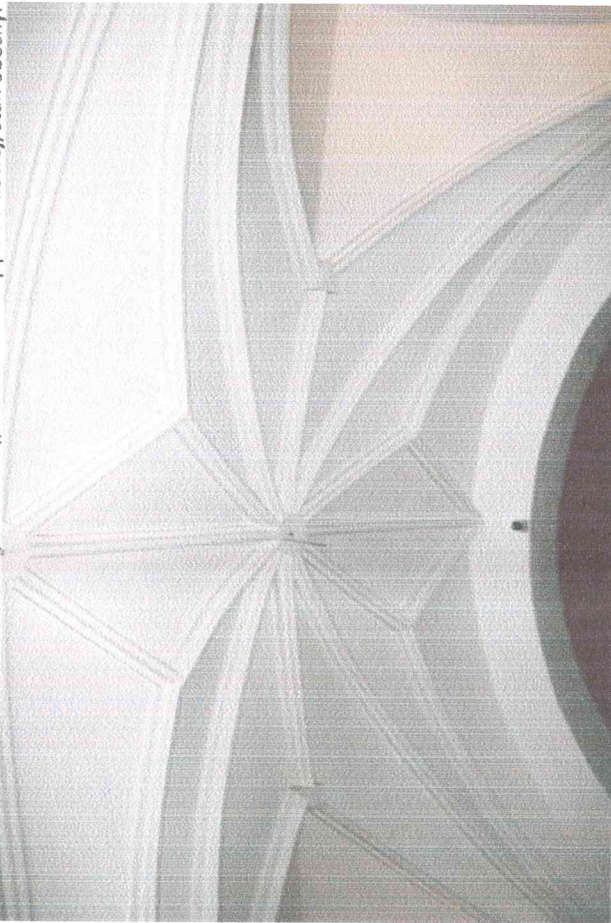
fot. 31 Otwór okienny w partii przyziemia Baszty zabezpieczony obecnie styropianem.

fot. 32 Wnętrze Sali Rycerskiej (główny Refektarz), widok od strony południowej, stan obecny.

fot. 33 Widoczny obecnie występujący otwór wentylacyjny nad sceną w Sali Rycerskiej.

fot. 34 Sklepienia gwiazdźiste w Sali Rycerskiej.

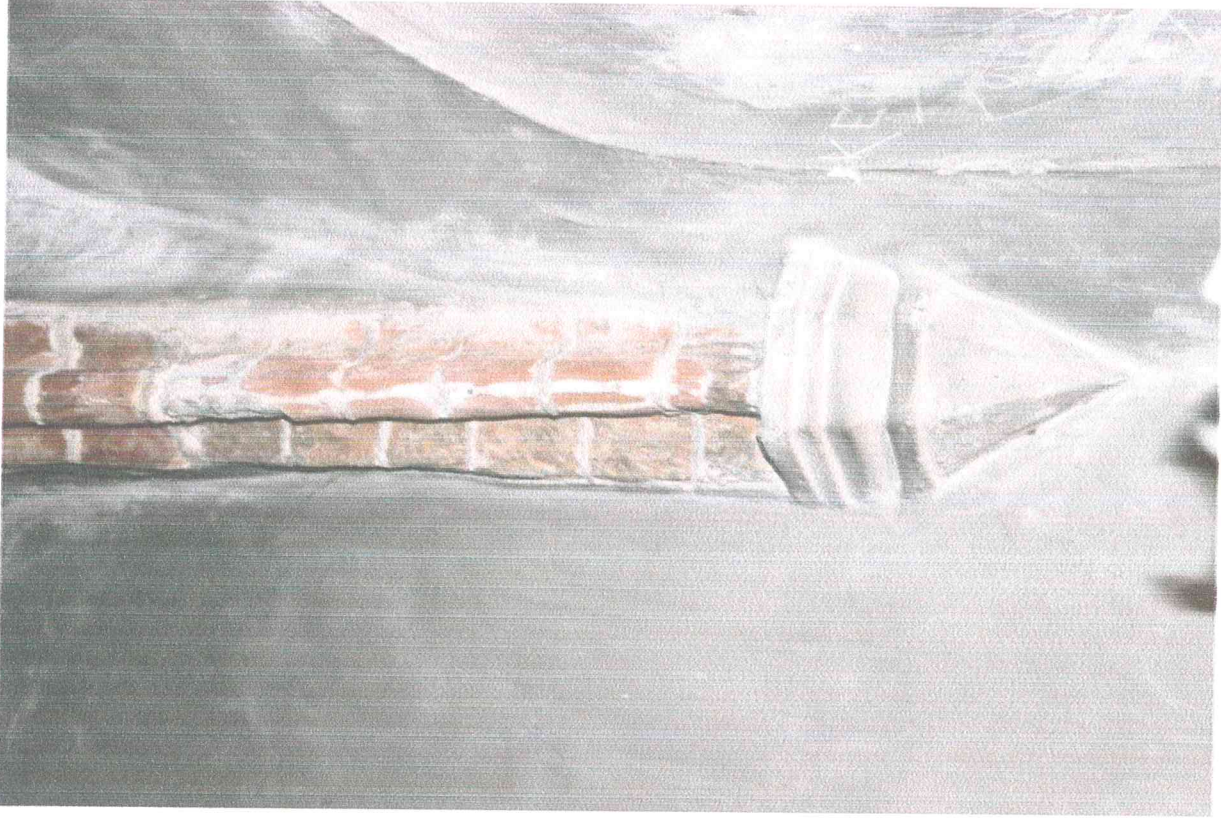
fot. 35 Wnętrze kaplicy w Sali Rycerskiej.

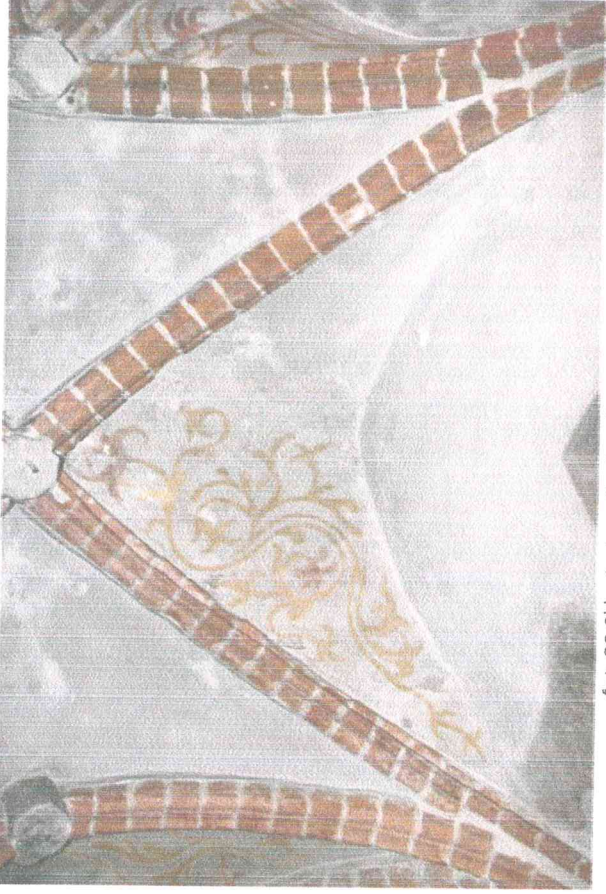
fot. 36 Wnętrze kaplicy w Sali Rycerskiej, stan obecny.

fot. 37 Sklepienia w Kaplicy, stan obecny.

fol. 38 Słupka w Kaplicy, stan obecny.

fol. 39 Sklepienia w kaplicy, fragment, stan obecny.

fol. 40 Sklepienia w Kaplicy, fragment, stan obecny.

fot. 41 Posadzka z płytek ceramicznych we wnętrzu kaplicy, stan obecny.

fot. 44 Awers.

fot. 43 Rewers okna witrażowego w kaplicy, stan obecny.

fot. 42 Widoczne historyczne polichromie w Kaplicy Refektarza, stan obecny.

foto. 45 Widoczny rewers okna Sali Rycerskiej ze szkleniem witrażowym pochodzące z 3 ćw. XX wieku, stan obecny. Okna wykonano w konstrukcji drewnianej, zespolone, od strony wewnętrznej występuje szklenie witrażowe na ramkę otwiorową, od strony zewnętrznej skrzydła dzielone za pomocą krzyżowych szczebli konstrukcyjnych, szklenie zwykłym na kit szklarski. Drewno malowane jest kryjąco na kolor brunatny.

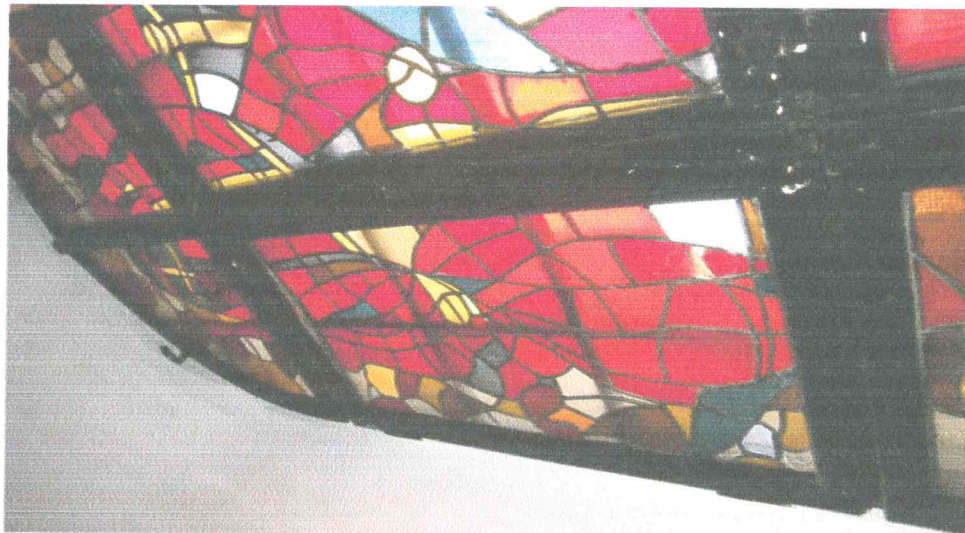

foto. 46 Widoczny rewers okna Sali Rycerskiej ze szkleniem witrażowym pochodzące z 3 ćw. XX wieku, fragment, stan obecny.

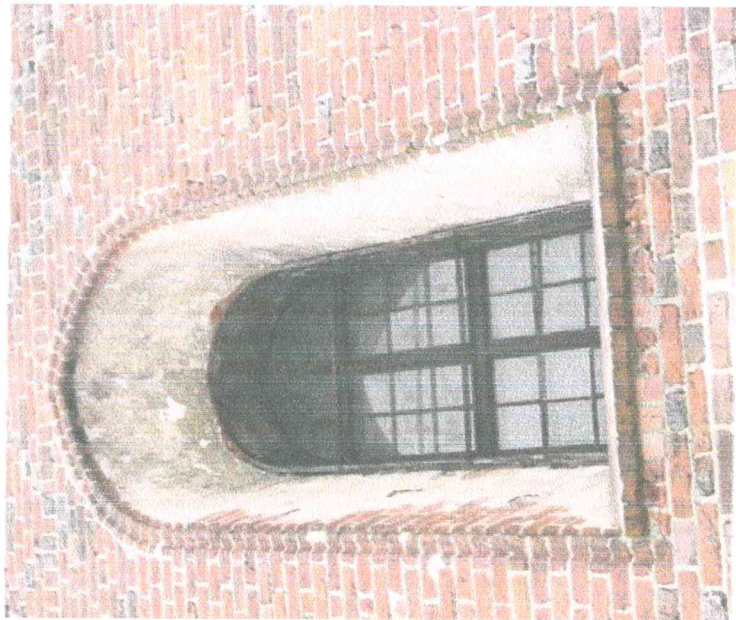
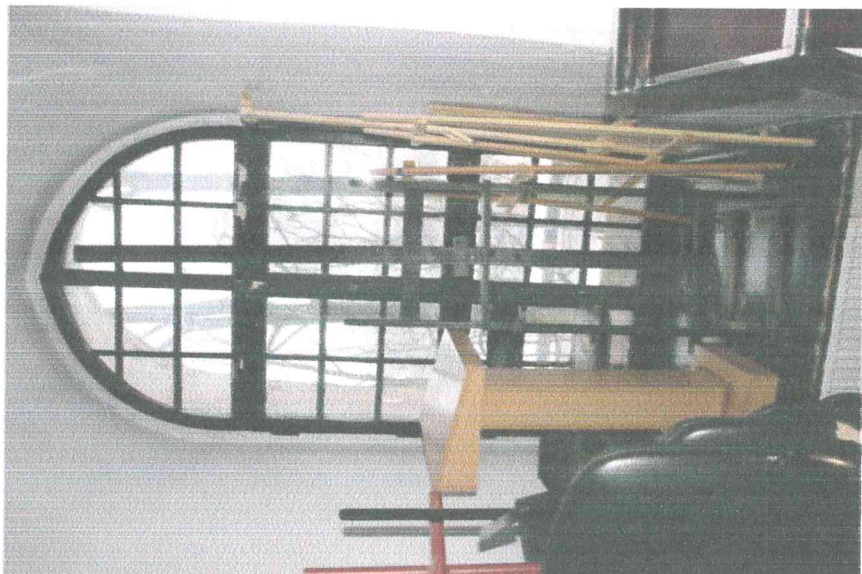

foto. 47 Widoczny awers okna Sali Rycerskiej ze szkleniem witrażowym pochodzące z 3 ćw. XX wieku, stan obecny.

foto. 48 Widoczna półka i otwór poniżej okna w Sali Rycerskiej (możliwość lokalizacji urządzeń wentylacji).

fol. 49 Rewers okna w Sali rycerskiej, w części za sceną. Okno jednoramowe z 3 ćw. XX w. w konstrukcji drewnianej.

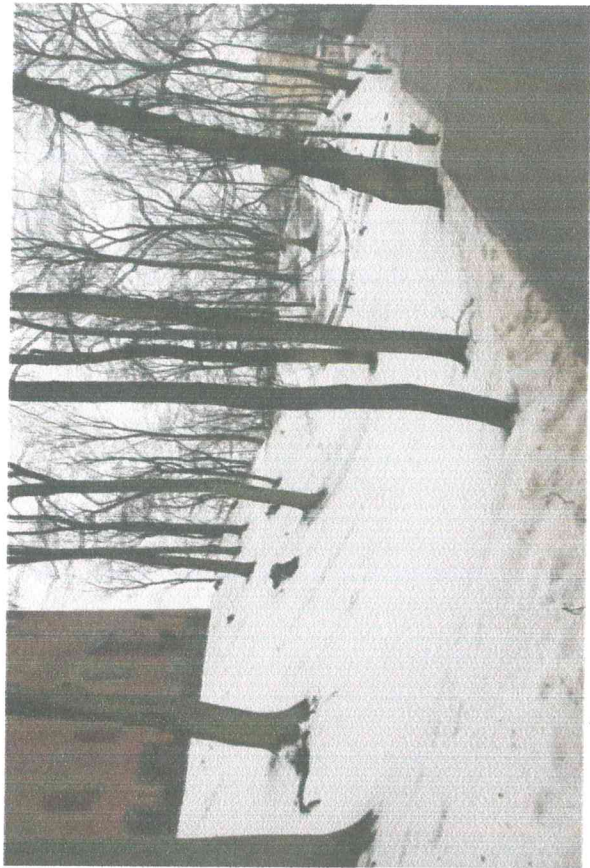
fol. 50 Widok na salę wystawienniczą.

fol. 51 Widok na Salę Wystawienniczą w partii belkowania, po prawej widoczny komin wentylacyjny.

fol. 52 Schody i otoczenie Zamku na północnym zboczu, stan obecny.

fol. 53 otoczenie Zamku na północnym zboczu, stan obecny.

fol. 54 Skrzydło zachodnie Zamku, szczyt elewacji północnej.

fol. 55 Widok na Zamek od strony północno-zachodniej.

ANALOGIE, ROZWIĄZANIA PROJEKTOWE (DRZWI I OKNA):

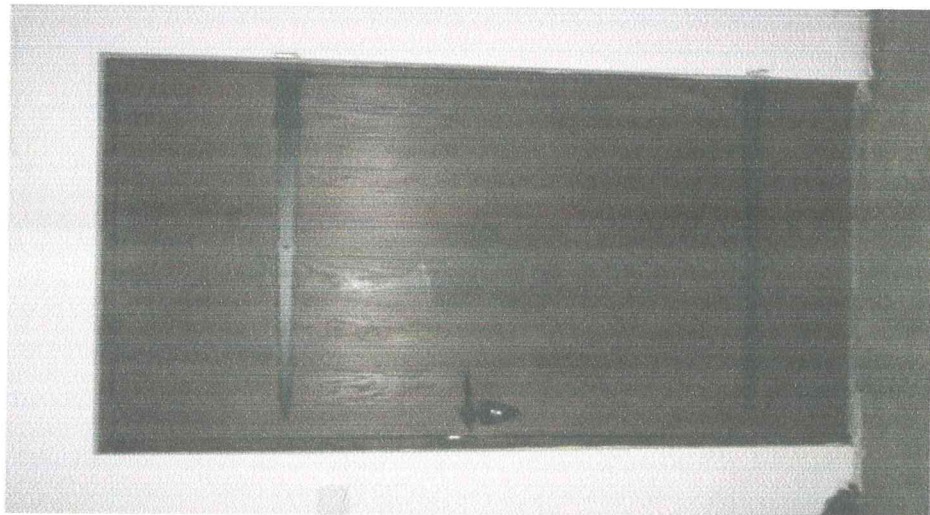

foto. 56 Wewnętrzna stolarka drzwiowa obecnie występująca w Zamku wykonana podczas ostatnich prac modernizacyjnych. Drzwi deskowe z zawiasami pasowymi z hakami, klamka stylizowana, współczesna.

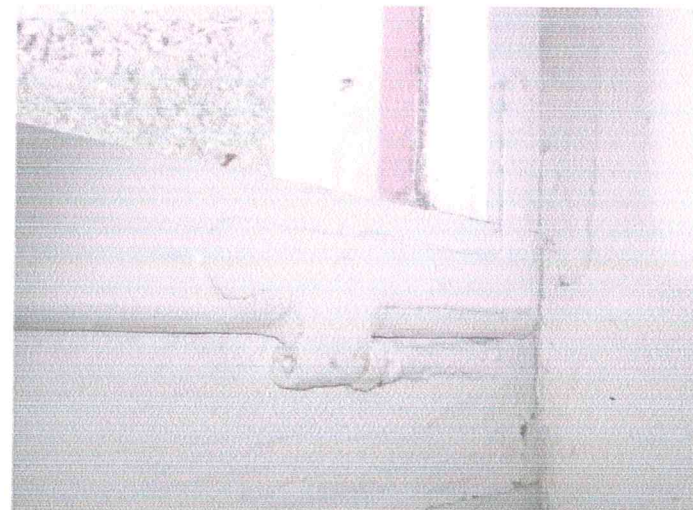
foto. 57 Zewnętrzna stolarka drzwiowa obecnie występująca w obiekcie – krużganki.

foto. 58 Klamka współczesna spełniająca wymogi konserwatorskie występująca w nowo wykonanej stolarnie drzwiowej występującej w Zamku.

fot. 59 Analogia – okno krosnowe pojedyncze z obokiem umiejscowionym bezpośrednio za węgarkiem z zamku Krzyżackiego w Kwidzynie.

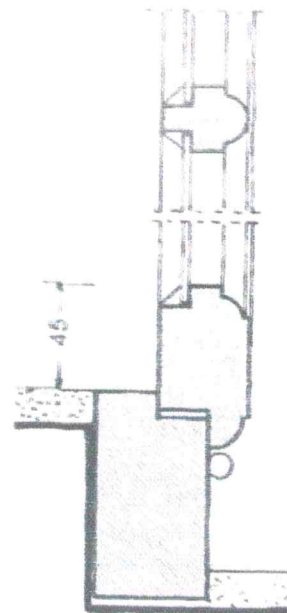
fot. 60 Analogia – okno krosnowe z zamku Krzyżackiego w Kwidzynie. Widoczny zawias kątowy z hakiem.

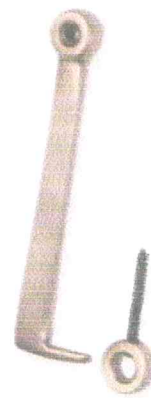
fot. 61 Analogia – okno oszczędniczo-krosnowe z zamku Krzyżackiego w Kwidzynie. Widoczna zakrętka okienna i hak do oszczędnic.

fot. 62 Projektowana zakrętka okienna zak11, www.odlewnia.net

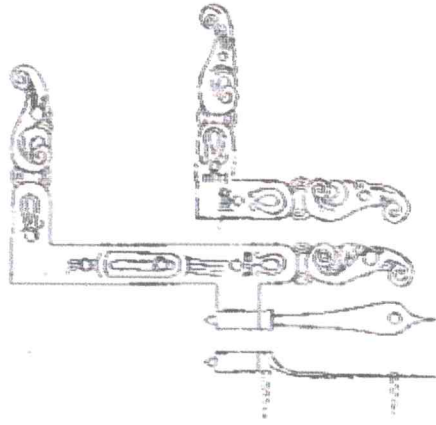

Rysunek 4 Osadzenie okna krosnowego za węgarkiem.

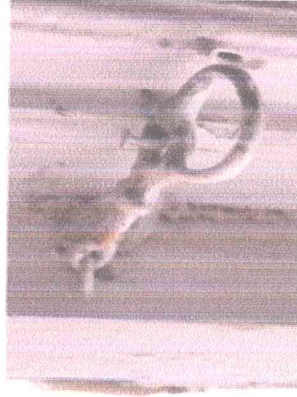
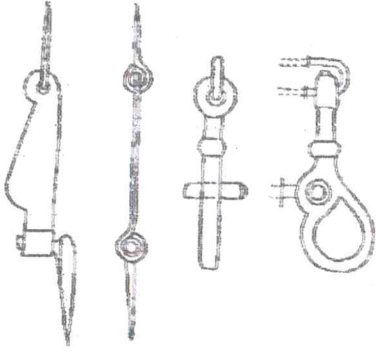

fot. 63 Projektowany hak przeciwwiatrowy BLK-2, www.klamax.pl

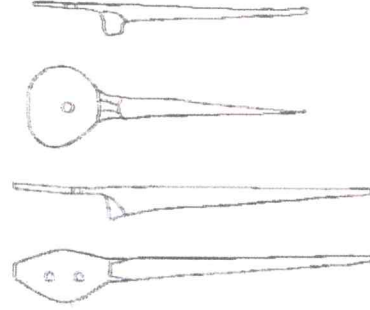
1461

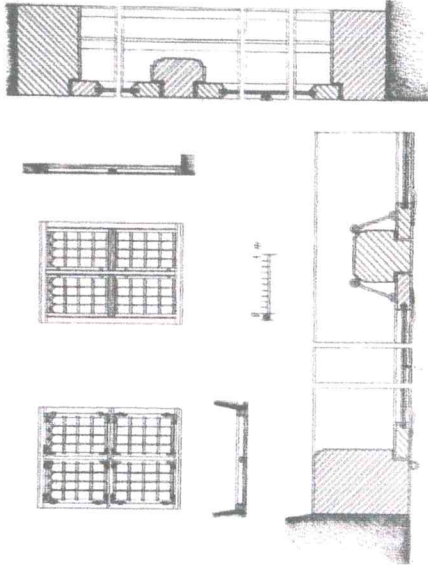
fol. 64 Analogia – zawias kątowy z hakiem i narożnik okienny – okucie łączące i usztywniające konstrukcję ramy okiennej, umieszczone w miejscach złączy (narożach) ramiaków.

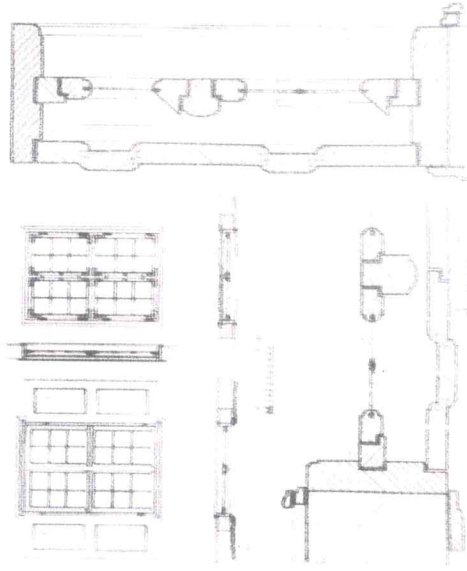
fol. 65 Analogia - haczyki okienne.

Rysunek 6 Analogia – haki do ościeżnic, okucie łączące oboknie z murem wyposażony w główkę pozwalającą na wbicie go w mur i tarczkę z otworami na przybicie do ościeżnicy co najmniej jednym gwóźdźkiem.

il. 42 Okno ościeżnicowe z ok. 1730 roku na II piętrze ratusza toruńskiego. Skrzydła umieszczone w kilku scianach otwierają się na zewnątrz, oprócz kładniczek

il. 43 Okno ościeżnicowe rycinowe z pięcioma skrzydłami i parą kładniczek, kładniczek i kładniczek

Rysunek 5 Analogia – okno ościeżnicowe i ościeżnicowo-krosnowe, Ratusz w Toruniu.